

REVISTA NAȚIONALĂ DE DREPT

(Publicație periodică științifico-practică)

Nr. 8 (202) 2017

**Certificatul de înregistrare
nr. 1003600061124 din 27 septembrie 2000**

**Publicație acreditată de Consiliul Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică
al Academiei de Științe a Moldovei prin Hotărârea nr. 61 din 30.04.2009**

Categoria C

FONDATORI:

Universitatea de Stat din Moldova
Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere” din Moldova
Uniunea Juriștilor din Moldova

REDACTOR-ȘEF

Gheorghe AVORNIC

REDACTOR-ȘEF ADJUNCT

Sergiu BĂIEȘU

(doctor în drept, profesor universitar, decanul Facultății de Drept, Universitatea de Stat din Moldova)

Redactare *Antonina DEMBIȚCHI*
Asistență computerizată *Maria BONDARI*

COLEGIUL DE REDACȚIE:

Gheorghe CIOCANU (doctor habilitat în științe fizico-matematice, profesor universitar, rectorul Universității de Stat din Moldova)
Gheorghe RUSNAC (doctor habilitat, profesor universitar, academician)
Ion DIACONESCU (profesor doctor, academician, Academia Internațională „M.Eminescu”, România)
Elena ARAMĂ (doctor habilitat în drept, profesor universitar)
Victoria ARHLIUC (doctor habilitat în drept, profesor universitar)
Flavius-Antoni BAIAS (doctor, conferențiar universitar, decanul Facultății de Drept, Universitatea din București)
Sergiu BRÎNZA (doctor habilitat în drept, profesor universitar)
Cătălin BORDEIANU (doctor în drept, profesor universitar, membru corespondent, Academia Internațională „M.Eminescu”, România)
Ion CRAIOVAN (doctor în drept, profesor universitar, România)
Gheorghe CHIBAC (doctor în drept, profesor universitar)
Ion DOGARU (doctor, profesor universitar, academician, Academia Română)
Spyros FLOGAITIS (doctor în istorie și drept, profesor universitar, academician (Grecia), director al Organizației Europene de Drept Public)
Ion GUCEAC (doctor habilitat în drept, profesor universitar, membru corespondent al AȘM)
Raisa GRECU (doctor habilitat în drept, profesor universitar, USPEE „Constantin Stere”)
Ioan HUMĂ (doctor în drept, profesor universitar, România)
Gheorghe MIHAI (doctor în drept, profesor universitar, România)
Nicolae SADOVEI (doctor în drept, conferențiar universitar)
Andrei SMOCHINĂ (doctor habilitat în drept)
Florin STRETEANU (doctor în drept, profesor universitar, decanul Facultății de Drept, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca)
Vytautas NEKROSIUS (doctor habilitat în drept, profesor universitar, Lituania)
Tzvetan SIVKOV (doctor în drept, profesor universitar, Bulgaria)
A.A. TREBKOV (doctor în drept, profesor, președintele Uniunii Juriștilor din Federația Rusă)
Tudorel TOADER (doctor în drept, profesor universitar, rectorul Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași)
Alexandru ȚICLEA (doctor în drept, rectorul Universității Ecologice București, România)

ADRESA REDACTIEI:

MD 2009, Chișinău, str. Al. Mateevici, 60, bir. 222
Tel./fax. (022) 241207: e-mail: revistadrept@yahoo.com
Indexul PM 31536

CUPRINS

SUMMARY

Alexandru ARSENI

Onestitatea alegerilor – principiu edificator
al legitimității puterii de stat prin
reprezentare

3

Probité des élections – principe édificateur
de la légitimation du pouvoir d'État par
représentation

Mihai CORJ

Sistemul electoral (majoritar, proporțional
sau mixt) optim pentru Republica Moldova

11

Electoral system (majority, proportional or
mixed) optim for the Republic of Moldova

Василий ФЛОПЯ

Ответственность за врачебные
преступления по уголовному
законодательству различных стран

26

Responsibility for medical crimes on
criminal law different countries

Vitalie BUDECI

Alexandru MORCOV

Limitele reîncadrării juridico-penale a
faptei inculpatului de către instanța de
judecată *ex-officio*. Echitatea procedurii.
Aspecte practico-aplicative

31

Limits of legal-criminal reinstatement
of the defendant's deed by the *Ex-officio*
Court. The fairness of the procedure.
Practical-applicative aspects

Octavian PASAT

Infrațiunea de încăierare prevăzută în
art.198 din Partea specială a noului Cod
penal al României

40

Breaking infraction referred to in article
198 from the Special Part of the new
Criminal Code of Romania

Violeta COJOCARU

Obiectul infracțiunilor prevăzute la art.278
CP RM (actul terorist)

45

The object of offenses provided to art.278
PC RM (terrorist act)

Eleonora ANDRIUȚA

Reflecții normative cu privire la
capacitatea juridică

56

Normative aspects of legal capacity

ONESTITATEA ALEGERILOR – PRINCIPIU EDIFICATOR AL LEGITIMITĂȚII PUTERII DE STAT PRIN REPREZENTARE

Alexandru ARSENI
Universitatea de Stat din Moldova

Poporul suveran își poate exercita dreptul său natural și inalienabil de a legifera, delegându-l unor reprezentanți desemnați după proceduri electorale. Problema care s-a pus și se pune este de a găsi un mecanism juridico-statal cât mai eficace în a realiza acest scop, fără a atenta la suveranitatea națională. Practica contemporană constituțională a dat răspuns la această întrebare prin elaborarea și argumentarea sistemelor electorale capabile să nu rupă această legătură dintre suveranitatea națională și reprezentare. Urmează să elucidăm dacă modificarea sistemului electoral în Republica Moldova se încadrează în această armonie.

Cuvinte-cheie: suveranitate; reprezentare; putere de stat; onestitate; alegeri; vot; concurent electoral; scrutin; sistem majoritar; sistem proporțional; sistem mixt.

PROBITÉ DES ÉLECTIONS – PRINCIPE ÉDIFICATEUR DE LA LÉGITIMATION DU POUVOIR D'ÉTAT PAR REPRÉSENTATION

Le peuple souverain peut exercer son droit naturel et inaliénable de légiférer le déléguant aux représentants désignés après les procédures électorales. Le problème qu'on a mis et qu'on met consiste à trouver un mécanisme juridique et de l'État plus efficace de réaliser ce but, sans attenter à la souveraineté nationale. La pratique constitutionnelle contemporaine a donné une réponse à cette question en élaborant et argumentant les systèmes électoraux capables de conserver cette liaison entre la souveraineté nationale et la représentation. Il s'ensuit à tirer au clair si la modification du système électoral en République de Moldova s'inclue dans cette harmonie.

Mots-clefs: souveraineté; représentation; pouvoir d'État; probité; élections; vote; concourant électoral; scrutin; système majoritaire; système proportionnel; système mixte.

Anotare. Atât conceptual cât și legal se afirmă ideea conform căreia voința poporului constituie baza puterii de stat, voință exprimată prin alegeri în temeiul votului universal, egal, direct, secret și liber exprimat. În colaborare cu principiul suveranității naționale, exercitat și prin reprezentare, această idee prezintă un viu interes pentru doctrina constituțională datorită semnificațiilor practice pentru întreaga societate.

Aceste relații sociale sunt reglementate de normele dreptului constituțional, deoarece vizează direct fenomenul complex de instaurare, menținere și exercitare a puterii de stat. Evident că ele devin obiect de cercetare pentru disciplina științifică Drept constituțional.

Acest domeniu doctrinar este obiectul de cercetare pentru toți constituționaliștii antrenați fie în știință, fie în universități. Vom menționa constituționaliștii autohtoni: I.Guceac, V.Popa, T.Cârnaț, autorul acestui articol; români: I.Deleanu, I.Muraru, E.S.Tănăsescu, G.Vrabie; francezi: P.Pactett etc.

O temă aparte în tot procesul electoral constituie scrutinul sau sistemul electoral de distribuire a mandatelor de deputați în baza voturilor obținute în alegeri. Doctrina și practica constituțională în fond cunoaște două tipuri de scrutin: a) majoritar; b) reprezentări proporționale (de listă).

Prin combinarea unor elemente din ambele tipuri a luat naștere sistemul mixt.

Republica Moldova a practicat ambele tipuri clasice. Așa Parlamentul independenței (1990-1994) a fost ales în baza scrutinului majoritar uninominal cu două tipuri de scrutin. Apoi prin Legea din 14 octombrie 1993 s-a trecut la scrutinul reprezentării proporționale-

tații (de listă). După acest tip au fost alese Parlamentele ulterioare, inclusiv cel de azi.

Recent Parlamentul Republicii Moldova prin Legea nr.154 din 20.07.2017 [1], art.73 alin.(2) stabilește că alegerile Parlamentului se efectuează în baza unui sistem de vot mixt (proporțional și majoritar) într-o circumscripție națională și în circumscripții uninominale.

Această nouă reglementare normativă evident că a devenit obiectul de cercetare pentru constituționaliști, urmând a fi supuse analizei toate aspectele problemei.

Scopul lucrării este elucidarea procesului de aplicare a acestui sistem de vot mixt ca proces juridic al legitimității puterii de stat cu asigurarea autenticității suveranității naționale exercitată prin reprezentare.

Determinări constituționale și conceptuale. Potrivit art.2 alin.(1) Constituția Republicii Moldova, „Suveranitatea națională aparține poporului Republicii Moldova, care o exercită în mod direct și prin organele sale reprezentative, în formele stabilite de Constituție” [2]. Iar art.60 alin.(1) stabilește că „Parlamentul este organul reprezentativ suprem al poporului Republicii Moldova...”.

Silogismul se încheie cu prevederile art.38 alin.(1), potrivit căruia „Voința poporului constituie baza puterii de stat”.

Această voință se exprimă prin alegeri libere care au loc în mod periodic prin sufragiu universal, egal, direct, secret și liber exprimat.

Ne propunem să raportăm aceste prevederi constituționale cu reglementări similare din Declarația Universală a Drepturilor Omului la care Republica Moldova a aderat în iulie 1990 [3]. Așa potrivit art.21 alin.

(1) „Voința poporului este baza puterii de stat, această voință trebuie să fie exprimată prin alegeri oneste, sufragiu universal, egal și prin vot secret ...”.

Observăm așadar practic identitatea reglementărilor, cu excepția lipsei în art.38 alin.(1) din Constituție a sintagmei „alegeri oneste”. Dar aceasta nu înseamnă că alegerile în Republica Moldova nu trebuie să fie „oneste”. Aici intervin prevederile art.4 din Constituție în conformitate cu care: În problema drepturilor omului prioritate au reglementările internaționale față de cele naționale.

Sfera acțiunii sintagmei „alegeri oneste” se referă la întreg procesul electoral în ansamblu. Pe acest fundal își găsesc materializarea principiile realizării dreptului de vot, și anume: vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat. Datorită acestei funcții cardinale, considerăm că suntem în prezența unui principiu fundamental al dreptului electoral pe care îl vom numi *principiul onestității*.

Dacă celelalte principii ale dreptului de vot sunt pe larg analizate și expuse în literatura de specialitate, apoi acest principiu este pomenit doar în treacăt, ca o simplă prevedere. Din aceste considerente, îngăduim să formulăm o posibilă definiție a „principiului onestității”.

Considerăm că *principiul onestității alegerilor semnifică obligația statului de a asigura respectul demnității personalității umane prin excluderea în procesul electoral a manipulării, a presiunilor asupra electoratului, iar în caz de manifestare a acestora, precum și a falsificărilor rezultatelor votării, întreprinderea de măsuri de contracarare a lor cu sancționarea persoanelor vinovate*.

Acest principiu în coroborare cu principiile realizării dreptului de vot asigură plener legitimitatea puterii de stat, proces ce se încadrează în principiul legitimității puterii de stat.

În acest context „*legitimitatea* este o însușire, o calitate a puterii politice și de stat, un principiu de întemeiere și justificare a autorităților etatice corespunzător unor norme juridice și morale și recunoașterea de către cei guvernați de a fi conduși de cei care guvernează. Iar *legitimitatea puterii* este o însușire a puterii de stat ce rezidă în suveranitatea națională, specifică statului de drept și democratic, în cadrul căruia atât Constituția, cât și organele etatice și actele emise de ele sunt în concordanță cu voința generală și sunt acceptate ca atare de întreaga societate umană organizată în respectivul stat” [4]. Respectarea acestui principiu face ca voința poporului să constituie efectiv baza puterii de stat.

Definiția propusă *principiului onestității* este argumentată pe următoarele raționamente:

1. *Principiul demnității personalității umane*. Constituția prin art.1, alin.(3) stipulează printre altele „demnitatea persoanei, drepturile și libertățile omului, libera dezvoltare a personalității umane prezintă valori supreme și sunt garantate”. Or această stipulare constituțională antrenează toate instituțiile statului în a le garanta plener și necondiționat.

Constituționalistul Cristian Ionescu menționează că „caracterul autentic al exercițiului democratic este conferit de garanțiile materiale, politice și juridice acordate de stat pentru ca cetățenii să-și exercite liber și deplin

dreptul lor suveran de a participa la conducere” [5]. La timpul său englezul J.Lock scria că omul voluntar delege anumite prerogative ale sale, inclusiv legiferarea în folosul statului, care la rândul său îi datorează protecție și respect.

Printre manifestări cu grad de înșelăciune a alegătorilor este faptul, probat de ei în Adunarea Populară de la Comrat. Așa, la ultimele alegeri Partidul Democrat nu a înaintat lista de candidați. Însă, după validarea mandatelor candidaților independenți, o bună parte din ei, peste noapte au aderat la Partidul Democrat, pericol ce ne paște dacă Legea nr.154 rămâne în vigoare. Prin această manipulare, voința alegătorilor exprimată la alegeri a fost ignorată în mod cinic.

Un șir de încălcări ale principiului onestității alegerilor au fost depistate de către Curtea Constituțională la ultimele alegeri prezidențiale, adoptând și adrese în acest sens.

Așa potrivit Hotărârii Curții Constituționale privind confirmarea rezultatelor alegerilor și validarea mandatului de președinte al Republicii Moldova nr.34 din 13 decembrie 2016 - pcc-01/139e-34/1-pcc-01/139e-34/6 [6], observăm că în perioada campaniei electorale organele abilitate nu și-au onorat obligațiunile, dar nu au fost sancționate.

La rândul său, Curtea Constituțională s-a limitat doar cu acestea care nu au fost luate în vedere în Legea nr.154.

În opinia noastră, dacă Curtea Constituțională ar fi invalidat alegerile apoi adresele i-ar fi obligat pe deputați să ia încălcările de rigoare [7].

1. Destinația socială a alegerilor

Într-o accepție sociologică prin alegeri se înțelege „acțiune prin care cetățenii selectează și desemnează prin vot, în conformitate cu anumite proceduri, persoanele care urmează să facă parte din organele de conducere ale unui stat, unitate teritorial-administrativă sau ale unei organizații sau un partid politic sau un organ colegial” [8].

În viziunea constituționalistului I.Guceac, alegerile „semnifică procedura de formare a unui organ de stat sau investirea unei persoane cu atribuții publice realizate prin intermediul votului acordat de persoane autorizate în condițiile în care pentru obținerea mandatului respectiv sunt propuse două sau mai multe candidaturi” [9].

În această calitate alegerile, în viziunea doctrinarului I.Guceac, se caracterizează prin următoarele trei trăsături specifice: „a) alegerile legitimează puterea; b) alegerile constituie barometrul vieții politice; c) alegerile sunt un instrument de selectare a guvernanților” [10].

În monografia sa *Drept electoral*, constituționalistul mai identifică și următoarea trăsătură, și anume: ele „reprezintă mijlocul prin care are loc autoconfirmarea politică a cetățenilor, autoorganizarea politică a societății civile, cercetând dreptul cetățenilor de a fi subiecți activi ai procesului de guvernare” [11].

Conform primei trăsături poporul „și selectează reprezentanții săi, iar mandatul încredințat transmite împuterniciri de realizare a suveranității” [12]. Doctrina constituțională franceză explică această trăsătură prin următoarea formulă „... nu există guvernanți legitimi,

împuțerniciți cu forță de comandă, decât cei ieșiți din alegeri libere și democratice” [13].

Nu putem fi în dezacord cu opinia constituționalistului I.Guceac potrivit căruia, în fond, alegerile „... reprezintă principala formă de participare politică a cetățenilor, iar în ochii conștiinței colective, ele sunt criteriul principal al democrației politice” [14].

În calitate de barometru al vieții politice alegerile constituie arena pe care se „confruntă interesele diferitelor viziuni și programe de guvernare ai căror experiență sunt partidele politice și organizațiile social-politice. Rezultatele alegerilor reflectă măsura de influență a acestor forțe politice și aspirațiile alegătorilor” [15].

În calitate de instrument de selectare a guvernanților alegerile „creează pentru cetățeni posibilitatea de a transmite dreptul la guvernare persoanelor capabile și demne să guverneze” [16]. Vom adăuga că prin intermediul alegerilor, corpul electoral își determină voința națională care trebuie să constituie baza puterii de stat întru realizarea interesului general.

Așa privite lucrurile, principiul suveranității naționale a fost formulat juridicește în Declarația franceză a drepturilor omului și cetățeanului din 1789 în conformitate cu art.3 „Principiul oricărei suveranități rezidă esențialmente în națiune. Niciun corp, niciun individ, nu poate exercita vreo autoritate care în mod expres nu o emană” [17].

În circuitul politic și juridic din Republica Moldova acest principiu este stipulat în Declarația suveranității Republicii Moldova, în conformitate cu care „izvorul și purtătorul suveranității este poporul” [18]. Într-o formulă mai amplă, esența principiului este redată în art.2 alin.(1) din Constituția Republicii Moldova, potrivit căruia Suveranitatea națională aparține poporului Republicii Moldova care o exercită în mod direct și prin reprezentanții săi în modurile stabilite de Constituție.

În opinia constituționalistului V.Popa, „sufragiul” nu este altceva decât „... un instrument juridic obișnuit, grație căruia poporul exercită suveranitatea care-i aparține” [19]. Pe bună dreptate, alegerile au un caracter „... de desemnare a unor autorități pentru executarea unei anumite funcții cu titlu personal, când este vorba de executiv (șeful statului ș.a.), sau cu titlu colegial, când este vorba de adunările deliberative” [20]. Așadar, poporul este „beneficiarul” sufragiului și nu partidele politice.

În aceste circumstanțe, suntem în prezența *alegerilor competitive* în care, constituționalistul Maurice Duverger, evidențiază că „cetățenii aleg dintre mai mulți candidați, ce constituie piatra unghiulară a democrației liberale” [21]. Și această deoarece produce corpului electoral „un interes ce se manifestă prin participarea regulată la alegeri, îi permite o opțiune reală dintre mai multe posibilități și realizarea pe această cale a propriei viziuni politice” [22]. Or tocmai aceasta și este funcția principală a scrutinului electoral, al alegerilor.

În acest context, merită referința la constituționalistul V.Popa, potrivit opiniei căruia alegerile, printre altele:

„a) permit electoratului, prin intermediul votului universal, secret și liber exprimat, să-și exercite dreptul de a participa la guvernare...;

b) conferă legitimitate sistemului politic, sistemului guvernamental...;

d) fiind multiple manifestări de voință în ansamblu, constituie un act colectiv în urma căruia se aprobă o echipă;

f) permit electoratului să-și expună opinia referitor la activitatea formațiunilor politice aflate la putere și la direcțiile de activitate în perspectivă;

g) confirmă sau infirmă activitatea celor aleși, dându-le mandat de acțiune sau înlocuindu-i cu alții” [23].

La rândul său, constituționalistul T.Cârnaț operează cu două sintagme: „drept electoral” și „sistem electoral”. În viziunea autorului, dreptul electoral „reprezintă totalitatea normelor juridice care reglementează participarea cetățenilor la procesul de formare a organelor de stat centrale și locale electiv, precum și la alegerea funcționarilor lor, prin intermediul drepturilor și libertăților electorale garantate de Constituția Republicii Moldova” [24]. Iar prin sistem electoral înțelege „procedurile utilizate pentru desemnarea de reprezentanță ai poporului în organismele puterii centrale și locale, fiind totodată modalitatea de reprezentare a mandatelor disputate în alegeri în funcție de rezultate” [25].

Cât ne privește considerăm că „alegerile reprezintă expresia liberă a voinței cetățenilor, privind desemnarea persoanelor cu atribuții publice (deputați, senatori, șef de stat, consilieri locali, primari) în organele reprezentative ale statului în baza realizării principiului suveranității naționale după proceduri strict determinate egal” [26].

Accepțiunile analizei reflectă alegerile în ipostaza lor procedurală de desemnare a reprezentanților. Însă, în viziunea noastră, alegerile se prezintă, în primul rând ca mecanism juridico-statal de delegare a unor competențe. În această ipostază, *alegerile reprezintă mecanismul juridico-statal prin intermediul căruia poporul suveran delegă dreptul său natural și inalienabil de a legifera unui corp de reprezentanți, desemnați după proceduri electorale.*

2. Partidele politice – concurenții electorali principali

În viziunea constituționalistului V.Popa, în competiția pentru cucerirea puterii de stat „... partidele politice sunt autorii principali, deoarece această intenție a partidului l-a și adus de fapt pe scena politică, justificându-i apariția” [27].

Acest adevăr a fost remarcat în studiile constituționale încă în anii '30 ai secolului al XX-lea, deoarece candidații la funcția de deputați „sunt înglobați în partide ale căror programe s-au dezbătut pe larg... ajungând să fie cunoscute de toată lumea în valoarea lor generală și în posibilitatea lor de realizare în momentul dat, și a căror activitate anterioară la guvern și în opoziție, s-a desfășurat sub ochii țării întregi, putând fi cântărită de toți cetățenii atât în părțile ei bune, cât și rele”, situația e mult mai ușoară [28].

Conceptul enunțat își regăsește confirmarea și în literatura contemporană. Așa, spre exemplu, I.Muraru consideră că candidații la funcția de deputați „fiind propuși de partidele politice reprezintă pentru alegători mai multe garanții și opțiuni clare” [29].

Art.2 alin.(1) poporul în acest sens „reprezintă colectivitatea indivizilor care au calitatea de cetățeni ... și, prin aceasta aptitudinea de a participa la exprimarea voinței naționale” [30]. Așadar exprimarea voinței naționale aparține poporului, și nu partidelor politice. Problema care se pune este aceea de a identifica formele și metodele adecvate pentru o veritabilă legitimitate a acestui proces.

Partidelor politice le revin, în opinia constituționalistului I.Deleanu, opinie pe care o împărtășim, următoarele funcții: „a) Constituind un corp intermediar între popor și putere ele contribuie la cristalizarea voinței generale și la valorizarea acesteia ca impuls față de putere; b) Ele tind la realizarea funcției de conducere a societății prin cucerirea puterii și transformarea programelor politice în programe de guvernământ; c) Partidele contribuie la informarea și educarea politică a cetățenilor și la formarea exigențelor și aprecierilor acestora față de putere” [31].

În ceea ce privește candidații independenți, personalitățile, „elita” apoi doctrina constituțională franceză susține ideea conform căreia „poporul nu are ce face cu o elită în care el nu se recunoaște și pe care, oricât de inteligentă ar fi, nu o înțelege” [32].

Concept sub care subscriem și, mai mult ca atât, deciziile în Parlament se adoptă cu majoritatea voturilor pentru care se poartă răspundere, inclusiv politică. Or, candidații independenți „pot” forma o „majoritate” de la caz la caz, în lipsa răspunderii pentru decizia adoptată și consecințele ei asupra cetățenilor.

3. Sistemele electorale

Constituționaliștii români I.Muraru și E.S.Tănăsescu punctează foarte clar. „Aparent o problemă pur tehnică, alegerea modalității de distribuire a mandatelor este plină de semnificații politice cu cerințe diferite și nuanțate mai ales cât privește partidele politice. În explicarea acestora noțiunea de *scrutin* este deosebit de utilă. Prin scrutin (de la lat. *scrutinum*), se înțelege de fapt modalitatea în care alegătorii desemnează deputații, senatorii, consilierii etc.” [33].

Scrutinul majoritar. În acest sistem sunt aleși deputați, șef de stat, consilieri, primari candidații care au obținut cel mai mare număr de voturi valabil exprimate. Constituționaliștii I.Muraru și E.S.Tănăsescu afirmă că acest scrutin cunoaște două variante, și anume: „în funcție de modalitatea de propunere a candidaților distingem între scrutin majoritar *uninominal* și scrutinul majoritar *de listă*, iar în funcție de numărul *de tururi de alegeri* organizate pentru a atribui mandatele se face o diferențiere între scrutin majoritar într-unul sau două tururi de scrutin” [34].

I. Scrutinul uninominal constă în faptul ca alegătorul să voteze pentru un singur candidat într-o circumscripție electorală. Atunci când legea electorală stabilește că mandatul se atribuie candidatului care se află primul după numărul de voturi obținute, fiind suficientă majoritatea simplă sau relativă. Acest sistem este practicat în Statele Unite ale Americii și Marea Britanie, state cu sisteme bipartide. Esența constă în aceea că alegătorul are două accepțiuni la alegere, adică unul din două partide care și-au înaintat propriii candidați.

Pe când potrivit art.91 alin.(1) din Legea nr.154,

candidatul pentru funcția de deputat în Parlament în circumscripția uninominală se consideră ales dacă a obținut cel mai mare număr de voturi valabil exprimate.

Într-un cuvânt, suntem în prezența votului majoritar cu un singur tur de scrutin.

În sistemul politic multipartinic acest sistem este periculos, deoarece „riscul” de a „obține” pentru candidatul dorit 10 voturi mai mult decât ceilalți candidați este practic asigurat, astfel fiind falsificate rezultatele alegerilor. În aceste condiții, se cere, se impune scrutinul cu două tururi, procedeu expus anterior.

În țările cu sisteme multipartitiste se aplică scrutinul majoritar cu două tururi de scrutin. Conform legii electorale el se aplică atunci când în primul tur nici un candidat nu a obținut cel puțin 50% plus 1 vot (majoritatea absolută) pe circumscripția respectivă. Ca rezultat intervine al doilea tur de scrutin, în buletinul de vot fiind incluși primii doi candidați care au obținut cel mai mare număr de voturi în descreștere. În acest caz, va fi declarat deputat candidatul care a obținut majoritatea relativă.

Avantajele și dezavantajele scrutinului uninominal

Avantajele. Doctrina constituțională identifică printre altele următoarele avantaje: a) prin faptul că fiecare circumscripție electorală desemnează un singur reprezentant se caracterizează prin simplitate. Totodată, aceasta „mărește gradul de înțelegere a procesului electoral de către alegători, precum și posibilitatea de control social al alegerilor, toate operațiunile începând și terminându-se la nivelul circumscripției electorale” [35].

La fel, creează „măcar aparent posibilitatea unei legături strânse între ales și alegător” [36], discutabilă, în același timp, în baza mandatului reprezentativ.

Un aspect important al sistemului majoritar uninominal constă în faptul că conduce la „o majoritate parlamentară stabilă, situație profitabilă tehnicilor de guvernare” [37].

Dezavantajele. În același timp, doctrina și practica evidențiază și dezavantaje ale sistemului majoritar uninominal. Așa putem constata următoarele: „Datorită numărului mare de circumscripții electorale, scrutinul implică mari cheltuieli cu operațiunile electorale și cu structurile care organizează și conduc aceste operațiuni.

Parlamentul rezultat „este” mai mult un corp de elită, micșorându-se evident caracterul politic.

Nu este precedent optim pentru exprimarea pluralismului politic. Ele poate genera o stare conflictuală extrem de periculoasă prin faptul că asigură ca partidul ce are o majoritate relativă a opțiunilor să dețină o majoritate absolută a mandatelor. Și în fine acest sistem sprijină tendința de centralizare” [38].

A. Sistemul electoral majoritar

Sistemul electoral majoritar, în viziunea constituționalistului I.Guceac este „fundamentalizat pe principii majorității (de la fr. *majorité*) în conformitate cu care sunt declarați aleși candidații care au obținut cel mai mare număr de voturi” [39].

Doctrinarul consideră că acest sistem conduce la:

„- diminuarea fragmentării spectrului politic;
- subreprezentarea parlamentară a partidelor extremiste;
- majorității confortabile, deci posibilitate de acțiune pentru guvern;
- o legătură mai puternică între parlamentar și circumscripția lui, acesta devenind mai atent la interesele locale specifice” [40].

Dar și mai gravă este afirmația potrivit căreia acest sistem este „mai potrivit statelor cu o democrație mai tânără, mai puțin conștientă, cu o stare de cultură politică mai puțin dezvoltată...” [41].

Scrutinul uninominal impune divizarea statului în „circumscripții uninominale pentru a se utiliza votul uninominal” [42].

În practica constituțională se întâlnește „panasaajul” care „reprezintă posibilitatea alegătorului de a alcătui buletinul de vot așa cum crede de cuviință” [43], adică de a vota candidați selectați de el însuși. Observăm așadar prioritatea alegătorului și nu a concurentului electoral de a-și vota reprezentanții săi prin modalități scutite de influență politică.

Prezintă interes și „votul alternativ sau preferențial” în conformitate cu care alegătorul are „posibilitatea de a modifica ordinea de pe lista de candidați” [44].

Și iarăși prerogativa aparține deținătorului suveranității naționale și nu partidului politic care a prezentat lista candidaților la funcția de deputat.

Avantaje și dezavantaje ale scrutinului majoritar

Ce ține de avantajele acestui sistem constituționalistul francez, Jacques Cadart preferă scrutinele majoritare, deoarece sunt „mult mai capabile să dea poporului puterea de a decide, de a desemna guvernatorii și de a le alege programele politice, permit o democrație cu o capacitate de viață deosebit de viguroasă, oferind bărbaților și femeilor puterea maximă de acțiune privind propria soartă din prezent și viitor. Acest scrutin permite aceluiași alegător să exercite un control maxim asupra persoanelor alese, întotdeauna și pretutindeni periculoase, deoarece ele dețin puterea care-i poate tenta la abuzuri, iar exemplele unor astfel de abuzuri sunt frecvente” [45].

Ce ține de forma sistemului electoral T.Cârnaț susține că ele sunt două mari categorii, și anume: „sistemul majoritar și sistemul electoral al reprezentării proporționale. Toate celelalte tipuri sunt considerate combinații în diverse proporții ale acestora, fiind numite sisteme electorale mixte” [46].

Autorul afirmă faptul în conformitate cu care „sistemul electoral majoritar se consideră ales pe circumscripția electorală candidatul sau lista de candidați care au acumulat majoritatea de voturi stabilită” [47]. În acest context, trebuie să menționăm că practica constituțională cunoaște două forme principale ale sistemului majoritar: „majoritatea absolută și majoritatea relativă” [48].

Sistemul majoritar relativ, în opinia constituționalistului T.Cârnaț, dă câștig de cauză candidatului care „a întrunit cel mai mare număr de voturi față de orice adversar” [49]. Trebuie de remarcat că acest sistem este utilizat prin prisma unui singur tur de scrutin în sistemele politice bipartide (Ex.: SUA, Anglia, Germania etc.).

La sistemul majoritar absolut, care, de regulă, se efectuează în două tururi de scrutin, deoarece pentru obținerea mandatului este „necesară acumularea majorității absolute de voturi” (50%+1) [50]. Dacă acest rezultat nu este acumulat în primul tur de scrutin se numește al doilea tur de scrutin, în buletinul de vot fiind incluși doar doi candidați din primul tur de scrutin care au acumulat cel mai mare număr de voturi valabil exprimate în descreștere. După al doilea tur de scrutin va fi declarat ales deputat, candidatul care a obținut cel mai mare număr de voturi valabil exprimate.

B. Sistemul electoral al reprezentării proporționale sau de listă.

Esența acestui sistem constă în faptul „ca reprezentarea suveranității naționale să reprezinte în ansamblul ei imaginea fidelă a tuturor opiniilor care se manifestă în sânul națiunii, opinii care trebuie să fie reprezentate și valorificate în Parlament în proporția în care sunt împărțite de cetățeni” [51].

Acest sistem este utilizat în unele țări din Africa, prin posibilitatea alegătorului de a vota mai mulți candidați incluși pe o listă electorală. Practica, în acest caz, cunoaște și acordarea alegătorului posibilitatea de a modifica lista în baza a două variante: a) panasaajul și b) votul preferențial.

Panasaajul reprezintă în sine posibilitatea alegătorului de a întocmi chiar el lista candidaților selectând candidați de pe listele prezentate spre votare.

Votul preferențial acordă alegătorului dreptul de a modifica ordinea de pe lista candidaților înaintați pe circumscripția electorală.

II. Scrutinul reprezentării proporționale. Reprezentarea proporțională presupune un „scrutin de listă și un singur tur de scrutin care permite atribuirea mandatelor atât majorității, cât și minorității” [52].

Sistemul electoral al reprezentării proporționale se întemeiază pe echitate, așadar, și are ca scop „în teorie de a determina aritmetic raportul dintre forța numerică și puterea politică, de a restaura proporția dintre reprezentanți și reprezentați” [53].

Esențial sistemul reprezentării proporționale constă în faptul că cetățenii atribuie acestui sistem „un caracter politic, deoarece candidații care s-au prezentat în fața lui sunt grupați după caracterul opiniilor, fiecare grup se prezintă cu programul său, în consecință ideile programului, opiniile politice prezentate alegătorilor sunt mai importante decât alegerea unei persoane” [54].

Doctrina constituțională consideră acest sistem echitabil, deoarece permite partidelor să obțină un număr de mandate proporțional forței sale numerice proporțional cu numărul de voturi obținute. Și aici se recurge la o lămurire alegorică privind diferența dintre sistemul majoritar și cel al reprezentării proporționale: „cazul în care cinci copii primesc o prăjitură și trei din ei pretind să o mănânce în întregime este un sistem majoritar; cazul în care fiecare din cei cinci copii iau câte o bucată din prăjitură este un sistem proporțional” [55].

În aspect juridic, conform opiniei doctrinarului francez Georges Burdeau, „reprezentarea proporțională este aptă să degaje o veritabilă manifestare de voință națională” [56].

Sintetizând efectele sistemului majoritar și al ce-

lui de reprezentare proporțională, constituționalistul V.Popa menționează că „... aplicarea lor se face prin reglementări constituționale și prin lege, alegându-se sistemul ce corespunde cel mai bine situației social-politice, nivelului general de cultură al societății, temperamentului național și intereselor forțelor politice guvernante” [57].

Cât ne privește, considerăm că aplicarea unuia sau celuilalt sistem trebuie să pornim de la faptul cum și cât de efectiv este realizată „suveranitatea națională” prin reprezentare și nu a „intereselor forțelor politice guvernante”.

Doctrinarul T.Cârnaț consideră că sistemul electoral al reprezentării proporționale este „cea mai democratică metodă de determinare a rezultatelor alegerilor” [58]. Argumentul adus acestei concluzii constă în faptul că „mandatele din fiecare circumscripție electorală se repartizează între partide în corespundere cu numărul de voturi acumulat de fiecare partid” [59]. Aceasta, pe de o parte, iar, pe de altă parte, și cea mai importantă, în viziunea noastră, constă în faptul că alegătorul își regăsește opțiunea în rezultatele alegerilor. Situație caracteristică sistemului politic pluripartitist. Ex.: R.Moldova.

Avantajele și dezavantajele scrutinului reprezentării proporționale

Printre *avantajele* scrutinului reprezentării proporționale, doctrina juridică constituțională identifică: a) el accentuează utilitatea voturilor, întrucât până la urmă, toate voturile exprimate sunt luate în considerație; b) toate curentele de opinie, chiar minoritare sunt reprezentate; c) favorizează multipartitismul, indiferent de mărimea partidelor, precum și asigură independența acestora; d) realizează o „fotografie” corespunzătoare a realității, oricât de diversă ar fi aceasta, exprimând diferite tendințe și curente de opinii, ceea ce, de fapt, reprezintă chiar una dintre funcțiile scrutinului.

Totodată, și scrutinul reprezentării proporționale suportă unele *dezavantaje*, cum ar fi: a) fiind un scrutin de listă, alegătorul nu-și exprimă opțiunea pentru un anumit candidat, ci pentru un anumit partid, indiferent de calitatea persoanelor ale celor învinși pe lista acestuia; b) sufragiul nu marchează manifestarea „voinței naționale”; c) majoritatea parlamentară constituită este și ea conjuncturală.

Cu toate acestea, scrutinul reprezentării proporționale după expresia unui doctrinar metaforic spunând poate fi „cheia potrivită”, dar ea nu este însă îndeajuns de bine „șlefuită”.

C. Sisteme electorale mixte

Doctrina constituțională determină esența sistemelor electorale mixte atât în aspect juridic cât și alegoric. Așa potrivit unei opinii aceste sisteme sunt întemeiate pe „... un dozaj variabil de reprezentare proporțională și scrutin majoritar și pe diverse ingeniozități, asigurând, mai mult sau mai puțin, omogenitatea amestecului” [60].

Iar într-o accepție alegorică sau sugestivă, atunci când se apelează la sistemele mixte „legislatorul procedează ca un barometru pentru un cocktail: un deget de reprezentare proporțională și două de scrutin majoritar sau viceversa. În ambele cazuri, inventatorul este deseori mai satisfăcut de amestecul său decât consumatorul

– alegător” [61]. Indicăm să susținem această concepție dreaptă până la urmă, avantajele au partidele politice și nu alegătorii, fapt ce este în detrimentul statului de drept și democratic, al suveranității naționale.

În același context constituționalistul I.Guceac menționează: „Anume aceste considerente acest „coctail”, indiferent de eforturile depuse, nu va conduce la rezultate absolut necriticabile” [62].

O tipizare a sistemelor electorale mixte o întâlnim la constituționalistul I.Guceac. Din analiza acestei expunerii, noi determinăm două mari categorii, și anume, istorice, care au fost aplicate în diverse țări și sisteme aplicate astăzi.

Din prima categorie fac parte: „*Sistemul lui Hare* practicat în Danemarca; *Sistemul votului cumulativ*, practicat în Shri Lanka între anii 1946 și 1947; *Sistemul „votului unic netransferabil”*, practicat în Japonia între anii 1902-1993” [63].

Sisteme mixte

A. Sistemul înrudirilor ceea ce în limba franceză înseamnă „des apparentements” exprimă alianța „unor partide sau formațiuni politice, care se prezintă cu liste înrudite”. Acest sistem a fost practicat în Franța între anii 1951-1958, adică până la adoptarea ultimei Constituții. Efectul sistemului constă în aceea că dacă listele înrudite obțineau majoritatea absolută a voturilor ele câștigau toate locurile, mandatele în Parlament. Iar dacă nu apoi locurile erau repartizate între liste conform principiului reprezentării proporționale.

Acest mod de scrutin interesează doar partidele în calitate de concurenți electorali ce țin de distribuirea mandatelor și nu electoratul.

B. Sistemul german al buletinului dublu. Esența acestui sistem constă în faptul că fiecare alegător dispune de două buletine de vot. Cu primul el desemnează, prin scrutinul majoritar uninominal, un deputat pentru circumscripția sa, cu al doilea el se pronunță pentru lista unui partid, prin sistemul reprezentării proporționale. De remarcat că în ambele cazuri candidații sunt propuși de partidele politice care poartă răspundere pentru guvernare. În acest caz, scrutinul majoritar și reprezentarea proporțională se cumulează prin intermediul votului dublu.

În cazul scrutinului buletinului dublu, este pus în interes voința electoratului. Dar el este practicat în statele federative europene și cu Parlament bilateral.

Actualmente în practica constituțională și a dreptului electoral, ca instituție a dreptului constituțional se practică „*sistemul german al buletinului dublu*”. Acest sistem în literatura de specialitate mai este întâlnit și sub denumirea de „sistem de compensare” [64]; „sistem mixt echilibrat” [65]; „reprezentare proporțională personalizată” [66].

Deși sistemul german al buletinului dublu a fost preluat de mai multe state (Coreea de Sud; Italia, Japonia, Rusia, Ungaria, Bulgaria etc. El a demonstrat următoarele dezavantaje, sintetizate de către constituționalistul I.Guceac, și anume:

„- deși este posibilă depunerea unor liste de persoane care candidează fără a fi afiliate la vreo asociație electorală, practic nu se poate vorbi de scrutinul candidaților independenți;

- metoda reprezentării proporționale are prioritate în raport cu cea majoritară, situație urmată de o legătură slabă între deputați și electorat;

- „votul util” deformează voința alegătorului, forțându-l să-și exprime opțiunea prin acordarea votului altei asociații electorale decât celei pe care o preferă în realitate” [67].

Sintetizând studiul materiei în ansamblu, doctrina face următoarea concluzie, potrivit căreia „acceptarea unui sau altui sistem electoral trebuie să se realizeze numai ținându-se cont de avantajele și dezavantajele fiecăruia și luându-se în considerare realitățile politice din statul respectiv” [68]. Indicăm să adăugăm și interesul general al societății întru edificarea statului de drept și democratic, legitimitatea puterii de stat.

4. Sistemul mixt în Republica Moldova

Până în 21.07.2017 la alegerile parlamentare în Republica Moldova s-a aplicat scrutinul reprezentării proporționale (pe liste de partid).

Prin Legea nr.154 s-a trecut la sistemul de vot mixt (proporțional și majoritar). Conform art.73 alin.(3) al Legii „În circumscripția națională se aleg 50 de deputați în baza votului reprezentării proporționale. În circumscripțiile uninominale se aleg 51 de deputați în baza votului majoritar, câte unul de la fiecare circumscripție”.

Ce ține de circumscripția națională și scrutinul reprezentării proporționale, apoi întrebări nu apar, deoarece procesul ne este cunoscut. Urmează să ne clarificăm cu circumscripțiile uninominale. Art.74 intitulat „Circumscripțiile electorale” stabilește că alegerile parlamentare se organizează în baza a 51 de circumscripții uninominale, inclusiv constituite pentru localitățile din stânga Nistrului (Transnistria) și peste hotare.

Alin.(4) lit.a) al acestui articol stabilește că circumscripțiile electorale vor avea la bază un număr relativ egal de alegători și vor cuprinde între 55.000 și 60.000 de alegători cu drept de vot.

Această stipulare corespunde principiului teritorial de organizare a alegerilor și principiului egalității votului care presupune pe lângă faptul că fiecare alegător are câte un singur vot pentru alegerea aceluiași organ de stat, cât și numărul aproximativ egal de alegători pe circumscripție.

Însă în cadrul acestui articol avem două prevederi care pun în prim-plan criteriul etnic. Așa lit. f) stabilește că circumscripțiile uninominale în care locuiesc compact minoritățile naționale vor fi constituite luându-se în considerare interesele acestora și ținându-se cont de hotarele unităților administrativ-teritoriale respective. Prevederile care provoacă mai mult haos decât ordine. Admitem că în trei localități învecinate locuiesc în total 15 mii de alegători. Urmează deci de creat o circumscripție uninominală. Unde-i principiul egalității stipulat în art.16 din Constituție, conform căruia:

toți cetățenii Republicii Moldova sunt egali în fața legii și a autorităților publice, inclusiv fără deosebire de origine etică.

Rămânem pe această undă și cu prevederile lit.g) în conformitate cu care „circumscripțiile uninominale de pe teritoriul unității teritoriale autonome Găgăuzia se vor constitui în așa fel, încât să nu depășească ho-

tarele administrative ale autonomiei, totodată, aceste circumscripții nu vor putea fi completate cu localități din afara autonomiei, luându-se în considerare riscul diluării minorității naționale”. „Colac peste pupăză”. Nu era destul haos, s-a mai recurs și la discriminare pe criteriul etnic.

Încă mai neclare sunt stipulările art. 74 alin.(5) din Legea nr. 154 privind constituirea circumscripțiilor uninominale peste hotarele Republicii Moldova.

Câte circumscripții uninominale vor fi constituite și care va fi hotarul lor? De exemplu, în circumscripție uninominală „X” locuiesc 20.000 de cetățeni ai Republicii Moldova cu drept de vot. Se va constitui o circumscripție uninominală, sau va fi comasată cu altă țară mai mică? Sau în altă țară locuiesc 80.000 de cetățeni. Cum va fi constituită circumscripția?

O prevedere capcană este stipulată în art.79 alin. (6) potrivit căreia persoana inclusă în lista de candidați din partea unui concurent electoral pentru alegerile în baza circumscripției naționale poate candida și într-o singură circumscripție uninominală din partea aceluiași concurent electoral sau în calitate de candidat independent. Bună treabă! Aceeași persoană în același timp este pe listă de partid, și „independent”.

Capcana de-o deschide art.93 alin.(3) în conformitate cu care „Dacă candidatul ales în circumscripția uninominală a fost ales și pe lista de partid în circumscripția națională, se consideră că a fost ales doar în circumscripția uninominală și nu va fi luat în calcul la atribuirea mandatelor în baza listei de partid”. Dintr-o împușcătură doi iepuri: unul pe circumscripție și următorul pe lista de partid. Așadar, partidul va obține două mandate, iar partidul care nu a înaintat și pe circumscripția nominală va rămâne cu un mandat.

Suntem iarăși în prezența încălcării principiului egalității dintre concurenții electorali. Și aceasta nu e totul, mai este ceva ce scapă de textul propriu-zis al legii. Atât teoretic cât și practic se poate întâmpla că pe circumscripția națională concurentul electoral „y” să nu treacă pragul electoral, adică să nu dobândească niciun mandat de deputat.

Însă, după validarea mandatelor de deputat, așa-zisii „candidați independenți” devin peste noapte membrii tocmai acestui concurent. Suntem așadar în prezența înșelării vădite și cinice a alegătorului, voința cărora a fost profanată, iar legitimitatea mandatului de deputat lezată.

Consecințele acestor critici aduse Legii nr.154 denotă faptul că principiul onestității este încălcat în mod vădit, fapt ce ne face să considerăm această lege contrară spiritului constituționalității, a statului de drept și democratic.

Concluzii și recomandări

În urma cercetărilor opiniilor doctrinare și reglementărilor constituționale, constatăm că suveranitatea națională aparține poporului care o exercită în mod direct și prin reprezentanți în modul stabilit de constituție. Mecanismul de exercitare a suveranității naționale prin reprezentare se realizează prin alegeri ca procedeu de delegare a procesului de legiferare.

Așadar, concluzionăm:

1. Alegerile în organele reprezentative se petrec în

baza și cu stricta respectare a principiilor: onestității, votului universal, egal, direct, strict și liber exprimat.

2. Sunt două tipuri clasice de scrutin: a) majoritar; b) reprezentării proporționale și o combinație a unor elemente din ambele tipuri, luând existența; c) scrutinul mixt.

3. Scrutinul majoritar pe circumscripții uninominale cu un singur tur este adecvat sistemului politic bipartid. Adică din doi candidați doar unul va fi declarat deputat.

4. Scrutinul majoritar pe circumscripții uninominale în sistemele politice pluripartidiste este aplicat cu două tururi de scrutin, în primul tur fiind necesar a obține pentru victorie cel puțin 50% plus un vot din numărul total de voturi exprimate. Dacă se aplică doar cu un singur tur este pericolul falsificării rezultatelor alegerilor, dat fiind că este foarte ușor pentru candidatul dorit de partid să „obțină” doar cu 10 voturi mai mult decât restul concurenților și va fi declarat ales deputat.

5. Cel mai adecvat scrutin pentru exercitarea suveranității naționale este scrutinul reprezentării proporționale în sistemul politic pluripartidist, cum este și în Republica Moldova.

6. Legea nr.154 care a introdus „votul mixt” și în-deosebi „votul uninominal pe circumscripții” este neadecvat pentru Republica Moldova, deoarece încalcă în mod direct principiul onestității, în primul rând, precum și principiile universalității votului, votului egal, direct, secret și liber exprimat.

În aceste circumstanțe, este imposibil de a constitui un stat de drept și democratic în care drepturile omului, libera dezvoltare a personalității umane ca valori supreme și garantate adoptând legi cu care tocmai contravin acestui deziderat și subminează legitimitatea puterii de stat.

În acest context, propunem ca un subiect cu drept de sesizare să se adreseze Curții Constituționale solicitând declararea Legii 154 din 20 iulie 2017 ca neconstituțională, păstrând în așa fel scrutinul reprezentării proporționale pe care cetățenii îl percep, iar partidele politice vor lucra asupra sporirii responsabilității și răspunderii pentru interesul general*.

Referințe:

1. Legea pentru modificarea și completarea unor acte legislative nr.154 din 20.07.2017. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* din 21.07.2017, nr.253-254, art.422.
2. Declarația Universală a Drepturilor Omului, publicată în ediția oficială: *Tratate internaționale*, 1998, vol. 1, p.11.
3. Constituția Republicii Moldova. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, august 1994, nr.1.
4. ARSENI, Al. *Legitimitatea puterii de stat, principiul edificator al statului de drept și democratic contemporan*. Chișinău: CEP USM, 2014, p.73.
5. IONESCU, Cr. *Tratat de drept constituțional contemporan*. București: ALL Beck, 2003, p.314.
6. Hotărârea Curții Constituționale privind confirmarea rezultatelor alegerilor și validarea mandatului de președinte al Republicii Moldova nr.34 din 13 decembrie 2016. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.2-8 (5925-5931) din 6 ianuarie 2017, art.1.
7. ARSENI, Al. Omul – reperul axiologic cardinal al oricărui sistem juridic. În: *Revista Națională de Drept*, 2017, nr. 4, p. 6.
8. TĂMAȘ, S. *Dicționar politic. Instituțiile democrației și cultura civică*. București: Casa de cultură și presă „Șansa”, 1996, p.21.
9. GUCEAC, I. *Curs elementar de drept constituțional*. Chișinău: S.n., 2007, p.195.
10. *Ibidem*, p.196.
11. GUCEAC, I. *Drept electoral*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2005, p.19.

12. GUCEAC, I. *Curs elementar de drept constituțional...*, p.196.
13. MASLET, J.Cl. *Le droit des élections politiques*. Paris: PUF, 1992, p.6.
14. GUCEAC I. *Curs elementar de drept constituțional...*, p.196.
15. *Ibidem*.
16. *Ibidem*.
17. ARSENI, Al., IVANOV, Vl., SUHOLITCO, L. *Drept constituțional comparat*. Chișinău: CEP USM, 2003, p.191.
18. SEDLEȚCHI I., AVORNIC Gh., GUCEAC I. *Bazele statului și dreptului*, P.III. Chișinău, 1993, p.7.
19. POPA V. *Drept public*, p.144.
20. PRELOT, M., BOULOIS, J. *Institution politiques et droit constitutionnel*, 10^e ed. 1987, p.682.
21. DUVERGER, M. *Institutions politiques et droit constitutionnel*. Presses de France, 1980, p.83.
22. POPA, V. *Op.cit.*, p.157.
23. *Ibidem*, p.158.
24. CĂRNAȚ, T. *Drept constituțional*. Ed. a 2-a. Chișinău “Print-Caro” SRL, 2010, p.346.
25. *Ibidem*, p.346.
26. ARSENI, Al. *Drept constituțional și instituții politice*. Chișinău: CEP USM, 2014, p.153.
27. POPA, V. *Op.cit.*, p.133.
28. NEGULESCU, Piere P. *Partidele politice*. București: Garamond, 1924, p.46.
29. MURARU, I. Drepturile electorale ale cetățenilor români. În: *Revista Drepturile Omului*, nr.1, I.R.D.O., 1992, p.5.
30. DELEANU, I. *Drept constituțional și instituții politice; Tratat*. București: Europa Nova, 1996, vol.2, p.206.
31. *Ibidem*, p.208-209.
32. AUBERT, J-F. *Traite de droit constitutionnel Suisse*. Ides et Calendes, Neuchâtel, 1967, p.430.
33. MURARU, I., TĂNĂSESCU, E. *Drept constituțional și instituții politice*, Ed. a 14-a. București: CH Beck, 2011-2013, vol.3, p.105-106.
34. *Ibidem*, p.106.
35. *Ibidem*, p.109.
36. *Ibidem*.
37. *Ibidem*.
38. *Ibidem*, p.109-110.
39. GUCEAC, I. *Curs ...*, p.221.
40. *Ibidem*, p.221; GUCEAC, I. *Drept electoral*, p.219.
41. GUCEAC, I. *Curs ...*, p.223; GUCEAC, I. *Drept electoral*, p.220.
42. POPA, V. *Drept public*, p.210.
43. *Ibidem*, p.211.
44. *Ibidem*.
45. CADART, J. *Les modes de scrutin des dix-huit pays libres de L'Europe occidentale Leurs résultats et leurs effet coupures Elections nationales et européennes. Précis universitaires de France*, 1983, p.8.
46. CARNAT, T. *Op.cit.*, p.346.
47. *Ibidem*, p.350.
48. ARSENI, Al., IVANOV, V., SUHOLITCO, L. *Op.cit.*, p.114.
49. CĂRNAȚ, T. *Op.cit.*, p.350.
50. *Ibidem*, p.350.
51. GUCEAC, I. *Curs ...*, p.233; GUCEAC, I. *Drept electoral*, p.232-233.
52. MURARU, I., TĂNĂSESCU, E. *Op.cit.*, p.106.
53. GUCEAC, I. *Drept electoral*, p.233.
54. CUPITANT, R. *Démocratie et participation politique*. Paris, Boredeaux, 1972, p.98.
55. BARTHELEMY, J. *Documents d'études. Model de scrutin et systèmes électoraux*. Documents réunis et commentés par Edmond Jarise, nr.1, 05 septembre, 1986, p.10.
56. *Documents ...* (identic refer. Nr.1).
57. POPA, V. *Drept public*, p.229.
58. CĂRNAȚ, T. *Op.cit.*, p.351.
59. *Ibidem*, p.351.
60. CADART, J. *Institutions politiques et droit constitutionnel*. Ed. a II-a, vol.1. Paris : Economica, 1992, p.271.
61. COTTERET, J.M., EMERI, El. *Le systèmes électoraux*. Paris: P.U.F., 1988, p.73-74.
62. GUCEAC, I. *Curs ...*, p.244; GUCEAC, I. *Drept electoral*, p.246.
63. *Ibidem*, p.244-247.
64. MARTIN, P. *Les systèmes électoraux et les models de scrutin*. Paris: Montchrestien, 1994, p.89.
65. COTTERET, J.M., EMERI, El. *Op.cit.*, p.79.
66. PACTET, P. *Institutions politiques. Droit constitutionnel*. Ed.13-1. Paris, Masson, 1994, p.109.
67. GUCEAC, I. *Curs ...*, p.249; GUCEAC, I. *Drept electoral*, p.257.
68. GUCEAC, I. *Curs...*, p.250; GUCEAC, I. *Drept electoral*, p.258.

* Articolul era la redacție când a fost depusă sesizarea la Curtea Constituțională.

Prezentat la 02.06.2017

SISTEMUL ELECTORAL (MAJORITAR, PROPORȚIONAL SAU MIXT) OPTIM PENTRU REPUBLICA MOLDOVA

Mihai CORJ

Institutul de Creație Legislativă „LEX SCRIPTA”

Studiul este consacrat sistemelor electorale. Autorul analizează toate sistemele electorale existente în Republica Moldova. Acest studiu este elaborat în scopul depășirii situației create în chestiunea ce ține de oportunitatea amendării sistemului electoral. Astfel, subsemnatul vine cu o propunere *de lege ferenda* pentru a remedia situația. În acest context, punem la dispoziția autorităților statului un studiu științific complex care ar fundamenta acceptarea propunerii legislative a subsemnatului, fapt ce 1) nu ar impune oamenilor ca să iasă în stradă și să protesteze împotriva modului de promovare a unor inițiative privind amendarea sistemului electoral și 2) ar permite să avem o lege electorală (Cod electoral) care va asigura respectarea principiilor reprezentativității, concurenței loiale și meritocrației.

Cuvinte-cheie: *sistem electoral (majoritar, proporțional, mixt); proces electoral; prag de reprezentare; coeficient electoral; mandat reprezentativ; mandat imperativ; drept electoral.*

ELECTORAL SYSTEM (MAJORITY, PROPORTIONAL OR MIXED) OPTIM FOR THE REPUBLIC OF MOLDOVA

The study is devoted to electoral systems. The author analyzes all existing lecture systems in the Republic of Moldova. This study is designed to overcome the situation created in the issue of the opportunity to amend the electoral system. Thus, the undersigned comes up with a proposal for a law *ferenda* to remedy the situation. In this context, we provide the state authorities with a complex scientific study that would base the acceptance of the legislative proposal of the undersigned, which 1) would not require people to come out and protest against the way of promoting initiatives to amend the electoral system and 2) would allow us to have an electoral law (Electoral Code) that will ensure respect for the principles of representativeness, loyal competition and meritocracy.

Keywords: *electoral system (majority, proportional, mixed); electoral process; representation threshold; electoral coefficient; representative mandate; imperative mandate; electoral right.*

*Toate ideile mari au fost cândva gândite,
trebuie încercat doar să le mai cugetăm o dată.
Johann Wolfgang von Goethe*

Continuare (începutul în numărul precedent)

Proiect

LEGE

cu privire la completarea literei a) a articolului 72 alineatul (3) din Constituția Republicii Moldova

Parlamentul adoptă prezenta lege constituțională.

Articol unic. – Litera a) a articolului 72 alineatul (3) din Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29 iulie 1994 (republicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2016, nr.78, art.140), cu modificările și completările ulterioare, se completează cu sintagma „și procesul electoral”.

PREȘEDINTELE

PARLAMENTULUI

Andrian CANDU

Nr.... Chișinău, ... 2017.

sau

Proiect

LEGE

pentru modificarea și completarea articolului 72 alineatul (3) din Constituția Republicii Moldova

Parlamentul adoptă prezenta lege constituțională.

Articol unic. – Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29 iulie 1994 (republicată în Monitorul Ofi-

cial al Republicii Moldova, 2016, nr.78, art.140), cu modificările și completările ulterioare, se modifică și se completează după cum urmează:

litera a) a articolului 72 alineatul (3) va avea următorul cuprins: „ a) sistemul electoral și procesul electoral, inclusiv organizarea și desfășurarea referendumului”;

litera b) se exclude/abrogă, iar literele c) – r) vor deveni, respectiv, b) – p).

PREȘEDINTELE

PARLAMENTULUI

Andrian CANDU

Nr.... Chișinău, ... 2017.

și

Proiect

LEGE

cu privire la modificarea și completarea unor acte legislative (pentru modificarea și completarea unor acte legislative)

Parlamentul adoptă prezenta lege organică.

Art.I. – Codul electoral nr.1381-XIII din 21 noiembrie 1997 (republicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2016, nr.277-287, art.585), cu modificările ulterioare, se modifică și se completează după cum urmează:

1. Articolul 1 se modifică și se completează cu următoarele noțiuni generale:

campanie electorală – perioadă de activitate care se desfășoară cu scopul de a-i determina pe alegători să-și exprime voturile pentru alegerea unui sau altui concurent electoral și care începe, în aceeași zi pentru toți concurenții electorali participanți la scrutin, după înregistrarea acestora de către Comisia Electorală Centrală sau de Consiliul electoral de circumscripție și se încheie la data excluderii concurentului electoral din alegeri sau în ziua votării;

circumscripție electorală – unitate electorală administrativă în care se organizează și se desfășoară alegerile și referendumurile. Unitățile administrativ-teritoriale din stânga Nistrului și mun. Bender se constituie într-o singură circumscripție electorală cu sediul în mun. Chișinău. Pentru diasporă, de asemenea, se constituie o singură circumscripție electorală cu sediul în mun. Chișinău;

diasporă – grup de cetățeni ai Republicii Moldova cu drept de vot, aflat în afara granițelor țării/Republicii Moldova;

listă electorală principală (de bază) – listă ce cuprinde toți cetățenii-rezidenți cu drept de vot din raza unei secții de votare;

listă de subscripție – listă cu semnături ale alegătorilor dintr-o unitate administrativ-teritorială de nivelul I și or. Bălți și Chișinău care susțin un oarecare candidat la alegeri sau inițierea referendumului;

organizații social-politice – partide, fronturi, ligi, mișcări politice de masă, înregistrate în condițiile Legii privind partidele politice;

(Titlul actului oficial: Legea nr.294-XVI din 21.12.2007 privind partidele politice. Reținem faptul că Legea nr.718-XII din 17 septembrie 1991 privind partidele și alte organizații social-politice a fost abrogată la 29 februarie 2008.)

partide – asociații benevole ale cetățenilor, constituite și înregistrate în condițiile Legii privind partidele politice;

(A se vedea: Legea nr.294-XVI din 21.12.2007 privind partidele politice. Considerăm oportună comasarea noțiunilor „partide” și „organizații social-politice” în „partide și alte organizații social-politice”, conform art.41 din Constituție.)

perioadă electorală – perioadă de timp cuprinsă între ziua aducerii la cunoștință publică a datei alegerilor și ziua în care rezultatele finale ale alegerilor sunt confirmate de către organele competente. În perioada de timp cuprinsă între ziua aducerii la cunoștință publică a datei alegerilor și ziua ce precede zilei începerii/demarșării campaniei electorale se interzice orice agitație electorală sau politică;

rezident (cetățean-rezident) – cetățean al Republicii Moldova cu drept de vot care s-a aflat pe teritoriul țării o perioadă de cel puțin 183 de zile în decursul unui an, până la anunțarea datei alegerilor;

2. Articolul 11. Dreptul de a alege

Dreptul de a alege îl au cetățenii Republicii Moldova care au împlinit, inclusiv în ziua alegerilor, vârsta de 18 ani, cu excepția celor privați de acest drept în modul stabilit de lege.

(Considerăm prematură propunerea referitoare la micșorarea censului de vârstă al cetățenilor Republicii Moldova privind dreptul de vot/de a alege – un drept activ, de la vârsta de 18 ani la 16 ani împliniți. Actualmente, acest drept (drept de vot de la vârsta de 18 ani) este un drept constituțional, statuat la art.38 alin. (2) din Constituția Republicii Moldova și, preluat ulterior de către legiuitor și introdus la art.11 din Codul electoral).

Cu regret, nu a fost efectuat niciun sondaj de opinie referitor la această problemă, iar ceea ce ne-a relatat mass-media denotă clar că tinerii sunt împotriva inițiativei de a micșora censul de vârstă la 16 ani. (Alocuțiunea autorului privind examinarea propunerii respective într-o aulă a USM).

Eu personal am chestionat câteva categorii de vârstă a tinerilor; mai cu seamă a tinerilor dotați cu vârsta între 13 și 16 ani neîmpliniți; 16 și 18 ani, 19 și 25 de ani, iar rezultatul este următorul: această propunere este prematură, fiindcă tinerii se află în proces de formare a personalității și pot fi ușor manipulați, astfel pot da foarte ușor greș în alegerea lor, iar la 18 ani să spună că ar fi votat cu totul altfel. Maturitatea (emanciparea) politică la 16 ani este o aberație cu care unii țintesc în electoratul fraged pentru a-l manipula cu goașe electorale.

În temeiul art.20 alin.(1) din Codul civil, capacitatea deplină de exercițiu începe la data când persoana fizică devine majoră, adică la împlinirea vârstei de 18 ani.

Conform prevederilor art.34 din Codul civil, curatela se instituie pentru copiii cuprinși între vârsta de 14 și 18 ani, iar la efectuarea actelor juridice minorul are nevoie de consimțământul curatorului.

Potrivit prevederilor art.47 alin.(2) Cod civil, curatela încetează odată cu dobândirea sau restabilirea capacității depline de exercițiu.

În conformitate cu prevederile art.58 alin.(1) CPC RM, capacitatea de a-și exercita în volum deplin, personal sau printr-un reprezentant, drepturile și obligațiile procedurale în judecată (capacitatea de exercițiu al drepturilor procedurale civile) o au persoanele fizice de la vârsta de 18 ani, precum și persoanele juridice.

Codul contravențional statuează, de asemenea, expres la art.16 alin.(1) faptul că este pasibilă de răspunderea contravențională persoana fizică responsabilă care, în momentul săvârșirii contravenției, are împlinită vârsta de 18 ani. (*regula generală*)

Conform prevederilor art.21 alin.(1) Cod penal, sunt pasibile de răspundere penală persoanele fizice responsabile care, în momentul săvârșirii infracțiunii, au împlinit vârsta de 16 ani. (*regula generală*)

În temeiul art.46 alin.(2) din Codul muncii, persoana fizică dobândește capacitate de muncă la împlinirea vârstei de 16 ani. (*regula generală*)

Potrivit art.14 alin.(1) din Codul familiei, vârsta matrimonială minimă este de 18 ani. (*regula generală*)

În conformitate cu art.1 din Legea cetățeniei Republicii Moldova, copilul este o persoană până la vârsta de 18 ani.

În temeiul art.3 alin.(2) din Legea cu privire la ieșirea și intrarea în Republica Moldova, copiilor în vârstă

de până la 18 ani și persoanelor declarate incapabile de către instanța de judecată li se eliberează pașapoarte în temeiul cererii unuia dintre reprezentanții lor legali.

Conform prevederilor art.1 alin.(2) din Legea privind drepturile copilului, o persoană este considerată copil din momentul nașterii până la vârsta de 18 ani.

În temeiul prevederilor stipulate la art.2 și art.4 lit.a) din Legea cu privire la tineret, tineri sunt persoanele de la vârsta de 14 până la 35 de ani.

Potrivit art.38 alin.(3) lit.b) din Codul electoral se interzice finanțarea și susținerea materială sub orice formă a campaniilor electorale de către cetățenii Republicii Moldova care nu au împlinit 18 ani.

În temeiul art.26 alin.(6) lit.a) din Legea privind partidele politice, se interzice finanțarea directă și indirectă, susținerea materială sub orice formă a partidelor politice de către cetățenii Republicii Moldova care nu au împlinit vârsta de 18 ani.

În Convenția internațională cu privire la drepturile copilului din 20 noiembrie 1989 la art.1 este expres statuat faptul că, în sensul prezentei Convenții, prin copil se înțelege orice ființă umană sub vârsta de 18 ani, cu excepția cazurilor când, în baza legii aplicabile copilului, majoratul este stabilit sub această vârstă.

Trebuie să menționăm faptul că pedeapsa cu moartea în Republica Moldova a fost abolită deja, însă în țările în care pedeapsa cu moartea nu a fost suprimată, o sentință de condamnare la moarte nu poate fi pronunțată pentru crime comise de persoane sub vârsta de 18 ani și nu poate fi executată împotriva unor femei gravide conform art.6 §5 din Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice din 16 decembrie 1966.

Luând în considerare participarea masivă a tinerilor la evenimentele din 7 aprilie 2009 și expunerea pozițiilor acestora, credem că *faptul dat nu urmează a fi folosit de către unii lideri politici pentru a acumula dividende politice și a încerca să manipuleze opinia publică prin propuneri gen: micșorarea censului de vârstă întru exercitarea dreptului de vot – drept activ (de a alege),* că doar nu toți copiii sunt *Wunderkinder*.

În opinia noastră, cu toate meritele indiscutabile ale tinerilor, nu trebuie să admitem devieri de la practica internațională și legislația națională în vigoare. Conform prevederilor tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte și legislației naționale, copil este considerată ființa umană care nu a împlinit vârsta de 18 ani și nu poate singură să-și exercite drepturile civile, atunci de ce am desconsidera dreptul politic – de a alege. Răspunsurile primite din partea tinerilor reconfirmă teza expusă anterior că astfel unele PP (partide politice) caută să profite de situație, fiind niște oportuniști, iar în realitate nu sunt deloc preocupați de situația tinerilor. Dacă țările occidentale nu se grăbesc să-și modifice legislația la acest compartiment, atunci mă întreb: de ce oare am face-o noi? Doar pentru că cineva dorește să-și sporească numărul posibil de votanți.

Nu! Vom spune celor care doresc să profite de tineret. Mai bine ajutați-l să se instruiască pentru a căpăta o specialitate fără prea multă ideologie și politică.

Propunem, inițial, organizarea unor sondaje de opi-

nii în cadrul cărora urmează a fi pusă în discuție chestiunea privind censul de vârstă de participare a tinerilor la alegeri pentru a cunoaște opinia cetățenilor. În sondaj urmează a fi formulate câteva întrebări:

– De la ce vârstă considerați dvs. că cetățenii ar trebui să aibă dreptul de vot (de a alege)?

– De la ce vârstă considerați dvs. că cetățenii ar trebui să aibă dreptul de a alege consilieri în consiliile locale de nivelul unu și primarul localității?

– De la ce vârstă considerați dvs. că cetățenii ar trebui să aibă dreptul de a alege consilieri în consiliile de nivelul doi ?

– De la ce vârstă considerați dvs. că cetățenii ar trebui să aibă dreptul de vot (de a alege) Parlamentul Republicii Moldova?

– De la ce vârstă considerați dvs. că cetățenii ar trebui să aibă dreptul de vot (de a alege) Președintele Republicii Moldova?

Anticipând rezultatele sondajului, vom expune următoarea opinie: *Dreptul de vot (de a alege) al cetățeanului Republicii Moldova ar putea fi de la 16 ani pentru alegerea autorităților administrației publice locale din localitatea sa, altfel spus, pentru alegerea primarului și consiliului local de nivelul I, iar pentru alegerea celorlalte autorități vârsta rămâne a fi de 18 ani.*

În cazul în care rezultatele sondajelor sunt incerte și discutabile, ar putea fi organizat un referendum republican consultativ în această problemă, pentru a cunoaște opinia cetățenilor Republicii Moldova, și doar ulterior urmează a fi luată o decizie în acest sens.

Astfel, inițial urmează a fi completat alin.(2) din art.38 al Constituției cu teza: *Cetățeanul RM are dreptul de vot, de la 16 ani, pentru alegerea autorităților publice locale din UAT de nivelul I (primarului și consiliului local de nivelul întâi), iar ulterior amendat art.11 din Codul electoral.)*

3. Articolul 13. Restricții

(1) Nu au dreptul de a alege persoanele:

b) care sunt recunoscute incapabile prin hotărâre definitivă a instanței de judecată. Despre existența unor astfel de cazuri, Ministerul Justiției informează Comisia Electorală Centrală;

(3) Cetățenii Republicii Moldova care, în virtutea funcției pe care o dețin, nu au dreptul să fie membri ai partidelor sau ai altor organizații social-politice, precum și persoanele cu înaltă funcție de răspundere al căror mod de numire sau de alegere este reglementat de Constituția Republicii Moldova și/sau de legile organice, din momentul înregistrării lor în calitate de concurenți electorali, își suspendă activitatea din funcția pe care o dețin. Persoanele care cad sub incidența acestor prevederi sunt:

a) prim-viceprim-ministrul și viceprim-miniștrii, miniștrii și viceministrii, membrii din oficiu ai Guvernului; (*A se vedea versiunea în limba rusă. (traduttore, traditore = traducător, trădător)*)

b¹) primarul general al mun. Chișinău, bașcanul Găgăuziei și prim-vicepreședintele Comitetului executiv (Bakannik Komiteti) al Găgăuziei;

4. Articolul 15. Reprezentarea în organele electorale și în instanțele de judecată

(3) Drepturile și obligațiile generale ale reprezentanților concurenților electorali sunt stabilite prin hotărâre a Comisiei Electorale Centrale, precum și de către concurenții electorali care îi desemnează, în limitele prevăzute de prezentul cod.

5. Articolul 16. Constituirea Comisiei Electorale Centrale

(2) Comisia Electorală Centrală este constituită din 9 membri: un membru este desemnat de către Președintele Republicii Moldova, doi de către Guvern, trei de către Consiliul Superior al Magistraturii și ceilalți trei de către Parlament, dintre care un reprezentant al majorității parlamentare și doi ai opoziției.

(Teza a doua a alineatului (2): „Componența nominală a Comisiei se confirmă prin hotărâre a Parlamentului, cu votul majorității deputaților aleși”, precum și sintagma „După confirmare de către Parlament” a alineatului (3) sunt contrare prevederilor art.6 și 23 alin. (2) din Constituție. De asemenea, nu poate fi acceptat nici paradoxul moldovenesc privind desemnarea și confirmarea unui membru al CEC-ului de către Parlament prin două acte oficiale. (A se vedea hotărârile Parlamentului nr.17 din 2.03.2017 privind desemnarea unui membru al Comisiei Electorale Centrale [24] și nr.55 din 30.03.2017 privind confirmarea în funcție a unui membru al Comisiei Electorale Centrale [25]).

(3) Membrii Comisiei Electorale Centrale depun în ședința în plen a Parlamentului în fața Parlamentului, al Președintelui Republicii Moldova, a Guvernului și Consiliului Superior al Magistraturii următorul Jurământ: „Jur să respect Constituția și legile Republicii Moldova, să apăr drepturile și libertățile fundamentale ale cetățenilor, să îndeplinesc cu onoare, conștiință și fără părtinire atribuțiile ce îmi revin potrivit funcției, să nu fac declarații politice pe parcursul validității mandatului”.

Alineatele (2)-(5) vor deveni, respectiv, alineatele (1)-(4).

6. Articolul 17. Componența și mandatul Comisiei Electorale Centrale

(2) În cazul în care, la prima votare, candidatul la funcția de președinte, de vicepreședinte sau secretar al Comisiei Electorale Centrale nu a întrunit majoritatea de voturi, se organizează votarea repetată la care participă candidații care au concurat la aceeași funcție la prima votare. Dacă și după votarea repetată candidații nu au întrunit majoritatea de voturi, se organizează alegeri noi. (Trebuie respectat conceptul actului.)

(6) Mandatul Comisiei Electorale Centrale este de 5 ani și se exercită de către membrii săi de la data depunerii jurământului, în fața Parlamentului, a Președintelui Republicii Moldova, a Guvernului și Consiliului Superior al Magistraturii. La expirarea acestui termen, componența comisiei poate fi modificată. În cazul în care mandatul Comisiei Electorale Centrale expiră în cursul perioadei electorale, mandatul se prelungește de drept până la finele acestei perioade și intrarea ulterioară în funcție a noilor membri, dar cu cel mult 90 de zile.

7. Articolul 18. Ședințele și hotărârile Comisiei Electorale Centrale

(4) Hotărârile Comisiei Electorale Centrale se plasează, în termen de 24 de ore de la adoptare, pe site-ul oficial al Comisiei Electorale Centrale și se publică în Monitorul Oficial al Republicii Moldova.

(Termenul de 5 zile, statuat în acest alineat, nu corelează cu dispoziția art.1 alin.(4) al Legii nr.173-XIII din 6.07.1994 privind modul de publicare și intrare în vigoare a actelor oficiale.)

8. Articolul 22. Atribuțiile generale ale Comisiei Electorale Centrale

(1) În calitate de organ specializat în domeniul electoral, Comisia Electorală Centrală:

1) prezintă Parlamentului, anual, până la 15 aprilie, raportul asupra activității sale și raportul financiar de executare a bugetului din exercițiul bugetar expirat.

9. Articolul 25. Ședințe și activități ale Comisiei Electorale Centrale

(1) Ședințele Comisiei Electorale Centrale se convoacă de către președintele acesteia din proprie inițiativă sau la cererea a trei membri ai comisiei. În cazul în care cel puțin trei membri ai comisiei cer convocarea ședinței, președintele convoacă comisia la expirarea termenului de 48 de ore de la prezentarea cererii.

(Teza a doua „În cazul în care membrii comisiei cer convocarea ședinței, decizia de convocare va fi luată în cel mult 48 de ore de la prezentarea cererii.” a alineatului se expune în redacție nouă: „În cazul în care cel puțin trei membri ai comisiei cer convocarea ședinței, președintele convoacă comisia la expirarea termenului de 48 de ore de la prezentarea cererii”).

(2) Toate ședințele la care Comisia Electorală Centrală examinează probleme electorale, inclusiv ședințele la care urmează să adopte hotărâri asupra problemelor electorale, sunt deschise pentru reprezentanții mijloacelor de informare în masă și pentru public. Ședințele se anunță cu 48 de ore înainte de desfășurarea lor, cu excepția ședințelor din perioada electorală, inclusiv a celor convocate la cererea a cel puțin trei membri ai comisiei, când trebuie anunțate într-un termen mai scurt în virtutea faptului că problemele cer o examinare urgentă.

10. În titlul art.27, sintagma „comisiilor electorale de circumscripție” se substituie prin „consiliile electorale de circumscripție”. (CIJ, www.justice.md)

Articolul 27. Constituirea circumscripțiilor electorale și a consiliilor electorale de circumscripție
(1) Comisia Electorală Centrală, cu cel puțin 55 de zile înainte de alegeri, constituie circumscripțiile electorale care corespund hotarelor unităților administrativ-teritoriale de nivelul doi ale Republicii Moldova, ~~unități teritoriale autonome Găgăuzia, municipiilor Chișinău și Bălți~~, precum și, cu cel puțin 50 de zile înainte de alegeri, constituie consiliile electorale de circumscripție. Pentru diasporă și UAT din stânga Nistrului, împreună cu mun. Bender, se creează circumscripții electorale și comisii electorale de circumscripție distincte.

(32+2+UTA Găgăuzia (proiectul legii nr.354 din 17.08.2016 prevede instituirea unui nivel special de administrare, nivel inexistent în legislație) = 35 UAT II + Diaspora + UAT din stânga Nistrului, împreună cu mun. Bender = 37. Municipiile Chișinău și Bălți sunt

UAT de nivelul II, însă UTA Găgăuzia prin proiectul nr.354/2016 solicită atribuirea statutului *de nivel special de administrare*, ceea ce e prea de tot (a se vedea: Art.4 alin.(4) al Legii nr.764-XV din 27.12.2001 privind organizarea administrativ-teritorială a Republicii Moldova și art.1 al Legii nr.436-XVI din 28.12.2006 privind administrația publică locală, *autorități ale administrației publice locale de nivelul al doilea* – autorități publice, luate în ansamblu, care sunt constituite și activează pe teritoriul raionului, al municipiului Chișinău, al municipiului Bălți, al unității teritoriale autonome cu statut juridic special pentru promovarea intereselor și soluționarea problemelor populației unității administrativ-teritoriale respective (Prin proiectul nr.319 din 15 iulie 2016, se instituie conceptul de „autorități ale administrației publice locale de nivel special”. În opinia noastră, proiectele nr.319/2016 și 354/2016 nu corespund criteriilor de calitate a legii și conțin unele prevederi ce atentează la siguranța și securitatea statului Republica Moldova.))

Articolul 27 se completează cu alineatul (6¹):

„(6¹) În calitate de membri ai *organelor electorale sunt admise doar persoanele care dețin certificat eliberat de Centrul de instruire continuă în domeniul electoral.*”

11. Articolul 28. Atribuțiile consiliului electoral de circumscripție

Consiliul electoral de circumscripție are următoarele atribuții:

a) exercită controlul asupra executării prevederilor prezentului cod și a altor legi care conțin prevederi referitoare la desfășurarea alegerilor;

(Codul electoral este un act-cadru care reglementează procesul electoral. Reținem că, în ceea ce privește desfășurarea referendumului constituțional inițiat de către cel puțin 200 000 de cetățeni cu drept de vot, au prioritate prevederile Legii nr.387-XV din 19.07.2001 cu privire la inițiativa populară de revizuire a Constituției.)

12. Articolul 29. Constituirea secțiilor de votare și a birourilor electorale ale secțiilor de votare

(2) Secțiile de votare se constituie de către consiliile electorale de circumscripție în localități, în baza propunerilor primarilor orașelor (municipiilor), sectoarelor și satelor (comunelor), cu cel puțin 35 de zile înainte de data alegerilor, și vor cuprinde cel puțin 30 și cel mult 3000 de alegători. Secțiile de votare instituite în străinătate, și pentru UAT din stânga Nistrului și mun. Bender, pe teritoriul efectiv controlat de către statul Republica Moldova, vor cuprinde cel mult 5000 de alegători.

(3) Secții de votare speciale pot fi constituite pe lângă spitale, sanatorii, maternități, aziluri și cămine pentru bătrâni. Aceste secții de votare trebuie să includă cel puțin 30 de alegători.

(4) Persoanele care își satisfac serviciul militar votează la secția de votare din localitatea în care este dislocată unitatea militară. Secția de votare din localitatea în care este dislocată unitatea militară este asigurată cu numărul suplimentar de buletine de vot.

Alin.(11) se completează cu propoziția/teza: „În calitate de membri ai *organelor electorale sunt admise*

doar persoanele care dețin certificat eliberat de Centrul de instruire continuă în domeniul electoral.”

13. Articolul 29¹. Particularitățile constituirii și funcționării secțiilor de votare din străinătate și a birourilor electorale ale secțiilor de votare din străinătate

(1) Toate secțiile de votare constituite în străinătate aparțin circumscripției electorale „Diaspora”, care își are sediul în municipiul Chișinău.

(3) În afară de secțiile de votare prevăzute la alin. (2), vor fi organizate, cu acordul autorităților competente ale țării respective, secții de votare și în alte localități. Organizarea acestor secții de votare se stabilește de Comisia Electorală Centrală, în baza înregistrării prealabile a cetățenilor aflați în străinătate și a numărului alegătorilor care au participat la scrutinul precedent. Regulamentul privind înregistrarea prealabilă se aprobă de Comisia Electorală Centrală.

(Pronunem excluderea sintagmei „la propunerea Guvernului, în colaborare cu Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene și cu alte autorități ale administrației publice centrale” de la/din alineatul (3).)

(A se vedea: HG nr.105-XV din 28.02.2017 cu privire la aprobarea Avizului la proiectul de lege pentru modificarea articolului 29¹ din Codul electoral nr.1381-XIII din 21 noiembrie 1997.)

(4) Biroul electoral al secției de votare din străinătate este constituit din: președinte, desemnat de șeful misiunii diplomatice ori al oficiului consular din cadrul acestora sau al personalului altor instituții ale serviciului diplomatic, și 6-10 reprezentanți ai partidelor și altor organizații social-politice reprezentate în Parlament, câte unul desemnat de fiecare partid sau altă organizație social-politică. Completarea birourilor electorale ale secțiilor de votare din străinătate cu reprezentanții partidelor și ai altor organizații social-politice reprezentate în Parlament se face de către consiliul electoral de circumscripție „Diaspora”, iar în cazul în care numărul persoanelor propuse este insuficient pentru completarea birourilor electorale ale secțiilor de votare din străinătate, acestea sunt completate de către Comisia Electorală Centrală, din Registrul funcționarilor electorali, cu persoane de o bună reputație, fără apartenență politică.

(Sintagma „consiliul electoral de circumscripție Chișinău” se substituie prin „consiliul electoral de circumscripție „Diaspora””, iar textul „cu avizul Ministerului Afacerilor Externe și Integrării Europene” urmează a fi exclus.)

(6) Procesele-verbale întocmite de birourile electorale ale secțiilor de votare din străinătate, însoțite de toate contestațiile privitoare la operațiunile electorale ale biroului electoral al secției de votare, sunt transmise, prin mijloace electronice, la consiliul electoral de circumscripție în cel mult 24 de ore de la închiderea secțiilor. Exactitatea datelor din aceste procese-verbale este confirmată telefonic, iar în cazul unor neconcordanțe și neajunsuri probate suficient, acestea se corectează de către consiliul electoral de circumscripție „Diaspora”.

(Sintagma „consiliul electoral de circumscripție Chișinău” se substituie prin „consiliul electoral de circumscripție „Diaspora”).

14. Codul se completează cu:

„Articolul 29². Particularitățile constituirii și funcționării secțiilor de votare și a birourilor electorale ale secțiilor de votare în alte cazuri

Particularitățile constituirii și funcționării secțiilor de votare și a birourilor electorale ale secțiilor de votare pentru UAT din stânga Nistrului și mun. Bender se stabilesc de către CEC prin hotărârea sa”.

15. Articolul 32. Organizarea activității consiliilor și birourilor electorale

(1) Pe durata perioadei electorale, ședințele consiliilor și birourilor electorale sunt convocate și conduse de către președinte, iar în cazul absenței acestuia, de către vicepreședinte. Ședința va fi convocată, de asemenea, la cererea a cel puțin 1/3 din membrii consiliilor și birourilor.

(Sintagma „sau la rugămintea lui” se exclude, iar cuvântul „poate” se substituie cu „va”.)

(2) Ședințele consiliilor și birourilor electorale sunt deliberative dacă la ele sunt prezenți mai mult de 1/2 din membrii lor. Hotărârile consiliilor și birourilor electorale se adoptă, prin vot deschis, cu votul majorității membrilor prezenți și se semnează de președinte și se contrasemnează de secretar.

(Teza a doua se completează cu sintagma „se contrasemnează de”.)

16. Articolul 35. Asigurarea mijloacelor necesare pentru desfășurarea alegerilor

(2) Cuantumul mijloacelor financiare este stabilit de Parlament în limitele prevăzute de legea bugetului de stat pe anul în care au loc alegerile. Propunerile respective se înaintează Guvernului de către Comisia Electorală Centrală. După examinarea lor, Guvernul le prezintă spre aprobare Parlamentului. În cazul în care cheltuielile pentru anul în curs nu sunt prevăzute în bugetul de stat, cuantumul acestora se stabilește de Guvern, la propunerea Comisiei Electorale Centrale și se aprobă de Parlament la următoarea rectificare a legii bugetului de stat pe anul respectiv.

(Textul „cuantumul acestora se stabilește de Parlament, la propunerea Comisiei Electorale Centrale”, se înlocuiește cu „cuantumul acestora se stabilește de Guvern, la propunerea Comisiei Electorale Centrale și se aprobă de Parlament la următoarea rectificare a legii bugetului de stat pe anul respectiv”.)

(3) Mijloacele financiare, prevăzute în legea bugetului de stat pe anul respectiv, se transferă lunar pe contul Comisiei Electorale Centrale în limita bugetului aprobat.

(Sintagma „în cuantumul stabilit de Parlament” se substituie prin „prevăzute în legea bugetului de stat pe anul respectiv”.)

17. Articolul 38. Condițiile și modul de susținere financiară a activității partidelor politice și a campaniilor electorale

(Titlul art.38 a fost completat cu sintagma „a activității partidelor politice și”, iar alineatul (1) expus în redacție nouă.)

(1) Pentru finanțarea activității partidelor politice și a campaniilor electorale pot fi utilizate resursele financiare provenite din activitatea de muncă, de între-

prinzător, științifică sau din cea de creație, desfășurată de către cetățenii Republicii Moldova atât pe teritoriul Republicii Moldova, cât și în afara țării, achitând, în prealabil, din suma respectivă impozitul pe venit. Pentru finanțarea activității partidelor politice și a campaniilor electorale de către persoanele juridice și fizice, autohtone, care desfășoară activitate de antreprenoriat pot fi utilizate doar resurse financiare provenite din activitatea de întreprinzător, desfășurată pe teritoriul Republicii Moldova.

(2) Finanțarea directă și/sau indirectă, precum și susținerea materială prin alte forme a campaniilor electorale ale concurenților electorali de către persoane fizice sau juridice, se efectuează cu respectarea următoarelor condiții:

e) plafoanele donațiilor din partea persoanelor fizice și a celor juridice în contul „Fond electoral” pentru o campanie electorală constituie 4 și, respectiv, 40 de salarii medii lunare pe economie stabilite pentru anul respectiv;

(Se propune diminuarea plafoanelor donațiilor din partea persoanelor fizice și a celor juridice în contul „Fond electoral” pentru o campanie electorală de la 200 la 4 și, respectiv, de la 400 la 40 de salarii medii lunare pe economie stabilite pentru anul respectiv.)

(Hotărârea Guvernului nr.1233 din 09.11.2016, conform căreia a fost aprobat cuantumul salariului mediu lunar pe economie, prognozat pentru anul 2017 în mărime de 5300 de lei. Apropo, legiuitorul, la 4 pct.3) și 4) al Legii nr.489-XIV din 08.07.1999 privind sistemul public de asigurări sociale, de asemenea, operează cu sintagmele „4 salarii medii lunare pe economie” și, respectiv, „3 salarii medii lunare pe economie”. Astfel, în sistemul public de asigurări sociale, sunt asigurate obligatoriu, persoanele care realizează un venit anual echivalent cu cel puțin 4 salarii medii lunare pe economie.)

(3) Se interzice finanțarea ori susținerea materială sub orice formă, directă și/sau indirectă, a activității partidelor politice, a campaniilor electorale/concurenților electorali de către:

(La alineatul (3) se propune excluderea literei c) cu următorul conținut: „persoanele fizice cetățeni ai Republicii Moldova din veniturile obținute în afara țării”.)

(6) Prevederile alin.(5) nu se vor aplica în cazul cadourilor simbolice, reprezentând publicitate electorală sau politică, confecționate din mijloace declarate de pe contul „Fond electoral”, care poartă simbolică concurențului electoral și a căror valoare de piață nu depășește o unitate convențională.

(Sintagma „nu depășește 2 unități convenționale” se substituie cu „nu depășește o unitate convențională”.)

18. Articolul 39. Listele electorale

(1) Listele electorale, întocmite în baza Registrului de stat al alegătorilor, cuprind toți cetățenii RM, rezidenți, cu drept de vot, care domiciliază ori își au reședința pe teritoriul unei secții de votare. În lista electorală principală se includ cetățenii-rezidenți, care domiciliază ori își au reședința pe teritoriul unei secții de votare, iar în lista electorală suplimentară – toți ceilalți alegători.

(Alineatul (1) este expus într-o nouă redacție.)

(6) Pentru secțiile de votare constituite în afara Republicii Moldova, listele electorale principale se întocmesc pe baza datelor colectate de șefii misiunilor diplomatice și ai oficiilor consulare care activează pe teritoriul statelor respective.

(Prima teză a alineatului (6) se expune în redacția *supra*. De asemenea, urmează a fi reținută terminologia prevăzută în: Convenția de la Viena din 18.04.1961 cu privire la relațiile diplomatice și Convenția de la Viena din 24.04.1963 cu privire la relațiile consulare.)

19. Articolul 42 se expune în redacție nouă.

Articolul 42. Colectarea semnăturilor în susținerea candidatului independent, a candidatului la funcția de Președinte al Republicii Moldova și pentru inițierea referendumului

(1) Semnăturile se colectează numai în susținerea candidatului independent, a candidatului la funcția de Președinte al Republicii Moldova sau pentru inițierea referendumului. În cazul alegerilor locale, semnăturile se colectează doar în circumscripțiile în care candidează candidații independenți.

(2) Au dreptul de a colecta semnături candidații independenți, candidatul la funcția de Președinte al Republicii Moldova și membrii grupurilor de inițiativă care desemnează și/sau susțin candidații în cauză, precum și membrii grupului de inițiativă pentru inițierea referendumului.

(3) În listele de colectare a semnăturilor în susținerea candidatului independent, a candidatului la funcția de Președinte al Republicii Moldova, precum și pentru inițierea referendumului, denumite în continuare liste de subscripție, se indică numele și prenumele, anul nașterii, profesia (ocupația), funcția, locul de muncă și apartenența politică a candidatului, precum și numele și prenumele persoanei care colectează semnăturile. Lista de subscripție va conține numai semnături ale susținătorilor care domiciliază într-o singură unitate administrativ-teritorială de nivelul I și or. Chișinău și Bălți.

(4) În lista de subscripție, susținătorul candidatului independent, cel al candidatului la funcția de Președinte al Republicii Moldova, precum și susținătorul inițierii referendumului, completează personal numărul curent, numele și prenumele, anul nașterii, domiciliul, seria și numărul actului de identitate, data la care semnează în listă și își aplică semnătura. În cazul în care susținătorul candidatului nu poate, din motive obiective, să completeze personal datele solicitate, acestea sunt completate de membrul grupului de inițiativă, semnătura în lista de subscripție fiind aplicată nemijlocit de susținător, iar în caz de imposibilitate, de un reprezentant legal al acestuia.

(5) Un alegător poate susține, prin semnătură, un singur candidat în cadrul unui scrutin.

(6) Persoana care colectează semnăturile alegătorilor semnează fiecare foaie din listele de subscripție. La sfârșitul fiecărei foi din listele de subscripție, colectorul face o mențiune, atestând faptul că semnăturile au fost colectate de el personal și că el confirmă autenticitatea semnăturilor, apoi semnează.

20. Articolul 44. Înregistrarea candidaților

(1) Pentru înregistrarea candidaților, Comisiei Electorale Centrale sau consiliilor electorale de circumscripție li se prezintă, cel târziu cu 30 de zile înainte de ziua alegerilor, următoarele documente:

b) listele de subscripție cu numărul suficient de semnături ale susținătorilor candidatului independent și ai candidatului la funcția de Președinte al Republicii Moldova;

(Lit.b) se completează cu textul „și ai candidatului la funcția de Președinte al Republicii Moldova”.)

21. Articolul 46. Drepturile garantate ale concurenților electorali

(6¹) Cererea de retragere a candidatului de pe lista concurentului electoral, depusă în termenul prevăzut la alin.(6), este examinată de organul abilitat al partidului, organizației social-politice sau blocului electoral în decursul a 3 zile.

(Se completează cu textul „, organizației social-politice sau blocului electoral”.)

(7) Dacă concurentul electoral își retrage candidatura sau înregistrarea este anulată după ce buletinele de vot au fost tipărite, în buletin, în dreptul acestuia, biroul electoral al secției de votare va aplica ștampila cu mențiunea „Retras” sau „Înregistrare anulată”, după caz.

(Se completează cu textul „sau „Înregistrare anulată”, după caz”.)

(8) Concurentul electoral care și-a retras candidatura sau a cărui înregistrare a fost anulată este obligat să recupereze mijloacele tehnico-materiale și financiare ce i-au fost alocate din buget pentru a-și desfășura campania electorală.

(Se completează cu sintagma „sau a cărui înregistrare a fost anulată”.)

22. Articolul 47. Agitația electorală

(3) Agitația electorală se admite numai după înregistrarea tuturor concurenților electorali de către organul electoral și va începe în aceeași zi pentru toți concurenții electorali.

(Alineatul (3) se expune într-o nouă redacție.)

(8) În ziua alegerilor și în cea precedentă alegerilor nu se admite niciun fel de agitație electorală. Interdicția dată nu se referă la informațiile deja plasate în internet.

(Se propune excluderea sintagmei „și la afișele expuse anterior”. Panourile cu afișe/afișaje electorale urmează a fi îndepărtate (curățate/demontate etc.) până vineri, ora 24-00.)

23. Articolul 48. Modelul buletinelor de vot (se pune un nou concept al buletinului de vot)

(2) Buletinul de vot se divizează în patru laturi, astfel pentru concurenții electorali: partid politic, alte organizații social-politice, bloc electoral se rezervează/alocă un spațiu de două patru laturi, iar pentru candidatul independent – un patru latur. Dimensiunile patru laturului trebuie să fie suficiente pentru a cuprinde numele și prenumele candidatului, denumirea partidului, altei organizații social-politice, blocului electoral, care a înaintat lista de candidați sau candidatul respectiv, semnul sau simbolul electoral al concurentului electoral, la dorința acestuia. Nu se admite identitatea de semne sau de simboluri electorale.

(4¹) În patru laturul suplimentar, rezervat pentru con-

curenții electorali – partid politic, alte organizații social-politice, bloc electoral –, în partea stângă, se imprimă semnul sau simbolul concurentului care a înaintat lista de candidați, în partea de mijloc a acestuia, alegătorul va înscrie personal cu pixul numele și prenumele candidatului din lista concurentului electoral, care a fost înregistrată la CEC.

(5) În fiecare patruleter, în partea dreaptă, la o distanță egală de latura de sus și cea de jos, se imprimă un cerc cu diametrul de 15 mm, în care alegătorul aplică ștampila cu inscripția „Votat” dacă își dă votul pentru concurentul electoral respectiv. În cazul când alegătorul indică în patruleter numele și prenumele candidatului din lista unui concurent electoral, atunci acesta aplică ștampila cu inscripția „Votat” în partea dreaptă a acestui patruleter.

24. Articolul 49. Pregătirea buletinelor de vot

(1) Buletinele de vot se tipăresc la tipografie de stat (proprietate publică), conform instrucțiunilor organelor electorale respective. Membrii Comisiei Electorale Centrale sunt obligați să asiste, iar reprezentanții concurenților electorali pot să fie prezenți la confecționarea matriței buletinului de vot, la tipărirea buletinelor de vot, precum și la lichidarea matriței.

(Alineatul se completează cu sintagma „la tipografie de stat (proprietate publică)”.)

(3) Buletinele de vot tipărite se păstrează la consiliul electoral de circumscripție și se remit, în ajunul alegerilor, în număr de cel mult 3000 de buletine de vot pentru fiecare secție de votare, biroului electoral al secției de votare în baza unui act de predare. Birourilor electorale ale secțiilor de votare, constituite în afara Republicii Moldova, Comisia Electorală Centrală le expediază buletinele de vot cu cel puțin 3 zile înainte de ziua alegerilor, pornind de la numărul estimativ de alegători stabilit în baza informației prezentate de Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene și a celei acumulate de Comisia Electorală Centrală, dar nu mai mult de 5000 de buletine de vot pentru fiecare secție de votare.

(Alineatul (3) prevede eliberarea a câte 3000 de buletine de vot pentru fiecare secție de votare din țară și a câte 5000 de buletine de vot pentru fiecare secție de votare de peste hotare.)

25. Articolul 52. Organizarea votării

(2) Pentru asigurarea unui parcurs ordonat prin secția de votare și evitarea aglomerației, biroul electoral al secției de votare stabilește un traseu pentru alegători, începând de la intrare, spre mesele la care se înregistrează/identifică alegătorul, apoi spre cele la care se eliberează buletinele, pe urmă spre cabinele de vot secret și urnele de vot.

(Alineatul se completează cu sintagma „spre mesele la care se înregistrează/identifică alegătorul”.)

26. Articolul 53. Efectuarea votării

(1) Fiecare alegător votează personal. Votarea în locul altor persoane nu se admite. Biroul electoral al secției de votare înmânează alegătorului buletinul de vot, conform listei electorale, doar la prezentarea și transmiterea acestuia a actului de identitate. La primirea buletinului, alegătorul semnează în lista electorală

în dreptul numelui și i se aplică în fișa de însoțire a buletinului de identitate sau în actul, în a cărui bază votează, ștampila cu mențiunea care confirmă votarea în ziua respectivă.

(Sintagma „numai la prezentarea actului de identitate” se substituie cu „doar la prezentarea și transmiterea acestuia a actului de identitate”.)

27. Articolul 54. Procedura de completare a buletinului de vot

(În alineatele *infra* se concretizează procedura de completare a buletinului de vot.)

(1) Buletinul de vot se completează de către alegător numai în cabina pentru vot secret prin introducerea numelui și prenumelui candidatului în patruleterul suplimentar, rezervat pentru concurenții electorali partid politic, alte organizații social-politice, bloc electoral. Alegătorul care nu este în stare să completeze de sine stătător buletinul are dreptul să invite în cabină o altă persoană, cu excepția membrilor biroului secției de votare, reprezentanții concurenților electorali și a persoanelor autorizate să asiste la operațiile electorale. Aceste cazuri vor fi consemnate aparte în raportul biroului electoral al secției de votare.

(2) Alegătorul aplică ștampila cu inscripția „Votat” în interiorul cercului unui singur patruleter din buletinul de vot, ceea ce înseamnă că a votat pentru concurentul electoral corespunzător. Curcurile din celelalte patruletere trebuie să rămână curate. Votul exprimat pentru un candidat înscris în buletinul de vot de către alegător se consideră vot acordat concurentului electoral partid politic, alte organizații social-politice, bloc electoral și pentru candidatul respectiv de pe lista acestuia.

(7) Alegătorul introduce de sine stătător în urna de vot buletinul de vot cu ștampila „Votat”.

28. Articolul 55. Asigurarea securității procesului de votare

(4) În cazul în care alegătorul, din motive de sănătate sau din alte motive temeinice, nu poate veni în localul de votare, biroul electoral al secției de votare desemnează, la cererea scrisă a acestuia, cel puțin 2 membri ai biroului care se deplasează cu o urnă de vot mobilă și cu materialul necesar votării la locul unde se află alegătorul pentru ca acesta să voteze. Cererile pot fi făcute în scris, la biroul electoral al secției de votare, începând cu 2 săptămâni înainte de ziua votării și până la ora 18.00 a zilei precedente votării. (Se completează cu sintagma „la biroul electoral al secției de votare”.)

(6) În cazul în care președintele biroului electoral al secției de votare autorizează scoaterea din localul secției de votare a unei urne de vot mobile, faptul acesta, precum și lista de alegători care au solicitat votarea la locul aflării, sunt aduse la cunoștința reprezentanților concurenților electorali și a persoanelor autorizate să asiste la operațiile electorale, oferindu-li-se acestora posibilitatea de a însoți urna de vot mobilă cu utilizarea, în caz de necesitate, a mijloacelor de transport proprii.

(Se substituie sintagma „a mijloacelor de transport de folosință proprie” cu „a mijloacelor de transport proprii”.)

(8) La toate ședințele organelor electorale, precum și la numărarea și totalizarea voturilor, la operațiile ce țin

de listele electorale, de buletinele de vot, de certificatele pentru drept de vot, la întocmirea proceselor-verbale de totalizare a rezultatelor alegerilor și referendumurilor, au dreptul să asiste: (intervenție redacțională)

29. Articolul 56. Numărarea și totalizarea voturilor de către biroul electoral al secției de votare

(1) După expirarea timpului rezervat votării, președintele biroului electoral al secției de votare anunță încheierea votării și dispune închiderea secției de votare. Biroul electoral al secției de votare începe numărarea voturilor. Procesul numărării voturilor și totalizării rezultatelor alegerilor se înregistrează integral audiovideo de către biroul electoral al secției de votare.

(Se propune ca procesul numărării voturilor și totalizării rezultatelor alegerilor să fie înregistrat integral audiovideo de către biroul electoral al secției de votare.)

30. Articolul 57. Buletinele de vot nevalabile

(1) Se declară nevalabile buletinele:

e) în care alegătorii au înscris denumiri sau nume suplimentare ale candidaților, care nu sunt înregistrate la CEC;

(Lit.e) se expune în redacție nouă. Alegătorul poate face înscrieri suplimentare în buletinul de vot, indicând expres numele candidatului pentru care își dă votul, înregistrat la CEC.)

31. Articolul 58. Procesul-verbal și raportul biroului electoral al secției de votare

(5) Președintele biroului electoral al secției de votare elaborează raportul biroului pe baza evidenței ținute în scris a activităților desfășurate de birou în perioada electorală. Raportul va conține o expunere succintă a cererilor și contestațiilor privitoare la acțiunile biroului electoral al secției de votare și a hotărârilor adoptate de birou în baza acestora. Președintele, inițial, oferă celorlalți membri ai biroului posibilitatea de a-și expune în scris comentariile și completările, pe care le include în raport, iar ulterior/apoi aceștia (președintele și membrii biroului) vor semna raportul. Cererile și contestațiile se vor anexa la raport.

(Penultima teză din alineat „Președintele semnează raportul și oferă celorlalți membri ai biroului posibilitatea de a-și expune în scris comentariile și completările la raport și de a-l semna.” se substituie prin „Președintele, inițial, oferă celorlalți membri ai biroului posibilitatea de a-și expune în scris comentariile și completările, pe care le include în raport, iar ulterior/apoi aceștia (președintele și membrii biroului) vor semna raportul.”)

32. Articolul 59. Totalizarea rezultatelor votării de către consiliul electoral de circumscripție

[...] Comisia Electorală Centrală sau consiliul electoral de circumscripție face un anunț public prin care declară alegerile nevalabile pe întreaga țară sau pe circumscripția dată.

(Acest fapt reconfirmă teza existenței unui prag obligatoriu de participare a alegătorilor la scrutin.)

33. Articolul 60. Totalizarea rezultatelor alegerilor de către Comisia Electorală Centrală

(1) În cazul efectuării alegerilor parlamentare, prezidențiale, locale generale și a referendumului republican, în baza actelor prezentate de către consiliile

electorale de circumscripție, Comisia Electorală Centrală întocmește, în termen de 5 zile, un proces-verbal care conține:

j) numărul de buletine neutilizate și anulate.

(Alineatul (1) se completează cu litera j) cu următorul conținut: „numărul de buletine neutilizate și anulate”.)

(3) Actele menționate la alin.(2) vor fi prezentate Curții Constituționale, în cazul alegerilor Parlamentului și pentru funcția de Președinte al Republicii Moldova, pentru confirmarea legalității și a rezultatelor alegerilor, și validarea mandatelor deputaților și a mandatului de Președinte al Republicii Moldova.

(Sintagma „pentru confirmarea rezultatelor alegerilor” se substituie cu „pentru confirmarea legalității și a rezultatelor alegerilor”.)

34. Articolul 62. Păstrarea documentelor electorale

(2) După încheierea perioadei electorale, consiliile electorale de circumscripție dispun de documentele și materialele electorale în felul următor:

a) se remit Comisiei Electorale Centrale – listele de candidați, câte un exemplar de procese-verbale și rapoarte ale consiliilor electorale de circumscripție și ale birourilor electorale ale secțiilor de votare, formularul special de numărare a voturilor, ștampilele consiliilor electorale de circumscripție și ale birourilor electorale ale secțiilor de votare, listele de subscripție a candidaților independenți, precum și alte materiale electorale, darea de seamă financiară și actul de transmitere a documentației financiare autorității reprezentative și deliberative a unității administrativ-teritoriale de nivelul al doilea.

(Textul „consiliului raional (municipal) (autorității publice locale de nivelul doi)” se substituie prin „autorității reprezentative și deliberative a unității administrativ-teritoriale de nivelul al doilea”.)

35. Articolul 64. Principii generale privind reflectarea alegerilor de către mijloacele de informare în masă

(1) Radiodifuzorii, în cadrul tuturor programelor lor, și mijloacele de informare în masă scrise au obligația de a respecta principiile de echitate, responsabilitate, echilibru și imparțialitate în reflectarea alegerilor. (Sintagma „fondate de autorități publice” se exclude.)

36. Articolul 64¹. Particularitățile reflectării alegerilor de către mijloacele de informare în masă
(4) În campania electorală pentru alegeri parlamentare, prezidențiale și referendumuri republicane, radiodifuzorii naționali, a căror listă este făcută publică de către Consiliul Coordonator al Audiovizualului în primele 3 zile ale perioadei electorale, acordă gratuit concurenților electorali câte 5 minute de emisie la televiziune și 10 minute la radio în scopul expunerii programelor electorale și informării alegătorilor. Timpii de antenă respectivi sunt oferți în alt spațiu de emisie decât cel rezervat publicității electorale și debaterilor electorale.

(Considerăm oportună alocarea timpilor de antenă a câte 10 și 20 de minute în loc de 5 și, respectiv, 10 minute.)

(7) Refuzul de a difuza sau de a publica, în condiții

ile prezentului cod publicitatea electorală, contra plată sau gratuit, poate fi contestat în instanța de judecată.

(Sintagma „prezentei legi” urmează a fi substituită prin „prezentului cod”.)

37. Articolul 68. Hotărârile instanțelor de judecată cu privire la contestații

(Alineatele *infra* sunt completate, astfel ca recursul să fie unul efectiv.)

(5) Hotărârea instanței de judecată este definitivă și executorie din momentul pronunțării, cu excepția hotărârii instanței de judecată asupra contestațiilor ce se referă la exercitarea dreptului de vot.

(6) Împotriva hotărârii instanței de judecată poate fi depus un recurs în termen de 3 zile de la pronunțare. Recursul împotriva hotărârii instanței de judecată asupra contestațiilor ce se referă la exercitarea dreptului de vot poate fi depus numai în ziua alegerilor.

(7) Recursul se examinează în termen de 3 zile de la primirea dosarului în cauză. Recursul depus în ziua alegerilor cu privire la îngrădirea dreptului de a alege se examinează în aceeași zi, astfel încât, în cazul când recurentul va avea câștig de cauză, acesta să-și poată exercita dreptul electoral activ – dreptul de vot (de a alege).

(Astfel, numai în acest caz putem vorbi despre un recurs efectiv, când recurentul, ulterior, nu va mai putea invoca prevederile art.13 din Convenția Europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale și art.3 al primului protocol adițional la Convenție.)

38. Articolul 69. Răspunderea juridică

(4) Anularea înregistrării se aplică la solicitarea Comisiei Electorale Centrale, iar în cazul alegerilor locale – și la solicitarea consiliului electoral de circumscripție, prin hotărâre judecătorească definitivă care constată:

b) utilizarea de către concurentul electoral a mijloacelor financiare din străinătate, cu excepția mijloacelor financiare provenite din partea cetățenilor Republicii Moldova aflați în străinătate;

(Lit.b) se completează cu textul „cu excepția mijloacelor financiare provenite din partea cetățenilor Republicii Moldova aflați în străinătate”.)

39. Articolul 70. Răspunderea penală

(1) Se consideră încălcări ale prezentului cod și sunt pasibile de răspundere penală faptele prevăzute la art.181, 181¹, 181² și 182 din Codul penal.

(Textul „art.181 și 182 din Codul penal” se substituie prin „art.181, 181¹, 181² și 182 din Codul penal”.)

40. Articolul 73. Alegerile Parlamentului

(Varianta propusă pentru reducerea numărului mandatelor de deputat va fi posibil de realizat doar în cazul revizuirii Constituției, unde la art.60 alin.(2) din Constituție cifra „101” urmează a fi substituită prin „71”. Ulterior, această propunere urmează a fi preluată și inserată la art.73 alin.(2).)

41. Articolul 74. Circumscripțiile electorale administrative și secțiile de votare. Consiliile electorale de circumscripție și birourile electorale ale secțiilor de votare

(1) În scopuri de organizare și desfășurare a alegerilor, Comisia Electorală Centrală formează, cu cel

puțin 55 de zile înainte de efectuarea lor, circumscripții electorale administrative care corespund unităților administrativ-teritoriale de nivelul doi ale Republicii Moldova și, cu cel puțin 50 de zile înainte de alegeri, consiliile electorale de circumscripție în condițiile art.27 care se aplică în modul corespunzător. Atribuțiile consiliilor electorale de circumscripție sunt cele expuse la art.28, cu excepția celor de la lit.g), ale cărui prevederi se aplică în modul corespunzător. Pentru cetățenii RM aflați peste hotare (din „Diasporă”) și a celor care locuiesc în stânga Nistrului și mun. Bender se constituie/formează circumscripții electorale administrative și secții de votare distincte.

(Alineatul (1) se completează cu ultima teză.)

42. Articolul 75. Candidații la funcția de deputat în Parlament

Candidați la funcția de deputat în Parlament pot fi persoanele cu drept de vot care au împlinit, inclusiv în ziua alegerilor, vârsta de 25 de ani, dețin cetățenia Republicii Moldova și întrunesc condițiile prevăzute de prezentul cod. Funcția de deputat în Parlament poate fi exercitată până la atingerea plafonului de vârstă – 65 de ani.

(Propunem introducerea cenzului de vârstă pentru exercitarea mandatului de deputat: minimum – 25 și maximum – 65 de ani și excluderea obligației de a avea domiciliul în țară.)

(Primar poate deveni persoana care a împlinit vârsta de 25 de ani, iar funcția de deputat nu este mai puțin semnificativă și importantă și necesită un grad înalt de pregătire și experiență de viață. Deputat în Adunarea Populară a Găgăuziei este aleasă persoana care a împlinit vârsta de 21 de ani. Există o ierarhie a funcțiilor de demnitate publică obținute prin alegere și, astfel, cenzul de vârstă în acest sens este binevenit.)

43. Articolul 76. Stabilirea datei alegerilor

(3) În cazul dizolvării Parlamentului, prin același decret al Președintelui Republicii Moldova, se stabilește data alegerii noului Parlament. Alegerile anticipate vor avea loc peste cel puțin 60 de zile, dar nu mai târziu de 3 luni de la dizolvarea Parlamentului.

(Constatăm faptul că, în 2009, legiuitorul ordinar a desconsiderat principiile constituționalității și legalității. A se vedea art.76 alin.(3): „În cazul dizolvării Parlamentului, prin același decret al Președintelui Republicii Moldova, se stabilește data alegerii noului Parlament. Alegerile anticipate vor avea loc în termen de cel mult 45 de zile de la data intrării în vigoare a decretului”.

În temeiul art.61 alin.(3) din Constituție, *alegerile deputaților în Parlament se desfășoară în cel mult 3 luni de la expirarea mandatului sau de la dizolvarea Parlamentului precedent.*

Conform prevederilor art.1 alin.(2) din Regulamentul Parlamentului, *alegerile deputaților se desfășoară în cel mult 3 luni de la expirarea mandatului sau de la dizolvarea Parlamentului precedent.*

Dispoziția introdusă la alin.(3) al art.76 din Codul electoral „Alegerile anticipate vor avea loc în termen de cel mult 45 de zile de la data intrării în vigoare a decretului.” *o considerăm contrară prevederilor*

art.61 alin.(3) din Constituția RM și, prin urmare, Legea nr.24-XVII din 15 iunie 2009 privind aplicarea articolului 76 alineatul (3) al Codului electoral nr.1381-XIII din 21 noiembrie 1997 de asemenea în partea ce ține de „termenul de 45 zile” contravine prevederilor art.61 alin.(3) din Constituție, unde legiuitorul expres statuează două momente esențiale privind perioada de timp în care urmează să se desfășoare alegerile parlamentare.

În conformitate cu prevederile art.94 alin.(2) din Codul electoral, în cazul alegerilor anticipate, dacă și după votarea repetată alegerile sunt declarate nevalabile sau nule, Președintele Republicii Moldova, prin decret, stabilește data desfășurării alegerilor noi, ținând cont de termenul indicat la art.76 alin.(3) din prezentul cod.

Potrivit prevederilor art.7, Constituția Republicii Moldova este Legea ei Supremă. Nicio lege și niciun alt act juridic care contravine prevederilor Constituției nu are putere juridică.

Astfel, *considerăm că a apărut o discordanță între prevederile Codului electoral (art.76 alin.(3) și art.94 alin.(2)), care este o lege organică, și cele ale prevederilor normei constituționale (art.61 alin.(3)).*

Decretul Președintelui Republicii Moldova nr.2243-IV din 15 iunie 2009 privind dizolvarea Parlamentului în partea ce ține de prevederile art.76 alin.(3) din Codul electoral îl *considerăm ca fiind neconform prevederilor normelor constituționale* statuate de legiuitor la art.61 alin.(3) și, respectiv, art.7.

În temeiul alin.(3) art.61 din Constituție: Alegerile deputaților în Parlament se desfășoară în cel mult 3 luni de la expirarea mandatului sau de la dizolvarea Parlamentului precedent.

Considerăm că Parlamentul a interpretat eronat o prevedere a art.76 alin.(3) Cod electoral care este în contradicție cu prevederile art.61 alin.(3) din Constituție și, respectiv, în conformitate cu prevederile statuate la art.7 din Constituție, astfel conchidem că orice lege sau alt act juridic, care contravine prevederilor Constituției, nu are putere juridică.

Cu regret, constatăm: Curtea Constituțională, în Hotărârea nr.5 din 16 martie 2010, statuează expres faptul că Președintele în exercițiu are obligația de a emite decretul privind dizolvarea Parlamentului și stabilirea datei alegerilor anticipate în termenele prevăzute de art.76 alin.(3) din Codul electoral. (Art.76 alin.(3) din Codul electoral a fost amendat prin Legea nr.119 din 18.06.2010 pentru modificarea și completarea Codului electoral nr.1381-XIII din 21 noiembrie 1997, în vigoare la 29.06.2010.)

Este regretabil faptul că unica autoritate de jurisdicție constituțională, precum este Curtea Constituțională, face trimitere la o normă de drept neconstituțională. Conștientizăm că norma de drept se prezumă a fi constituțională atâta timp cât Curtea nu s-a pronunțat în această privință. Curtea acționează doar la sesizare, iar atunci când niciunul dintre subiecții abilitați cu dreptul de a sesiza Curtea nu reacționează, avem ceea ce merităm – nihilism juridic.

44. Articolul 77. Înregistrarea concurenților electorali

Pentru a fi înregistrați de Comisia Electorală Centrală, concurenții electorali depun actele indicate la art.44, cu excepția celor prevăzute la alin.(1) lit.g).

(Prevederile lit.g) sunt aplicabile numai candidaților la funcția de primar.)

45. Articolul 78. Condițiile speciale pentru listele de subscripție

(5) Nu se admite depunerea unor liste de subscripție suplimentare după ce Comisia Electorală Centrală a primit și a înregistrat în registru setul de documente prevăzut la art.44, cu excepția celor din alin.(1) lit.g). (Prevederile lit.g) sunt aplicabile numai candidaților la funcția de primar.)

46. Articolul 83. Buletinele de vot

(1) Buletinele de vot se întocmesc în conformitate cu capitolul 8 (art.48 și art.49), care se aplică în modul corespunzător. Pentru concurenții electorali – partid politic, alte organizații social-politice, bloc electoral – în buletinul de vot se alocă un spațiu de două patruletere, iar pentru candidatul independent – un patruleter. În patruleterul suplimentar, rezervat pentru concurenții electorali – partid politic, alte organizații social-politice, bloc electoral –, în partea stângă, se imprimă semnul sau simbolul concurentului care a înaintat lista de candidați, iar în partea de mijloc a acestuia, alegătorul va înscrie personal cu pixul numele și prenumele candidatului pentru care votează, din lista concurentului electoral, care a fost înregistrată la CEC. (Se concretizează particularitățile buletinului de vot după modelul propus de subsemnat).

47. Articolul 84. Votarea

(1) Votarea în cadrul alegerilor Parlamentului se efectuează în conformitate cu capitolul 9 (art.50-art.55), care se aplică în modul corespunzător. Alegătorul votează pentru un partid politic, alte organizații social-politice, bloc electoral sau pentru un candidat din lista acestora, înscriind numele și prenumele acestuia în buletinul de vot sau pentru un candidat independent.

(Alineatul (1) se completează cu o nouă teză, care aduce mai multă lumină și indică expres că alegătorul are la dispoziție trei opțiuni, care poate vota doar pentru una dintre ele/acestea.)

Articolul 84 se completează cu alineatul (4) cu următorul cuprins:

„(4) Președintele biroului electoral al secției de votare respective va înainta un demers scris către instituțiile de învățământ din localitate pentru confirmarea sau infirmarea statutului de student/elev al persoanei care și-a exercitat dreptul de vot/de a alege în baza carnetului de student/elev. Instituția de învățământ va prezenta biroului electoral răspunsul său în aceeași zi”.

48. Articolul 85. Numărarea voturilor și totalizarea rezultatelor alegerilor

Numărarea voturilor și totalizarea rezultatelor alegerilor Parlamentului se efectuează în conformitate cu prevederile art.56-art.60 ale capitolului 10, care se aplică în modul corespunzător. Voturile acordate pentru un candidat din lista unui partid politic, unei organizații social-politice, unui bloc electoral sunt considerate vo-

turi acordate pentru acești concurenți electorali. Distribuția voturilor între candidații din lista unui partid politic, unei organizații social-politice sau a unui bloc electoral se efectuează după metoda *subsemnatului*.

(Articolul se completează cu două propoziții/teze noi.)

49. Articolul 86. Stabilirea pragului de reprezentare

(2) Pragul minim de reprezentare constituie următoarele proporții din voturile valabile exprimate în ansamblu pe țară:

a) pentru un partid, o organizație social-politică – 4 la sută;

b) pentru un bloc electoral, format din 2 partide și/sau organizații social-politice, – 7 la sută;

c) pentru un bloc electoral, constituit din 3 și mai multe partide și/sau organizații social-politice, – 9 la sută;

d) pentru un candidat independent – 1 la sută sau coeficientul electoral.

(Realmente, se propune formarea unui parlament reprezentativ și acordarea unei șanse efective candidatului independent de a accede în legislativ.)

50. Articolul 87. Numărarea mandatelor obținute de concurentul electoral

La art.87 alin.(2) și (3), cifra „2” se substituie prin „1”.

(2) Distribuția mandatelor de deputat între partide, alte organizații social-politice și blocuri electorale se efectuează numai după ce se stabilește numărul candidaților independenți care au acumulat cel puțin 1 la sută din voturile valabile exprimate ale alegătorilor/atins coeficientul electoral și se scade numărul respectiv de candidați independenți din numărul total de mandate de deputat în Parlament. Numărul total de voturi valabile exprimate se împarte la numărul de mandate de deputat, obținându-se astfel coeficientul electoral al alegerilor parlamentare respective.

(3) Numărul de voturi ce le revin candidaților independenți care au acumulat cel puțin 1 la sută din voturile valabile exprimate/atins coeficientul electoral se scade din numărul total de voturi valabile exprimate în alegerile parlamentare respective. Numărul de voturi obținut se împarte la numărul de mandate de deputat rămase după scăderea mandatelor obținute de candidații independenți, obținându-se astfel coeficientul electoral *secund* al alegerilor parlamentare respective pentru concurenții electorali – partide, alte organizații social-politice și blocuri electorale.

(Candidatul independent se consideră ales dacă numărul de voturi valabile exprimate obținut de el constituie cel puțin *unu* la sută din cele exprimate în ansamblu pe țară, sau candidatul independent este declarat ales dacă numărul de voturi valabile exprimate pentru el se încadrează în coeficientul electoral al alegerilor parlamentare. *Altminteri, nu are rost ca instituția juridică candidat independent să mai existe pentru alegerile Parlamentului, fiindcă această instituție și-a demonstrat viabilitatea doar în scrutinele electorale locale.*)

51. Articolul 90. Atestarea rezultatelor alegerilor de către Comisia Electorală Centrală

Art.90 se completează cu alin.(3) cu următorul conținut:

„(3) Avizul și hotărârea Curții Constituționale se publică în Monitorul Oficial al Republicii Moldova”.

52. Articolul 91. Alegerile nevalabile

Comisia Electorală Centrală consideră alegerile nevalabile dacă la ele au participat mai puțin de 1/3 din numărul de persoane înscrise în listele electorale (listele electorale principale/de bază și suplimentare).

(Se concretizează unii termeni utilizați. Pragul de participare la scrutin urmează să existe în legislație, deoarece acesta impune concurenții electorali inițial să facă agitație în scopul informării, convingerii alegătorilor de a participa la scrutin și doar ulterior de a susține candidatura acestora.)

53. Articolul 93. Votarea repetată

(3) Votarea repetată se consideră valabilă indiferent de numărul de alegători care au participat la vot.

54. Articolul 94. Alegerile noi

(1) Dacă și după votarea repetată alegerile sunt declarate nule, Comisia Electorală Centrală stabilește data desfășurării alegerilor noi, care au loc peste cel puțin 60 de zile de la data când alegerile sunt declarate nule.

(2) În cazul alegerilor anticipate, dacă și după votarea repetată alegerile sunt declarate nule, Președintele Republicii Moldova, prin decret, stabilește data desfășurării alegerilor noi, ținând cont de termenul indicat la art.76 alin.(3).

(Sintagma „nevalabile sau” urmează a fi exclusă din alineatele (1) și (2), deoarece, în temeiul art.93 alin.(3) din Codul electoral, votarea repetată se consideră valabilă indiferent de numărul de alegători care au participat la vot.)

55. Articolul 105. Campania electorală

(1) Campania electorală pentru alegerea Președintelui Republicii Moldova începe în aceeași zi pentru toți concurenții electorali, dar nu mai devreme de 30 de zile înainte de ziua alegerilor și se desfășoară în conformitate cu prevederile capitolului 7 (art.45-art.47), care se aplică în modul corespunzător. (asigurarea egalității de șanse pentru toți concurenții electorali)

56. Articolul 111. Confirmarea legalității alegerilor

În termen de 10 zile de la primirea actelor de la Comisia Electorală Centrală, dar nu mai devreme de soluționarea definitivă de către instanțele de judecată a contestațiilor depuse conform procedurilor stabilite de legislație, Curtea Constituțională confirmă sau infirmă, printr-un aviz, legalitatea alegerilor care se publică în Monitorul Oficial al Republicii Moldova.

(Reținem: Curtea Constituțională, începând cu 2014, a desconsiderat această prevedere legală și, totodată, propunem publicarea avizului respectiv în Monitorul Oficial al Republicii Moldova.)

57. Articolul 112. Validarea mandatului de Președinte al Republicii Moldova

(1) Curtea Constituțională confirmă rezultatele alegerilor și validează alegerea unui candidat, adoptând o hotărâre care se publică în Monitorul Oficial al Republicii Moldova.

(Cuvântul „imediat” se substituie cu sintagma „în Monitorul Oficial al Republicii Moldova”).

58. Articolul 119. Alegerile locale

(3) În unitățile administrativ-teritoriale cu statut special, alegerile locale se desfășoară în conformitate cu prevederile prezentului cod.

(Recomandăm excluderea textului „și cu actele adoptate de autoritățile reprezentative ale unităților administrativ-teritoriale respective” din alineatul (3). Alegerile locale în unitățile administrativ-teritoriale cu statut special, de asemenea, urmează să se desfășoare de către CEC și în teritoriul unităților administrativ-teritoriale cu statut special nu poate exista o Comisie Electorală Centrală autonomă/proprrie.)

59. Articolul 124. Condițiile speciale pentru a fi ales

Propunem o nouă redacție a art.124 alin.(1): „Au dreptul de a fi aleși consilieri în consiliile locale de nivelul întâi cetățenii Republicii Moldova cu drept de vot, care au împlinit, inclusiv în ziua alegerilor, vârsta de 18 ani, iar consilieri în consiliile locale de nivelul doi au dreptul de a fi aleși cetățenii Republicii Moldova cu drept de vot, care au împlinit, inclusiv în ziua alegerilor, vârsta de 21 de ani”.

(Deputat al Adunării Populare a Găgăuziei (Găgăuzi-Yeri) poate fi persoana care a atins vârsta de 21 de ani, iar consilierii raionali și consilierii municipali de ce nu ar avea aceleași condiții de alegere?)

60. Articolul 135. Confirmarea legalității alegerilor și validarea mandatelor

(1) Consiliile electorale de circumscripție ale unităților administrativ-teritoriale, atât de nivelul întâi, cât și cele de nivelul doi, prezintă procesele-verbale cu privire la rezultatele alegerilor în judecătoriile de circumscripție, unde sunt situate consiliile electorale de circumscripție ale unităților administrativ-teritoriale respective. Consiliul electoral de circumscripție al municipiului Chișinău, precum și cel al Diasporei și al unității administrativ-teritoriale din stânga Nistrului și mun. Bender, vor prezenta actele respective în judecătoria Chișinău.

(Luând în considerare prevederile Legii nr.76 din 21.04.2016 cu privire la reorganizarea instanțelor judecătorești, recomandăm o nouă redacție a alineatului (1))

61. Articolul 144. Inițierea referendumului republican

(1) Referendumul republican poate fi inițiat de:

a) un număr de cel puțin 200000 de cetățeni ai Republicii Moldova cu drept de vot. În cazul referendumului constituțional, se aplică prevederile art.141 alin. (1) lit.a) din Constituție;

b) un număr de cel puțin o treime din deputații în Parlament;

c) Președintele Republicii Moldova;

d) Guvern.

(2) Subiecții menționați la alin.(1) lit.a), b) și d) pot iniția orice tip de referendum prevăzut la art.143, iar cel specificat la alin.(1) lit.c) – doar referendum republican legislativ și consultativ.

(Propunem o nouă redacție a alineatului (2).

Reținem că subiecții indicați la art.144 alin.(1) lit.a), b) și d) din Codul electoral pot iniția orice tip de referendum prevăzut la art.143, iar cel relevat *la alin.(1) lit.c) poate iniția doar referendum republican legislativ și consultativ.*

În opinia noastră, prevederile alin.(2) art.144 Cod electoral cotravine clauzei normei constituționale statuate la art.141 alin.(1) din Constituție, unde expres este stipulat faptul existenței a trei subiecți abilitați cu dreptul de inițiativă de revizuire a Constituției și Președintele Republicii Moldova nu ce regăsește printre aceștia, astfel considerăm că alineatul (2) al art.144 Cod electoral urmează a fi expus într-o nouă redacție: Subiecții menționați la alin.(1) lit.a), b) și d) pot iniția orice tip de referendum prevăzut la art.143, iar cel specificat la alin.(1) lit.c) – doar referendum republican legislativ și consultativ. *Deoarece Președintele RM, în temeiul art.73 din Constituție, se regăsește printre cei patru subiecți abilitați cu dreptul de inițiativă legislativă, iar, conform art.88 lit.f) din Constituție, poate cere poporului să-și exprime, prin referendum, voința asupra problemelor de interes național. Mai mult, după reforma constituțională din 5 iulie 2000, conform prevederilor art.141 alin.(1) din Constituție, Președintele RM nu mai este abilitat cu dreptul de inițiativă privind revizuirea Constituției.)*

62. Articolul 145. Restricțiile privind desfășurarea referendumului republican

(2) Referendumul republican nu poate avea loc, de asemenea, cu 60 de zile înainte și cu 60 de zile după ziua desfășurării alegerilor parlamentare, prezidențiale și locale generale, precum și în ziua altui referendum republican.

Recomandăm o nouă redacție a art.145 alin.(2):

Referendumul republican nu poate avea loc, de asemenea, cu 60 de zile înainte și cu 60 de zile după ziua desfășurării oricărui tip de alegeri (alegeri parlamentare, prezidențiale și locale generale) sau referendum republican, decât dacă se desfășoară în aceeași zi.

(Astfel ar fi economisite resurse financiare considerabile, ar exista o stabilitate relativă a puterii în perioada ce precede un scrutin sau ulterioară desfășurării acestuia, iar în aceeași zi nu pot avea loc referendumuri republicane unde problemele expuse la plebiscit se exclud reciproc.)

63. Articolul 146. Problemele supuse referendumului republican

(1) Referendumului republican pot fi supuse problemele privind:

a) adoptarea Constituției Republicii Moldova și revizuirea Constituției Republicii Moldova.

(Adoptarea și revizuirea Constituției Republicii Moldova prin referendum republican constituțional, de către popor, în opinia noastră, sunt în deplină concordanță cu prevederile art.2 alin.(1) și, respectiv, art.75 alin.(1) din Constituție.)

64. Articolul 156. Responsabilitatea pentru corectitudinea întocmirii listelor de subscripție

(1) Persoana care colectează semnăturile semnează fiecare foaie din listele de subscripție, făcând o mențiune de atestare a faptului că semnăturile au fost co-

lectate personal și că identitatea persoanelor ale căror nume apar în liste a fost verificată, în baza actului de identitate, personal de către colector.

(Cerința „Fiecare foaie se autentifică prin aplicarea ștampilei autorității publice locale respective” se exclude.)

(3) Sunt considerate nule și neavenite listele de subscripție completate până la înregistrarea grupului de inițiativă; listele care nu sunt semnate de colectorul semnăturilor.

(Ultima teză „listele care nu au fost autentificate prin aplicarea ștampilei autorității administrației publice locale respective” din alineatul (3) se exclude.)

65. Articolul 168. Adoptarea, publicarea și intrarea în vigoare a hotărârii supuse referendumului republican

Recomandăm următoarea redacție a alin.(2): „Hotărârea adoptată prin referendum republican se publică în Monitorul Oficial al Republicii Moldova. Data adoptării hotărârii se consideră ziua desfășurării referendumului republican. Hotărârea intră în vigoare la data publicării în Monitorul Oficial sau la data indicată în ea”.

(Sintagma „într-o ediție specială a Monitorului Oficial al Republicii Moldova” urmează a fi substituită prin „în Monitorul Oficial al Republicii Moldova”, întrucât toate actele oficiale se publică inițial în ediția periodică Monitorul Oficial al Republicii Moldova și doar textele integrale ale documentelor normative ce țin de domeniul construcțiilor se publică într-o ediție specială a Monitorului Oficial al Republicii Moldova. Pentru Monitorul Oficial al Republicii Moldova, ediție specială, situația este incertă, de aceea este necesară o reglementare expresă cu referire la această publicație care până în prezent nu-și găsește reflectare în catalogul publicațiilor editate pe teritoriul Republicii Moldova.)

66. Articolul 169. Anularea sau modificarea hotărârii adoptate prin referendum republican

Anularea sau modificarea hotărârii adoptate prin referendum republican se face, de asemenea, prin referendum republican sau utilizându-se procedurile prevăzute pentru revizuirea Constituției.

(Considerăm oportună completarea normei constituționale (art.75) cu o nouă dispoziție, care ar stabili: Anularea sau modificarea hotărârii adoptate prin referendum republican se face, de asemenea, prin referendum republican sau utilizându-se procedurile prevăzute pentru revizuirea Constituției cu o majoritate calificată de $\frac{3}{4}$ din numărul deputaților și, astfel, în acest caz, art.169 din Codul electoral ar suporta unele ajustări.)

67. Articolul 171. Referendumul republican nevalabil

Comisia Electorală Centrală declară nevalabil referendumul republican dacă la el au participat mai puțin de $\frac{1}{3}$ din numărul persoanelor înscrise în liste.

(Pragul de participare la referendum este unul oportun și necesar.)

68. Articolul 177. Problemele supuse referendumului local

(1) Referendumului local pot fi supuse probleme care au o importanță deosebită pentru localitatea respectivă și care țin de competența autorităților administrației publice locale. Referendumului local pot fi supuse de asemenea problemele privind modificarea subordonării administrativ-teritoriale a localităților cu înaintarea ulterioară după caz a propunerilor de modificare și completare a legii cu privire la organizarea administrativ-teritorială a Republicii Moldova.

Propunem completarea alin.(1) cu următoarea dispoziție: Referendumului local pot fi supuse de asemenea problemele privind modificarea subordonării administrativ-teritoriale a localităților cu înaintarea ulterioară după caz a propunerilor de modificare și completare a Legii cu privire la organizarea administrativ-teritorială a Republicii Moldova.

69. Articolul 178. Problemele ce nu pot fi supuse referendumului local

Referendumului local nu pot fi supuse problemele:

i) privind modificarea subordonării administrativ-teritoriale a localităților cu excepția cazurilor prevăzute de Legea privind statutul juridic special al Găgăuziei (Gagauz-Yeri).

(Considerăm oportună excluderea acestei restricții și acordarea cetățenilor dreptului de a decide singuri soarta localității sau unității administrativ-teritoriale. Altfel spus, cetățenii urmează, prin referendum local, să decidă din componența cărei unități administrativ-teritoriale va face parte localitatea lor, atât la nivelul unu, cât și la nivelul doi, luând ca reper zona limitrofă a localităților respective.)

70. Articolul 203. Intrarea în vigoare

Prezentul cod intră în vigoare la data publicării. [Sintagma „și se aplică de la data adoptării” din art.203 se declară neconstituțională prin HCC nr.15 din 27.05.1998.]

(Asupra neconstituționalității acestei prevederi, noi ne-am expus deja pe 08.12.1997.)

Art.II. – Articolul 181¹ alin.(1) din Codul penal al Republicii Moldova nr.985-XV din 18.04.2002 (republicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr.72-74, art.195), cu modificările și completările ulterioare, se completează după cum urmează:

– după sintagma „în cadrul alegerilor parlamentare” se introduce/include cuvântul „prezidențiale”.

Art.III. – (1) Prezenta lege intră în vigoare la data publicării în Monitorul Oficial al Republicii Moldova.

(2) Guvernul, în termen de 30 de zile de la data publicării prezentei legi, va asigura republicarea Codului electoral nr.1381-XIII din 21 noiembrie 1997, cu modificările și completările ulterioare, precum și cu renunțarea elementelor actului legislativ și corectarea, după caz, a tuturor trimiterilor la acestea.

PREȘEDINTELE

PARLAMENTULUI

Andrian CANDU

Nr... Chișinău, ... 2017

Paradoxul moldovenesc: În Parlamentul Republicii Moldova nu a fost ales niciun candidat independent, însă de fiecare dată după alegerile parlamentare apar și deputați independenți, care se mai numesc *neafiliați*.

Din anii '90 încoace, se resimte o problemă acută privind calitatea componenței corpului legislativ. Actualmente, legislația prevede expres faptul că deputatul poate fi susținut în activitatea sa atât de un asistent remunerat, cât și de cei voluntari. Într-o perioadă de criză financiară, deputații nu aveau dreptul moral să voteze asemenea proiecte de legi ce necesitau cheltuieli suplimentare din bugetul de stat.

Cu regret, aceștia sunt parlamentarii care au venit cu „spiska” partidelor și considerăm că ar fi potrivit în acest context să-l cităm pe Benjamin Disraeli, care într-o zi le-a declarat colegilor săi din Parlament: „Domnilor, jumătate dintre dvs. sunteți niște proști”. Cuvintele lui produsese efectul unui fulger într-o zi senină. Toată lumea fu scandalizată și i se ceru să se decidă de tot ce a declarat. Disraeli acceptă și răspunde prompt: „Domnilor, jumătate dintre dvs. nu sunt proști”.

Noi nu vom da asemenea calificative care ar putea fi concepute drept insulte etc., însă, parafrazându-l pe Disraeli, afirmăm cu referire la corpul legislativ al Republicii Moldova:

„Domnilor, jumătate din componența corpului legislativ este prost pregătită pentru a legifera”.

„Domnilor, jumătate din componența corpului legislativ are competențele necesare de a legifera”.

Apropo, acum, după tentativa nereușită (din 2013) de instituire a sistemului electoral mixt [21], recomandăm o soluție simplă pentru a avea un parlament reprezentativ de Legislatura a XXI-a. Deci reiterăm sugestiile noastre, astfel formalizându-le și expunându-le pentru ca și candidatul independent să devină un concurent electoral real într-un scrutin electoral pentru alegerea Parlamentului Republicii Moldova. Odată stabilită starea de lucruri referitoare la acest compartiment, am decis să elaborăm un proiect de lege și să-l expediem Parlamentului Republicii Moldova, Președintelui Republicii Moldova și Guvernului Republicii Moldova care, ulterior, în speranța de a fi adoptat de către Parlamentul Republicii Moldova, va putea soluționa problema reprezentativității în Parlament, fără a modifica sistemul electoral, precum s-a încercat în 2013, dar, cu regret, tot în acel an, la un interval de timp foarte scurt, legiuitorul nostru și-a revăzut poziția și astfel sistemul electoral mixt în Republica Moldova a fost în vigoare doar în perioada 20.04.2013 [21] - 10.05.2013 [22].

Concluzii. Republica Moldova, ca stat suveran și independent, respectând recomandările *Codului bunelor practici în materie electorală*, poate să amendeze legislația electorală, fără a distorsiona sistemul electoral în ansamblu. Astfel, prin derogare de la prevederile pct.2 b din *Liniile Directoare*, adoptate de către Comisia de la Veneția la cea de-a 51-a sesiune plenară (Veneția, 5-6 iulie 2002), pct.63-65 din *Raportul Explicativ*, validat de asemenea de Comisia de la Veneția la cea de-a 52-a sesiune plenară (Veneția, 18-19 oc-

tombrie 2002), și în coroborare cu prevederile pct.59 din Raport, în care este statuat faptul că alegerile nu sunt desfășurate în vacuum, ci în contextul unui sistem electoral specific și al unui sistem de partide existent, Parlamentul Republicii Moldova este în drept să reducă pragul de reprezentativitate atât pentru partidele politice, blocurile electorale, cât și pentru candidații independenți. Deci numai în cazul micșorării pragului electoral de reprezentativitate pentru toți concurenții electorali, inclusiv pentru candidații independenți, această derogare își va găsi sprijin și credibilitate în fața alegătorului. Prin urmare, stabilitatea regulilor trebuie să fie astfel asigurată încât să excludă orice suspiciune de manipulare. Altfel spus, micșorarea pragului de reprezentativitate doar pentru partidele politice și blocurile electorale poate, și va fi considerată, de către alegător o suspiciune de tentativă de manipulare a acestuia. De aceea trebuie evitate nu numai manipulările în favoarea partidelor, ci chiar și tentativele de manipulare. Considerăm oportune și necesare propunerile noastre pentru a acorda șanse reale și eficiente tuturor concurenților electorali de a accede în Parlament, astfel încât Parlamentul de legislatura a XXI-a să devină cu adevărat unul reprezentativ.

Așadar, alegătorul, conștient și responsabil de soarta sa și a copiilor și părinților săi, dar și a acestui popor, va avea oportunitatea de a vota corect, evitând alegerea partidelor politice corupte și a politicienilor corupți până în măduva oaselor, dar va putea alege într-adevăr deputatul său, desemnând un candidat independent sau un candidat de pe lista unui partid, înscriind personal în buletinul de vot numele și prenumele persoanei respective din lista candidaților acelui partid politic, înregistrată la CEC.

Prin urmare, chestiunea privind amendarea Codului electoral poate și trebuie să fie soluționată în Parlament, și nu în stradă.

În final, dacă rezultatele studiului nostru vor fi luate în considerare de către guvernare și ulterior problema va fi soluționată, atunci câștigător și beneficiar al acestei soluții nu va fi nici opoziția și nici guvernarea, ci Măria Sa Poporul, care este Suveranul Republicii Moldova.

Urmare a dezbaterilor ce au loc în societate privitor la acest subiect, suntem siguri că cea mai reușită soluție care va aduce liniște și pace în societate este acceptarea de către legiuitor a propunerii Institutului de Creație Legislativă „Lex Scripta”, care rezolvă problema circumscripțiilor electorale și reprezentării în Parlament a cetățenilor Republicii Moldova din stânga Nistrului și mun. Bender, a aceloră din Diasporă, precum și a femeilor și a minorităților etnice.

Prin urmare, sistemul electoral existent îmbunătățit după modelul propus de Institutul de Creație Legislativă „Lex Scripta” va asigura respectarea principiilor reprezentativității, concurenței loiale și meritocrației.

Prezentat la 28.06.2017

ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ЗА ВРАЧЕБНЫЕ ПРЕСТУПЛЕНИЯ ПО УГОЛОВНОМУ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВУ РАЗЛИЧНЫХ СТРАН

Василий ФЛОРЯ

Академия «Штефан чел Маре» МВД Республики Молдова

În acest articol în cadrul dreptului penal comparat se analizează legislația mai multor țări referitor la infracțiunile medicale.

Cuvinte-cheie: drept penal comparat; răspundere; infracțiuni medicale.

RESPONSIBILITY FOR MEDICAL CRIMES ON CRIMINAL LAW DIFFERENT COUNTRIES

The article in criminal law compared considering legislation of some countries on medical crimes.

Keywords: comparative criminal law; liability; medical crimes.

Уголовные кодексы многих стран не содержат специальных норм об ответственности за врачебные преступления. Однако учитывая, что большинство этих преступлений против жизни и здоровья пациентов совершаются по неосторожности, ответственность врачей и других медицинских работников за их совершение можно квалифицировать по статьям, предусматривающим ответственность за неосторожное лишение жизни пациента или причинение ему по неосторожности телесных повреждений различной тяжести.

Статья 84 главы I УК Аргентины – «Преступления против жизни», предусматривает: «Наказывается лишением свободы на срок от шести месяцев до пяти лет тюремного заключения и специальным поражением в правах на срок от пяти до десяти лет тот, кто по неосторожности, небрежности, неопытности в своем ремесле или профессии либо вследствие несоблюдения правил или должностных обязанностей причинил смерть другому лицу». Таким образом, в случае гибели пациента врач не сможет сослаться на свою неопытность в своей профессии как оправдывающее обстоятельство. Аналогичным образом сформулирована ст. 94 УК Аргентины, предусматривающая ответственность за неосторожные телесные повреждения любой тяжести.

Весьма строгие наказания УК Аргентины предусматривает за незаконное производство аборта. Статья 85 имеет следующее содержание: «Тот, кто произвел аборт, наказывается:

- лишением свободы на срок от трех до пяти лет каторжных работ или тюремного заключения, если действовал, не получив согласия женщины. Срок наказания может быть увеличен до пятнадцати лет, если деяние повлекло смерть женщины».

Статья 86 предусматривает ответственность за производство аборта врачами, другими медицинскими работниками: «Подвергаются наказаниям, установленным в предыдущей статье [т.е. в ст. 85] и, кроме того, специальному поражению в правах на двойной срок основного наказания те врачи, хирурги, акушерки или аптекари, которые злоупотребили

своими знаниями или умением с целью произвести аборт или содействовать его производству».

В УК Голландии раздел XXI озаглавлен «Смерть или телесные повреждения, причиненные в результате небрежности или неосторожности» (ст. 307-309).

Статья 307 предусматривает: «Лицо, которое по небрежности или неосторожности ответственно за смерть другого лица, подлежит сроку тюремного заключения, или штрафу четвертой категории (двадцать пять тысяч гульденов)» (ст. 23 УК Голландии).

Статья 308. Предусматривает: «Лицо, которое по небрежности или неосторожности ответственно за тяжкие телесные повреждения другого лица или за такие телесные повреждения, которые вызывают временную болезнь или временную неспособность выполнять свои должностные или профессиональные обязанности, подлежит сроку тюремного заключения, или заключению не более шести месяцев, или штрафу четвертой категории».

Статья 309 предусматривает, что судья может также предписать лишение права заниматься той профессиональной деятельностью, в ходе занятия которой было совершено преступление. Полагаем, что эта мера может быть применена и в случае совершения врачебного преступления.

Обращают на себя внимание весьма мягкие наказания, предусмотренные УК Голландии за вышеуказанные преступления даже по сравнению с УК Аргентины, не говоря уже о наказаниях, предусмотренных в УК стран СНГ и бывших социалистических стран.

Более строгие наказания статья 296 УК Голландии предусматривает за незаконное производство аборта.

Глава 25 УК Дании озаглавлена «Насильственные преступления против личности» (§241, 249).

§ 241 гласит: «Любое лицо, которое по небрежности причиняет смерть другому лицу, подлежит штрафу, простому заключению под стражу или тюремному заключению, не превышающему четырех месяцев, или при отягчающих обстоятельствах –

тюремному заключению на любой срок, не превышающий четырех лет».

§ 249 гласит: «Любое лицо, которое по небрежности причиняет серьезный ущерб лицу или здоровью других лиц, подлежит штрафу, или простому заключению под стражу, или тюремному заключению на любой срок, не превышающий четырех месяцев, или при отягчающих обстоятельствах – тюремному заключению на любой срок, не превышающий четырех лет».

Глава XIX *УК Польши* регламентирует ответственность за преступления против жизни и здоровья, в том числе совершенные и по неосторожности, а также за незаконное производство аборта.

Согласно статье 155 УК Польши, «кто неумышленно вызывает смерть человека, подлежит наказанию лишением свободы на срок от трех месяцев до пяти лет».

За неосторожные тяжкие телесные повреждения ответственность наступает, согласно УК Польши, по ст.156, §2, предусматривающей лишение свободы на срок до трех лет.

Отдел II Книги второй *УК Франции* озаглавлен «О неумышленных посягательствах на жизнь» и включает статьи 221-6 и 221-7. Согласно ст.221-6, «причинение смерти другому человеку в результате оплошности, неосторожности, невнимания, небрежности или неисполнения обязанности по безопасности или предосторожности, возложенной законом или регламентами, образует неумышленное убийство, которое наказывается тремя годами тюремного заключения и штрафом в размере 300 000 франков». Ст.221-7 предусматривает ответственность юридических лиц за причинение смерти по неосторожности. Полагаем, что при такой формулировке ст.221-6 французские врачи не могут оправдывать перед правосудием лишение жизни пациента по ошибке как обстоятельство, якобы освобождающее от ответственности.

Аналогичным образом сформулирована ст. 222-19 УК Франции, предусматривающая ответственность за неумышленные телесные повреждения, повлекшие полную утрату трудоспособности другого лица на срок более трех месяцев.

УК Франции содержит и раздел I Книги пятой, озаглавленный «О преступных деяниях в области здравоохранения», состоящий из четырех отделов:

Отдел I – О защите человеческого вида. Согласно ст. 511-1 этого отдела, «практическая реализация евгеники, направленная на организацию селекции людей, наказывается двадцатью годами уголовного заключения».

Отдел II – О защите человеческого организма: ст.511-2 – 511-14 устанавливают ответственность за незаконное изъятие органов, тканей, клеток человека или продуктов его жизнедеятельности.

Отдел III – О защите человеческого эмбриона, включает ст. 511-158 – 511-25.

Отдел IV – Другие положения и дополнительные наказания, применяемые к физическим лицам, и ответственность юридических лиц включает ст.511-26 – 511-28.

Первый раздел Второй книги *УК Швейцарии* озаглавлен «Неосторожное убийство» и имеет следующее содержание: «Кто причиняет смерть другому человеку по неосторожности, наказывается тюремным заключением или штрафом».

Минимальный срок наказания в виде тюремного заключения составляет три дня. Там, где закон однозначно не устанавливает иное, максимальный срок данного вида наказания составляет три года (ст. 36 УК Швейцарии).

Врач является субъектом преступления, предусмотренного ст. 121, озаглавленной «Неуведомление о прерывании беременности»: «Врач, который согласно ст. 120 п. 2 не направляет уведомление о проведенном прерывании беременности компетентному органу, наказывается арестом или штрафом».

Ранее мы также предлагали, чтобы и в условиях нашей республики руководители медицинских учреждений уведомляли правоохранительные органы о случаях гибели пациентов вследствие преступной врачебной небрежности и об установлении уголовной ответственности за невыполнение этого требования.

Восьмой раздел УК Швейцарии включает статьи об ответственности и за преступления и проступки против общественного здоровья (ст.231-236).

Ст. 231 – распространение болезней;

Ст. 232 – распространение эпизоотий;

Ст. 233 – распространение вредителей;

Ст. 234 – загрязнение питьевой воды;

Ст. 235 – производство корма, вредного для здоровья животных;

Ст. 236 – введение в обращение корма, вредного для здоровья животных.

Оригинальное дополнительное наказание предусматривает ст. 56 УК Швейцарии «Запрещение посещать конкретный ресторан» следующего содержания: «Если чрезмерное злоупотребление спиртными напитками привело к совершению лицом преступления или проступка, то судья, наряду с назначением наказания, может запретить виновному посещать конкретный ресторан, в котором потребляются алкогольные напитки, на срок от шести месяцев до двух лет».

В третью главу *УК Швеции* «О преступлениях против жизни и здоровья» включены и статьи, предусматривающие ответственность за причинение по неосторожности смерти или телесных повреждений другому человеку (ст.7-8).

Статья 7 имеет следующее содержание: «Лицо, которое причинило по неосторожности смерть другому человеку, должно быть приговорено за причинение смерти другому лицу к тюремному заключению на срок не более двух лет. За причинение по неосторожности телесного повреждения или заболевания предусмотрено наказание в виде штрафа или тюремного заключения на срок не более шести месяцев».

В главу 28 *УК Японии* включены статьи об ответственности за преступления, состоящие в причинении телесных повреждений по неосторожности (статьи 209-211).

Согласно ст. 209, «тот, кто по неосторожности повредил тело другого человека, наказывается денежным штрафом на сумму до трехсот тысяч иен или малым штрафом».

Ст. 210: «Тот, кто по неосторожности причинил смерть другому человеку, наказывается денежным штрафом до пятисот тысяч иен».

Статья 211, озаглавленная «Убийство или телесное повреждение по неосторожности при осуществлении профессиональной деятельности или по грубой неосторожности», гласит: «тот, кто причинил смерть или телесное повреждение другому лицу тем, что не проявил той заботливости, которая требуется при осуществлении его профессиональной деятельности, наказывается лишением свободы с принудительным физическим трудом, или тюремным заключением на срок до пяти лет, или денежным штрафом на сумму до пятисот тысяч иен. Также наказывается тот, кто причинил по грубой неосторожности смерть или телесное повреждение другому лицу».

По нашему мнению, по этой статье могут квалифицироваться и действия медицинского персонала, причинившего по неосторожности смерть или телесное повреждение пациенту при осуществлении профессиональной врачебной деятельности.

Врач в качестве субъекта преступления указан в ст. 214 УК Японии, озаглавленной «Производство абортa лицом, занимающимся специальным видом деятельности, и причинение в результате этого смерти или телесных повреждений»: «врач, акушерка, фармацевт или торговец медикаментами, произведшие аборт по желанию или с согласия беременной женщины, наказываются лишением свободы с принудительным физическим трудом на срок от трех месяцев до пяти лет».

Проблема раскрытия, расследования и предупреждения врачебных преступлений, влекущих гибель тысяч пациентов или причиняющих тяжкие увечья, привлекает постоянное внимание ученых-юристов, медиков, судебных медиков, практических работников правоохранительных органов и лечебных учреждений.

Ю.Д. Сергеев и С.В. Ерофеев отмечают, что «к 1999 году в зарубежной медицине была накоплена богатая информация как в сфере ответственности медицинского персонала, так и в области защиты прав пациента. Созданы международные организации, объединяющие специалистов по медицинскому праву, ятрогенной патологии, регулярно проходят международные конференции. Активность зарубежных медиков и страховщиков в получении информации об эффективности медицинской помощи обусловлена еще и внедрением страхования профессиональной ответственности и без вины и системы ускоренной компенсации ущерба при типично «виновных» нежелательных исходах».

Статья 140 *УК Украины 2001 г.* предусматривает уголовную ответственность за неисполнение или ненадлежащее исполнение профессиональных обязанностей медицинским или фармацевтическим работником вследствие небрежного или недобро-

совестного отношения, если это повлекло тяжкие последствия для больного. Такие деяния наказываются лишением права занимать определенные должности или заниматься определенной деятельностью на срок до пяти лет, или исправительными работами на срок до двух лет, либо ограничением свободы на срок до двух лет, или лишением свободы на тот же срок.

Аналогичная статья 213 содержится в *УК Республики Молдова*: «нарушение по халатности правил и методов оказания медицинской помощи, повлекшее:

а) причинение тяжкого телесного повреждения или иного тяжкого вреда здоровью;

б) смерть пациента,

наказывается лишением свободы на срок до пяти лет с лишением или без лишения права занимать определенные должности или заниматься определенной деятельностью на срок от двух до пяти лет».

За 2004-2005 гг. органы уголовного преследования Республики Молдова возбудили 19 уголовных дел по статье 213 УК РМ, более половины из которых возбуждены по факту гибели пациента.

Профессор Ю.Д. Сергеев в ряде своих научных работ (докторской диссертации, монографиях, журнальных и газетных статьях) неоднократно аргументировал необходимость введения в Уголовный кодекс РФ статьи, аналогичной статье 140 УК Украины и статье 213 УК Республики Молдова.

В настоящее время за аналогичные статьям 140 УК Украины и 213 УК РМ врачебные преступления ответственность наступает согласно части 2 ст. 109 УК РФ, предусматривающей ответственность за причинение смерти по неосторожности.

В *Уголовном кодексе* Румынии 1969 г. вообще нет ни одной статьи, предусматривающей ответственность за врачебные преступления. Ответственность за эти преступления может наступить по ст. 178 УК Румынии, части 2, которая по содержанию аналогична ст. 109 ч. II УК РФ.

В Германии создается ситуация, выгодная пациентам, удобная врачам и упрощенная для правосудия. В немецкой юриспруденции принято цитировать Кодекс Хаммурапи (Вавилон 1792-1750 гг. до н.э.): «Если врач оперировал человека с тяжелой раной, нанесенной металлическим ножом, что повлекло за собой смерть, то такому врачу следует отрубить руку».

§ 223 *УК ФРГ* предусматривает ответственность за врачебную ошибку, включая недостаточность разъяснения последствий вмешательств, которая наказывается лишением свободы до 5 лет или штрафом. На страже интересов врача и пациента стоит апробированная годами законность, дающая основания утверждать: «Доверие хорошо, а право лучше».

Полагаем, что из стран СНГ наиболее детально регламентирована ответственность за врачебные преступления по Уголовному кодексу Украины 2001 г.

Итак, несмотря на некоторые различия, Уголов-

ные кодексы многих стран предусматривают ответственность за врачебные преступления против жизни, здоровья, имущества пациентов. По нашему мнению, было бы целесообразно эту категорию преступлений выделить в отдельную главу раздела преступлений против жизни и здоровья личности. Это в большей степени подчеркивало бы их общественную опасность, а также их специфичность и отличия от других преступлений против личности.

СЛЕДСТВЕННО-СУДЕБНАЯ ПРАКТИКА

В Молдове

28 ноября 2006 г. Коллегия по уголовным делам Высшей судебной палаты Республики Молдова в расширенном составе – председателя коллегии и четверых судей, оставила в силе обвинительный приговор суда сектора Буякань г. Кишинёва от 12 октября 2005 г., которым врач-нейрохирург больницы скорой помощи Г.С. был осужден по ст. 213 Уголовного кодекса РМ за нарушение по халатности правил и методов оказания медицинской помощи, повлекшее гибель двух пациентов.

Судом первой инстанции он был осужден к 5 годам лишения свободы условно с испытательным сроком 2 года. В пользу жен потерпевших суд взыскал по 250 тысяч леев в возмещение морального вреда [7].

Максимальная сумма, взысканная в пользу пациента, зараженного в больнице СПИДом, составила 12 тысяч долларов.

В Румынии

В июле 2004 в отношении хирурга Н.Ч. было возбуждено уголовное дело по обвинению в причинении тяжких телесных повреждений пациенту И.Ж. Врач во время несложной операции повредил (по неосторожности) больному мочеиспускательный канал, а затем, из-за им же неудачно проведенной операции, удалил пациенту детородный орган, расчленив его на три части [8].

Через четыре года в 2008 г., после долгих судебных тяжб, Апелляционная палата Бухареста постановила взыскать с клиники, где Н.Ч. проводил операцию, в пользу пациента И.Ж. 500 тысяч евро: сумму, неслыханную ни в богатой России, ни в других постсоциалистических странах. Тогда же клиника выплатила пациенту 250 тысяч евро и согласилась выплатить и остальную сумму.

В начале 2009 года врач Т.У. (46 лет) Ортопедической больницы Фоишор был осужден к двум годам лишения свободы условно и к возмещению вреда в сумме 500 тысяч евро за неосторожное причинение телесных повреждений пациенту Д.Д. Это был второй подобный приговор после дела Н.Ч. Во время операции по поводу грыжи позвоночника и замены диска врач сильным ударом ортопедического молотка повредил вену, из-за чего последовало сильное кровотечение и операцию пришлось приостановить.

Родители пациента, тоже врачи, перевели его в другую больницу, но он получил вторую группу инвалидности. Спустя 4 года следствия и суда врач

был осужден, но без лишения права практиковать медицину, и в настоящее время продолжает работать по специальности в той же больнице Фоишор в Бухаресте [9].

В Украине

В 2001 г. средства массовой информации Украины и других стран, мировые радиостанции сообщили о раскрытии во Львове преступной группы врачей, которые торговали человеческими почками. Было возбуждено уголовное дело, следователи провели большую работу по изъятию и изучению медицинской документации, допросу подозреваемых, свидетелей и потерпевших. Однако со временем дело было спущено на тормозах, а затем и вовсе прекращено.

Статья 140 УК Украины предусматривает уголовную ответственность и довольно строгие наказания за ненадлежащее исполнение профессиональных обязанностей медицинскими работниками. «Статья то есть, но вердикты по ней суды не выносят. Трудно пациенту обвинять в ошибках и халатности врача, защитить, а точнее обелить которого готово целое медицинское войско в лице руководителей медучреждений, членов высоких медкомиссий» [2].

Головлева Г. метко отмечает, что сейчас продолжается почти всеобщая забастовка медработников по отношению к пациентам. Забастовка проявляется в черствости, непрофессионализме, нежелании совершенствовать свои знания. И дальше – в недобросовестности, равнодушии, халатности, мздоимстве. А также в хамстве, грубости... Не случайно известный украинский кардиохирург академик Амосов, зная истинную цену отечественной медицины, согласился с такой констатацией и сам перенес операцию на сердце не в Киеве и не в Москве, а в Германии, и прожил после этого еще несколько лет.

В России

В Уголовном кодексе Российской Федерации, как и в УК Румынии, и врач, и медицинский работник не указаны прямо, непосредственно как субъекты преступления. Профессор Ю.Д. Сергеев неоднократно предлагал, чтобы в УК РФ была введена статья, аналогичная ст.140 УК Украины и ст. 213 УК Республики Молдова, но пока это предложение не принято. Поэтому врачебные преступления, повлекшие гибель потерпевшего или причинение ему тяжких телесных повреждений, квалифицируются, соответственно, по ст.109 или ст. 118 УК РФ.

Уголовное дело по факту приготовления к убийству пациента А.О. было возбуждено Хорошевской межрайонной прокуратурой г.Москвы в связи с попыткой хирургов Московского координационного центра органного донорства (МКЦОД) вырезать почку для богатого пациента у еще живого москвича А.О. Правда, его самого спасти не удалось [1].

Как и в других подобных случаях, расследование и судебное рассмотрение этого дела длилось годами. Прокуроры требовали признать виновными подсудимых и приговорить их к 8-ми годам лишения свободы. Зная это, подсудимые шли на судебные заседания с вещами для отправки в места

лишения свободы. Но, в конечном счете, Верховный Суд Российской Федерации оправдал их.

Мы полагаем, что это было больше политическое, нежели правовое решение.

Власти, вероятно, опасались повторения «Дела врачей 1953 года», точнее – его последствий. Дело врачей 1953 г. было сфабриковано карательными органами в основном против врачей еврейской национальности и являлось частью общего сталинского плана осуществления массовых репрессий против евреев. Официальная информация по этому делу была следующей: «Правительственное сообщение о заговоре медиков-террористов. 13 января 1953 г. мир был информирован о раскрытии в Советском Союзе (главным образом, в Москве) преступной организации крупных работников медицины, совершавших чудовищные преступления. Пользуясь доверием своих пациентов, они подло умерщвляли их, назначая заведомо противопоказанные по характеру заболеваний и состоянию здоровья процедуры, приводившие к неизбежной гибели» [6].

Повторение дела врачей в начале XXI века могло повлечь для медицины в том числе большие материальные потери, так как без пациентов медицина вообще и платная в частности существовать не может.

Между прочим, после дела врачей 1953 г. опустели поликлиники и больницы, пациенты боялись людей в белых халатах, усматривая в каждом из них угрозу для себя.

В Польше

13 января 2002 г. в польском издании «Газета wyborcza» сообщалось, что врачи «Скорой Помощи» в Лодзи намеренно убивали своих пациентов или не всегда возвращали пациенту жизнь. Иногда он умирал на руках, иногда – не дождавшись приезда «Скорой». В этой ситуации медик по мобильному телефону звонил в частное похоронное бюро и сообщал адрес, по которому находится «шкура», то есть труп. Представители бюро мгновенно прибывали на место и забирали покойника, а потом занимались похоронами. В нынешней Польше похороны по среднему разряду стоят около 4-5 тысяч злотых (1 000 – 1 250 долларов). Бригада «Скорой Помощи» получала за «сигнал» по 1 600 злотых. Врачи «Скорой», чтобы не лишиться своего гонорара, не спасали больного, а убивали его. Методов для этого было два: или не спешить на помощь пациенту, или ускорить смерть больного путем инъекции специального препарата.

По делу были арестованы семь человек. Трое из них – врачи.

Проверка Министерства здравоохранения Польши показала, что за 2001 г. вся варшавская служба «Скорой Помощи» израсходовала всего около 90 ампул этого специального препарата, а врачи «Скорой Помощи» в Лодзи – аж 244. Следующее сообщение о ходе расследования дела врачей в Польше в российской прессе было опубликовано только через полтора года – в июне 2003 г. [4]. Видимо, в Польше, как и в других постсоциалистических странах, подобные дела также расследуются годами.

Итак, больше года продолжалось в Польше рас-

следование преступления *якобы* совершенного врачами «Скорой Помощи» города Лодзь. В ходе расследования было установлено, что медики в течение ряда лет информировали владельцев частных похоронных бюро о смерти пациентов. Разумеется, не бесплатно. Существовало подозрение, что в ряде случаев врачи даже способствовали смерти больных, чтобы получить от гробовщиков свой гонорар. В частности, были зафиксированы ничем не объяснимые многочасовые опоздания «Скорой Помощи» на вызов, а также неоказание необходимой помощи по приезде врачей. У ряда экипажей был отмечен перерасход препарата, парализующего дыхание. Бывший санитар лодзинской «Скорой Помощи» сознался в убийствах инъекциями двух пациентов. Ему были предъявлены обвинения в двойном убийстве, подделке рецептов и в получении взяток от городских похоронных бюро в размере 30 тысяч злотых (около 7 300 долларов) [5]. Полагаем, что санитар не мог совершать эти преступления в одиночку.

Незаконная пересадка почек получила в последние годы большое распространение во многих странах. Уголовные дела по этим статьям были возбуждены в Молдове, Украине, России, Польше и даже в далекой от нас Африке. Полиция Южно-Африканской Республики раскрыла международный синдикат, занимавшийся незаконной торговлей человеческими органами и проведением операций по пересадке почек в частной южно-африканской больнице. Хирурги клиники Святого Августа в городе Дурбане были тесно связаны с преступными группировками в Бразилии и Израиле. Это стало известно благодаря двум задержанным гражданам этих стран, которые прибыли в Дурбан с целью продать свои почки. Члены преступной группировки предложили им по 10 тысяч долларов за почку. Нуждающимся в трансплантации эти органы продают уже за 120 тысяч долларов. По налаженной схеме, которая действовала больше года, донор и нуждающийся в трансплантации доставлялись в Дурбан, где и проводились операции. В Бразилии были задержаны 11 человек по подозрению в вербовке потенциальных доноров человеческих органов [5].

Литература:

1. ГЕРАСИМЕНКО, С. Дело врачей-потрошителей. В: *Комсомольская правда*, 2003, 30 сентября, 1, 2 октября.
2. ГОЛОВЛЕВА, Г. Жизнь, укороченная врачом. В: *Киевские ведомости*, 2003, 7 мая.
3. КАРЦЕВ, А. Скандал в Лодзи: скорая смерть от «скорой помощи». В: *Эхо планеты*, 2002, №7, февраль, с.18-19.
4. КАРЦЕВ, А. Скандал в Лодзи: скорая смерть от «скорой помощи». В: *Эхо планеты*, 2002, № 7, февраль, с.18-19; КАРЦЕВ, А. ТанDEM гробовщиков и врачей. В: *Эхо планеты*, 2003, № 26, июнь-июль, с.24.
5. ПИЛЬНИКОВ, Б. Врачи торговли человеческими почками. В: *Эхо планеты*, 2003, №50, декабрь.
6. РАПОПОРТ, Я.Л. *На рубеже двух эпох. Дело врачей 1953 г.* Москва: «Книга», 1988, с.5-72.
7. ФЛОРЯ, В. Следственно-судебная практика по делам о врачебных преступлениях. В: *Медицинское право*, Москва, 2007, № 4, с. 49-50.
8. ФЛОРЯ, В. Уголовное дело врача Н.Ч. В: *Медицинское право*. Москва, 2008, № 4, с.47.
9. CEZAR, I., POPA, R. Chirurg condamnat la plata a 500 000 € pentru malpraxis. В: *Adevărul* («Правда»), 2009, 28 сентября, Бухарест.

Prezentat la 26.04.2017

LIMITELE REÎNCADRĂRII JURIDICO-PENALE A FAPTEI INCUPLATULUI DE CĂTRE INSTANȚA DE JUDECATĂ *EX-OFFICIO*. ECHITATEA PROCEDURII. ASPECTE PRACTICO-APLICATIVE

Vitalie BUDECI

Judecătoria Chișinău, sediul Buiucani

Alexandru MORCOV

Procuratura Anticorupție

Prezentul studiu se bazează pe raționamente statuate de Curtea Europeană a Drepturilor Omului în jurisprudența sa, identificând regulile de conduită a instanței de judecată la reîncadrarea faptei inculpatului *ex-officio*, prin prisma art.325 al Codului de procedură penală. Acesta stabilește limitele în care poate acționa instanța de judecată la reîncadrarea faptei și oferă soluții elocvente la reîncadrarea juridico-penală a faptei, cu respectarea condițiilor de neagravare a situației inculpatului în raport cu învinuirea formulată în rechizitoriu și cu respectarea dreptului la apărare. În acest sens, au fost determinate criteriile și condițiile în care nu se agravează situația inculpatului și nu se lezează dreptul la apărare prin modificarea încadrării juridice a faptei în judecarea cauzei, precum și formulate răspunsuri la mai multe întrebări ce derivă din problematica subiectului supus cercetării, precum: Sintagma „modificarea învinuirii” prevăzută de alin.(2) art.325 echivalează sau nu cu noțiunea „schimbarea /modificarea încadrării”? Care sunt criteriile și condițiile în care nu se agravează situația inculpatului și nu se lezează dreptul la apărare prin modificarea învinuirii/schimbarea încadrării în judecarea cauzei? Poate reîncadra instanța de judecată faptele inculpatului reținând o altă formă a vinovăției decât cea incriminată de procuror/acuzator? Care sunt condițiile și mijloacele de restabilire a dreptului la un proces echitabil? Corespunde sau nu art.325 CPP în redacția actuală standardelor și principiilor internaționale? etc.

Cuvinte-cheie: *încadrarea juridică a faptei; reîncadrarea juridică a faptei; modificarea încadrării; schimbarea încadrării; dreptul la apărare; neagravarea situației inculpatului.*

LIMITS OF LEGAL-CRIMINAL REINSTATEMENT OF THE DEFENDANT'S DEED BY THE *EX-OFFICIO* COURT. THE FAIRNESS OF THE PROCEDURE. PRACTICAL-APPLICATIVE ASPECTS

This study is based on the judgments of the European Court of Human Rights in its jurisprudence, identifying the rules of conduct of the court to reframe the deed of *Ex officio* defendant, through the prism of art.325 of the Code of Criminal Procedure. It establishes the limits in which the Court can act upon the reframing of the deed, and provides eloquent solutions to the legal-criminal re-enactment of the deed, respecting the conditions of the lack of aggravation of the defendant's situation, of the defendant's situation taking into account the accusation made in the indictment and respecting the rights of the defense. In this respect, the criteria and conditions in which the defendant's situation does not aggravate have been determined and does not harm the right to defense by modifying the legal classification of the offense in the trial. Also, were formulated answers to many drifting questions from the subject of the research subject, for ex: The phrase “modification of the accusation “ provided in paragraph (2), art.325, equals or not with the notion of “ framing changing / modifying “? What are the criteria and conditions in which the defendant's situation does not aggravate and the right to defense is not injured by the changing of the accusation\ changing of framing during the trial of the case? May the court reinstate the facts of the defendant, retaining another form of guilt than the one incriminated by the prosecutor? What are the conditions and the means of restoring the right to a fair trial? Corresponds or not art.325 CPP in the current edition of international standards and principles? and so on...

Keywords: *Legal framing of the deed; legal reframing/re-enactment of the deed; modifying the changing; changing the framing; the right to defense; lack of aggravation of the defendant's situation.*

Judecarea cauzei cu respectarea principiului legalității nu poate avea loc, dacă faptele cu care a fost sesizată instanța de judecată nu au o încadrare juridică corectă, or, aceasta din urmă influențează întregul proces.

Încadrarea juridică a faptei are importanță atât pentru aplicarea corectă a legii penale, cât și pentru modul de desfășurare a judecării determinând, nu în ultimul rând, competența organelor judiciare și în anumite cazuri compunerea completului de judecată.

Deseori, în cursul judecării cauzei, în urma cercetării probelor, instanța de judecată bazându-se pe intima sa convingere, aplicând raționamente juridico-penale, constată că acțiunile/inacțiunile inculpatului urmează a fi reîncadrate, considerând că în acțiunile/inacțiunile acestuia nu se regăsesc acele semne ale componenței de infracțiune pe care le-a reținut procurorul în momentul înaintării acuzării. Situația în cauză este reglementată de prevederile art.325 al Codului de procedură penală (CPP) intitulat „Limitele judecării cauzei”.

Mecanismul de încadrare juridică a faptei presupune realizarea de către organele judiciare a unei concordanțe între conținutul legal al infracțiunii și conținutul constitutiv al acesteia. În atare context, prin încadrarea juridică a faptei se stabilește textul din legea penală care prevede și sancționează fapta socialmente periculoasă ce face obiectul cauzei penale [6, p. 236].

În cele din urmă, vom aborda problematica existență ce derivă din situația când acuzatorul de stat în cadrul procesului de judecare a cauzei nu face uz de pârghiile legale în vederea modificării acuzării inculpatului sau nu constată că acțiunile/inacțiunile inculpatului necesită a fi reîncadrate.

Considerăm că instanța de judecată, prin prisma art.325 este limitată în manevra de reîncadrare a faptelor inculpatului, or, acest fapt reiese din prevederile art.325 CPP, care menționează expres la alin.(1) că „Judecarea cauzei în primă instanță se efectuează numai în privința persoanei puse sub învinuire și numai în limitele învinuirii formulate în rechizitoriu”. Alin. (2) al aceluiași articol prevede că „Modificarea învinuirii în instanța de judecată se admite dacă prin aceasta nu se agravează situația inculpatului și nu se lezează dreptul lui la apărare”.

Astfel, exercițiul de reîncadrare a faptelor de către instanța de judecată din inițiativa sa în baza unui alt articol CP sau a unui alt alineat al aceluiași articol CP decât cel prevăzut de învinuirea formulată în rechizitoriu, necesită a fi efectuată cu o deosebită prudență de către aceasta, neagravând situația inculpatului și respectând dreptul acestuia la apărare.

Interpretând sistemic prima frază a alin.(2) art.325 care prevede că „Modificarea învinuirii în instanța de judecată se admite dacă prin aceasta nu se agravează situația inculpatului și nu se lezează dreptul lui la apărare”, observăm că voința legiuitorului evocă în prevederea în cauză dreptul procurorului de a depune o ordonanță de modificare a învinuirii în ședința de judecată în sensul atenuării. Acest fapt îl confirmă și Curtea Constituțională în pct. 19 din Decizia de inadmisibilitate a sesizării nr.118g/2016 din 12.10.2016 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi ale art.325 alin.(2) CPP RM, [8] în care Curtea menționează că „legiuitorul a prevăzut în art.325 din Codul de procedură penală dreptul procurorului de a depune o ordonanță de modificare a învinuirii în ședința de judecată”. Or, în acest context, sintagma modificarea învinuirii nu echivalează cu schimbarea/modificarea încadrării care poate fi făcută și de către instanța de judecată în temeiul alin.(1) art.325 CPP analizat în lumina alin.(2) al aceluiași articol, care însă nu prevede expres acest lucru, ci rezultă din raționamentul *a fortiori* – odată ce instanța poate pronunța o sentință de achitare cu atât mai mult este admis ca instanța să nu fie legată de constatările din rechizitoriu, raționament care trebuie aplicat cu maximă prudență.

În aceeași ordine de idei, considerăm că Curtea Supremă de Justiție a Republicii Moldova (CSJ) în pct. 23 din hotărârea explicativă privind sentința judecătorească nr.5 din 19.06.2006 a remarcat corect faptul că „în cazul în care apare necesitatea de a reîncadra juridic

fapta, pentru săvârșirea căreia inculpatul nu a fost pus sub învinuire, instanța trebuie să țină cont că o astfel de *modificare a încadrării juridice* (și nu modificare a învinuirii) – este posibilă numai când acțiunile inculpatului, ce urmează a fi încadrate în baza altei legi, i-au fost imputate, nu conțin semnele unei infracțiuni mai grave și învinuirea pentru acestea nu se deosebește în mare măsură după circumstanțele reale ale cauzei de învinuirea înaintată definitiv, susținută de procuror în cadrul judecării cauzei, iar modificarea învinuirii nu înrăutățește situația inculpatului și nu afectează dreptul lui la apărare” [21, p. 6].

La fel, CSJ menționează că „drept învinuire care esențial, după circumstanțele reale, diferă de cea de la început urmează de considerat orice altă modificare a învinuirii (imputarea altor acțiuni în locul celor imputate anterior; imputarea infracțiunii care diferă de cea imputată după obiectul atentat, caracterul faptei și acțiunii), care afectează dreptul inculpatului la apărare” [21, p. 7].

Analizând mențiunile CSJ cu privire la reîncadrarea faptelor de către instanța de judecată, remarcăm că aceasta superficial dezvoltă subiectul reîncadrării juridice a faptelor inculpatului, ceea ce nu putem critica, or, subiectul dat nu a constituit obiect de cercetare în hotărârea explicativă menționată. În contextul lipsei unor alte expuneri ale CSJ cu privire la subiectul reîncadrării juridice a faptei de către instanța de judecată *ex-officio*, se remarcă actualitatea și importanța temei abordate în prezentul studiu.

În continuare, necesită a fi menționat că judecarea cauzei este guvernată de *principiul contradictorialității* care presupune organizarea procesului, astfel încât părțile și ceilalți participanți la proces să aibă posibilitatea de a-și formula, argumenta și dovedi poziția în proces, de a alege modalitățile și mijloacele susținerii ei de sine stătător și independent de instanță, de alte organe și persoane, de a-și expune opinia asupra oricărei probleme de fapt și de drept care are legătură cu pricina dată judecării și de a-și expune punctul de vedere asupra inițiativelor instanței. Instanța care judecă pricina își păstrează imparțialitatea și obiectivitatea, creează condiții pentru exercitarea drepturilor participanților la proces, pentru cercetarea obiectivă a circumstanțelor reale ale cauzei [5, p. 41]. Astfel, contradictorialitatea reprezintă una dintre cele mai importante garanții ale procesului penal, părțile fiind într-o situație de egalitate procesuală în fața judecătorului [16].

Drepturile menționate *supra* sunt garantate de normele procesuale naționale, inclusiv de art.6 „Dreptul la un proces echitabil” al Convenției pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale (în continuare Convenție) care reprezintă un act de conotație internațională.

Totodată, interpretând art.325 CPP, observăm că acesta nu limitează în mod absolut dreptul instanței de a interveni în situația de drept și de a o modifica în momentul pronunțării sentinței.

Prin urmare, considerăm că instanța, după cercetarea și examinarea multiaspectuală a circumstanțelor cauzei, poate recunoaște că inculpatul a săvârșit o infracțiune

mai ușoară decât cea menționată în rechizitoriu, în funcție de tehnica încadrării cu condiția asigurării dreptului la apărare, poate recunoaște unele circumstanțe atenuante chiar și dacă nu au fost menționate în rechizitoriu, poate stabili că există cauze care înlătură caracterul penal al faptei, poate libera de răspundere penală sau de pedeapsă penală.

Pornind de la ele expuse, conchidem că regulile de care va fi ținută instanța de judecată la reîncadrarea din propria inițiativă a faptelor inculpatului în cazul în care bineînțeles constată absolut necesară această soluție, vor fi cele conform cărora situația inculpatului: *nu va fi agravată în raport cu învinuirea inițială formulată în rechizitoriu; nu-i va fi lezată dreptul inculpatului la apărare*. Așadar, aceste condiții rezidă expres în prevederile alin.(2) art.325 CPP [2].

Analizând câteva spețe din practica judiciară națională, observăm că problematica existență ce derivă din reîncadrarea faptelor de către instanța de judecată se referă la nerespectarea condiției conform căreia urmează a nu-i fi lezată dreptul la apărare al inculpatului odată cu exercițiul reîncadrării.

Cu titlu de exemplu se prezintă următoarea cauză penală: *Prin rechizitoriu, P.I. a fost trimis în judecată pentru comiterea infracțiunii prevăzute de art.324 alin.(2) lit.b) și c) Cod penal, iar B.V., pentru comiterea infracțiunii prevăzute de art.42 alin.(5), 324 alin.(2) lit.b) și c) Cod penal. Prin sentința Judecătorei Botanica mun. Chișinău din 16.04.2015, B.V. a fost achitat din motiv că fapta inculpatului nu întrunește elementele infracțiunii de complicitate la coruperea pasivă săvârșită de două persoane cu extorcarea de bunuri sau servicii, iar P.I. a fost recunoscut vinovat de comiterea infracțiunii imputate* [10].

Nefiind de acord cu soluția reținută de către instanța de fond, partea apărării a atacat cu apel sentința instanței de fond, solicitând casarea acesteia. La fel, nefiind de acord cu achitarea lui B.V. și blândețea pedepsei lui P.I., și partea acuzării a atacat sentința instanței de fond solicitând recunoașterea vinovăției inculpaților conform învinuirii formulate în rechizitoriu. La 21 februarie 2017 sentința primei instanțe a fost casată de Colegiul penal al Curții de Apel Chișinău din motivul că inculpații P.I și B.V. nu întrunesc calitatea de subiect al infracțiunii de corupere pasivă, aceasta reîncadrând din oficiu faptele inculpaților, l-a recunoscut vinovat pe P.I. de comiterea infracțiunii prevăzute de art.326 alin.(2) lit.b) CP, iar pe B.V. de comiterea infracțiunii prevăzute de art.42 alin.(5), 326 alin.(2) lit.b) CP. Decizia Curții de Apel Chișinău nefiind atacată la CSJ a devenit irevocabilă la 21 martie 2017 [13].

În drept, potrivit art.415 alin.(1) pct.1) lit.c) și pct.2) CPP, instanța de apel, judecând cauza în ordine de apel, adoptă una din următoarele decizii: respinge apelul, menținând hotărârea atacată, dacă apelul este nefondat; admite apelul, casând sentința parțial sau total, *inclusiv din oficiu, în baza art.409 alin.(2), și pronunță o nouă hotărâre, potrivit modului stabilit, pentru prima instanță, or, prevederile art.325 rămân aplicabile în continuare*.

Analizând decizia Curții de Apel, observăm că

instanța, reîncadrând acțiunile inculpaților, a ținut cont de condiția impusă de alin.(2) art.325 CPP, neagravarea situației acestora în raport cu învinuirea reținută în rechizitoriu, însă cu omiterea condiției privind asigurarea dreptului la apărare, or, inculpaților nu li s-a incriminat un eventual trafic de influență, obiectul examinării cauzei în instanța de apel fiind doar coruperea pasivă, respectiv complicitate la corupere pasivă. *A posteriori*, reîncadrarea faptelor inculpaților *ex-officio* în timpul deliberării constituie o încălcare a drepturilor inculpaților la apărare, aceștia neavând posibilitatea de a se expune asupra noii încadrări și a se apăra împotriva acesteia, soluția instanței prezentându-se **imprevizibilă și surprinzătoare** pentru inculpați.

În cele din urmă, considerăm că acest fapt se datorează lipsei unor mecanisme prevăzute expres de CPP de reîncadrare a faptelor inculpatului prin emiterea de către instanța de judecată ca exemplu a unei încheieri de schimbare a încadrării juridice dată faptei prin actul de sesizare, astfel fiind respectată notificarea asupra „acuzăției penale”.

Aceste concluzii sunt reținute și de către CtEDO în cauza Adrian Constantin contra României [14], unde CtEDO a statuat că dispozițiile art.6 § 3 exprimă necesitatea acordării unei atenții deosebite notificării „acuzăției” aduse persoanei în cauză. Art.6 § 3 lit. a) îi recunoaște acuzatului dreptul de a fi informat nu doar cu privire la cauza acuzației, adică la faptele materiale de care este acuzat și pe care se bazează acuzația, dar și încadrarea juridică a faptelor, și aceasta în mod detaliat.

Sfera de aplicare a acestei dispoziții trebuie apreciată în special în lumina celui mai general drept la un proces echitabil garantat la art.6 § 1 din CEDO. În materie penală, o informare precisă și completă cu privire la acuzațiile aduse unui acuzat și deci cu privire la încadrarea juridică pe care instanța o poate reține împotriva sa, este o condiție esențială a echității procedurii. Dispozițiile art.6 §3 lit.a) nu impun nicio formă deosebită de informare a acuzatului cu privire la natura și cauza acuzației care i se aduce. În sfârșit, există o legătură între lit. a) și b) de la art.6 §3, iar dreptul de a fi informat cu privire la natura și cauza acuzației trebuie analizat în lumina dreptului acuzatului de a-și pregăti apărarea.

Raționamentul acestei reguli rezidă din faptul că acțiunea instanței la reîncadrarea faptei cu respectarea condiției de neagravare a situației, fără ca aceasta să fi constituit obiect al cercetării judecătorești sau al dezbaterilor judiciare, este de natură a-i leza dreptul la apărare al inculpatului, rămânând fără relevanță posibilitatea abstractă a celui din urmă de a prevedea o soluție de încadrare juridică diferită de cea reținută în rechizitoriu.

În această privință, CtEDO [14] a subliniat faptul că nu este deloc vorba despre a aprecia temeinicia mijloacelor de apărare pe care reclamantul le-ar fi putut invoca dacă ar fi avut posibilitatea de a dezbate infracțiunea pentru care a fost condamnat în cele din urmă. Se poate susține că aceste motive erau diferite de cele alese pentru a contesta acuzația principală.

În continuare oferim răspuns la întrebarea fixată în scop de cercetare în partea introductivă a prezentului articol, și anume, dacă se încalcă sau nu dreptul

la apărare, în cazul în care instanța prin prisma art.42 CPP reține în sentință un alt rol juridic inculpatului la săvârșirea infracțiunii decât cel atribuit de procuror în actul de învinuire? Aici ne referim la faptul când acuzarea a reținut în sarcina acuzatului calitatea de autor nemijlocit la săvârșirea infracțiunii, însă instanța îl recunoaște vinovat atribuindu-i o altă calitate de participant ca instigator, organizator, complice la săvârșirea infracțiunii, precum și invers.

Ab initio, vom analiza și da apreciere unei hotărâri a instanței naționale. Astfel, conform rechizitoriului, L.A. și G.I. au fost trimiși în judecată încriminându-li-se comiterea infracțiunii prevăzute de art.42 alin.(3) raportat la art.190 alin.(5) CP, cu calificativele organizatori ai escrocheriei săvârșită în proporții deosebit de mari. Prin sentința Judecătorei sect. Buiucani din 27.04.2016 [11] inculpații au fost recunoscuți culpabili și condamnați în temeiul art.190 alin.(5) CP RM. Din analiza sentinței, observăm că instanța considerând că în acțiunile lui L.A. și G.I. se regăsesc acțiuni prin care cei din urmă în mod nemijlocit au săvârșit fapta infracțională prevăzută de art.190 alin.(5) și nu acțiuni de organizare sau dirijare a săvârșirii infracțiunii imputate, a reîncadrat acțiunile inculpaților din oficiu stabilindu-le calitatea de autor nemijlocit al infracțiunii de escrocherie săvârșită în proporții deosebit de mari.

Considerăm că reîncadrarea efectuată de instanță în modalitatea descrisă *supra* contravine art.325 alin.(1) analizat prin prisma alin.(2) al aceluiași articol, or, prin schimbarea calității participanților, reținându-se o modalitate distinctă de contribuire a acestora la săvârșirea infracțiunii a fost lezat în consecință dreptul la apărare a inculpaților.

În confirmarea acestor alegeri vine o altă cauză examinată de CtEDO, și anume – *Pélessier și Sassi contra Franței* [15], unde petiționarul a fost acuzat de coautor la infracțiunea de faliment, prima instanță achitându-l din motivul lipsei calității speciale a subiectului infracțiunii, dar condamnat pentru complicitate la faliment de către Curtea de Apel care a reîncadrat faptele inculpatului, fără a permite părții apărării să se pregătească și să prezinte alte argumente în raport cu noua încadrare, reținând totodată că acuzațiile penale erau imprecise. Astfel, CtEDO a statuat că o instanță de apel are dreptul incontestabil de a recalifica faptele, însă ca această recalificare să fie compatibilă cu CEDO, acuzatului trebuie să-i fie acordată posibilitatea de a-și exercita drepturile la apărare în mod concret, efectiv și în timp util. În acest caz, CtEDO a stabilit o încălcare a CEDO din cauza diferenței dintre aceste două încadrări juridice.

Din asemenea raționamente statuate de CtEDO, deducem că informarea acuzatului în temeiul art.6 §3 lit. a) CEDO nu ține doar de încadrarea faptei materiale într-o componentă distinctă a unei infracțiuni, ci și informarea acestuia despre statutul juridic material ce derivă din contribuția acestuia la săvârșirea infracțiunii.

În același context, reportând aceste raționamente la o situație faptică imaginară, modelând o speță, conchidem că în cazul reținerii calității de coautor la infracțiunea prevăzută de art.307 CP RM, „*Pronunța-*

rea unei sentințe, decizii, încheieri sau hotărâri contrare legii”, în sarcina asistentului judiciar care a executat proiectul hotărârii contrare legii, instanța dorind să schimbe calitatea subiectului din coautor în complice la infracțiunea nominalizată *supra* datorită lipsei calității speciale a subiectului (asistentul judiciar) care în cazul de față poate fi doar judecătorul, va fi obligată să respecte aceleași reguli generale statuate cu titlu de principiu de către CtEDO, și anume, informarea acestuia despre încadrarea juridică a faptelor materiale într-o componentă distinctă de infracțiune care va face trimitere și la contribuția acestuia la săvârșirea infracțiunii stabilindu-i calitatea de participant.

În practica judiciară a Republicii Moldova, se întâlnesc frecvent procese penale finalizate cu adoptarea unor hotărâri de condamnare, în care instanțele reîncadrează *ex-officio* faptele inculpatului într-un mod în care lezează dreptul celui din urmă la apărare. Așadar, prezentăm în continuare o sentință a Judecătorei Edineț, sediul Dondușeni unde inculpatul a fost condamnat pentru o infracțiune care nu a fost obiect de cercetare în cadrul judecării cauzei, astfel fiind lipsit de dreptul său la apărare. În speță, prin rechizitoriu, C.V. a fost trimis în judecată pentru comiterea infracțiunii prevăzute de art.324 alin.(2) lit.d) CP. În pofida faptului că inculpatul s-a declarat nevinovat de săvârșirea infracțiunii încriminate, declarând că suma de bani (1500 Euro), primită de el, constituia o parte din suma datorată de pretinsul „corupător” în urma unui împrumut acordat acestuia, prin sentința Judecătorei Edineț, sediul Dondușeni din 26 aprilie 2017, instanța l-a recunoscut vinovat pe C.V. de comiterea infracțiunii prevăzute de art.327 alin.(1) Cod penal. Instanța a reținut în pct. 13 că „în acțiunile lui C.V. lipsesc urmările prejudiciabile prevăzute la norma de incriminare a art.324 alin.(2) lit. d) Cod penal”. Astfel, instanța a considerat necesar de a reîncadra acțiunile lui C.V. din art.324 alin.(2) lit. d) Cod penal în art.327 alin.(1) CP, (abuzul de putere sau abuzul de serviciu) din motivul lipsei în acțiunile celui din urmă a coruperii pasive. În final, instanța l-a absolvit pe C.V. de răspunderea penală pentru fapta săvârșită în temeiul Legii nr. 210 din 29.07.2016 privind amnistia în legătură cu aniversarea a 25-a de la proclamarea independenței Republicii Moldova [12].

Constatăm că, în pofida faptului că C.V. a fost absolvit de răspunderea penală în temeiul Legii nr. 210 din 29.07.2016 privind amnistia în legătură cu aniversarea a 25-a de la proclamarea independenței Republicii Moldova, menționăm că acesta a fost totuși condamnat, fapt ce determină nereabilitarea acestuia.

A posteriori, în urma reîncadrării faptelor *ex-officio* de către instanța de judecată, a fost încălcat art.6 § 3 lit. a) și b) a CEDO.

În același context, CtEDO a stabilit o încălcare în cauza *Chichlian și Ekindjian contra Franței*, din 16 martie 1989 [19] care se referă la o recalificare substanțială a acuzației. Petiționarii fuseseră achitați de o infracțiune în conformitate cu legislația cu privire la valutele străine, însă apoi au fost condamnați în apel, aplicându-se un alt articol al aceluiași text. Judecă-

torii de la Strasbourg au considerat că faptele materiale întotdeauna erau cunoscute petiționarilor, dar nicio dovadă nu permitea să se presupună că ei fuseseră informați de autoritatea competentă despre recalificarea propusă de Curtea de Apel înaintea pronunțării hotărârii.

Cu toate acestea, dreptul persoanei la un proces echitabil poate fi restabilit. O astfel de situație a reținut CtEDO în *cauza Dallos vs Ungariei* [18] care o considerăm perfect aplicabilă și Republicii Moldova din prevederile legii procesual penale naționale.

În acest context, se prezintă o speță pe care o regăsim în jurisprudența CtEDO, drept exemplu servind *cauza Dallos vs Ungariei* în care reclamantul a susținut că reîncadrarea faptelor sale în instanța de apel a fost contrară art.9 §2 CPP a Ungariei care prevede că „*Instanța decide asupra răspunderii penale a persoanei învinuite exclusiv prin referire la faptele conținute în actul de acuzare*” astfel, considerând că a avut loc o încălcare gravă a normelor de procedură. Subsidiar, a considerat că reîncadrarea dispusă de către instanța de apel l-a lipsit efectiv de dreptul său de a-și exercita apărarea, nefiind informat cu privire la noua încadrare juridică reținută de către instanță.

În fapt, reclamantul a fost condamnat de către prima instanță pentru delapidare substanțială și condamnat la închisoare de un an și patru luni și amendă. Instanța de apel i-a recalificat faptele stabilind în acțiunile acestuia elementele escrocheriei.

În cele din urmă, reclamantul și apărătorul său au depus o cerere de recurs în fața Curții Supreme.

CtEDO a reținut că, reclamantul nu cunoștea într-adevăr faptul că instanța de apel ar putea schimba încadrarea faptelor reținute inițial. Această circumstanță a afectat cu siguranță șansele sale de a se apăra împotriva acuzațiilor aferente condamnării în cele din urmă. Cu toate acestea, CtEDO remarcă faptul că CSJ a revizuit în întregime cauza reclamantului, atât din punct de vedere procedural, cât și din punctul de vedere al dreptului material, respingând apărarea și condamându-l pe reclamant pentru infracțiunea de escrocherie. CSJ a examinat alegațiile reclamantului și a audiat, în cadrul unei ședințe publice, adresările orale ale avocatului reclamantului.

Luând în calcul evaluarea echității procesului în ansamblu, având în vedere natura examinării cauzei în fața Curții Supreme – CtEDO conchide că orice vicii ale procedurii în fața instanței regionale au fost înlăturate în fața Curții Supreme. Prin urmare, CtEDO conchide că dreptul reclamantului de a fi informat în mod detaliat cu privire la natura și cauza acuzației aduse împotriva sa, precum și dreptul de a dispune de timpul și facilitățile necesare pregătirii apărării sale nu au fost încălcate.

Astfel, pornind de la raționamentele statuate, conchidem că echitatea procesului prin prisma legislației naționale poate fi restabilită prin exercitarea căilor de atac, astfel în instanța de apel inculpații își pot valorifica dreptul la apărare care li-a fost lezat în instanța de fond. Potrivit CtEDO, „la examinarea de către o jurisdicție superioară a unei declarații de vinovăție sau

a unei condamnări pot fi apreciate fie probleme de fapt și de drept, fie doar probleme de drept”.

Astfel, este dreptul statului de a stabili prin lege gradele de control al jurisdicției aplicate, CEDO reglementând în Protocolul nr.7, alin.(2) art.2 trei excepții, când se permite aplicarea unui singur grad de jurisdicție în materie penală. Ca excepții sunt prevăzute: infracțiunile minore (contravențiile – într-o accepțiune), definite prin lege, sau când cel interesat a fost judecat în primă instanță de către cea mai înaltă jurisdicție ori a fost declarat vinovat și condamnat ca urmare a unui recurs împotriva achitării sale.

În concluzie, echitatea procesului nu poate fi restabilită dacă reîncadrarea juridică dată faptei se efectuează de către cea mai înaltă instanță în grad, or, în instanța superioară națională pot fi apreciate doar probleme de drept, iar hotărârea acesteia nu este susceptibilă de atac, declarându-se definitivă și irevocabilă odată cu pronunțarea. Astfel, instanța de recurs are sarcina să fie cea mai prudentă în partea ce ține de reîncadrarea faptelor, or, echitatea procesului nu va putea fi restabilită în alt mod, astfel fiindu-i lezat dreptul inculpatului la apărare în mod concret, efectiv și în timp util.

Anume în cauza *Adrian Constantin c. României* nominalizată *supra* [14], CtEDO a constatat lipsa de prudență a Înaltei Curți de Casație și Justiție a României în partea ce ține de reîncadrarea faptelor inculpatului și imposibilitatea restabilirii dreptului la un proces echitabil.

În speță, prin rechizitoriu, reclamantul a fost trimis în judecată pentru abuz în serviciu, fapt nerecunoscut de tribunal, acesta achitându-l, decizia fiind confirmată în apel de către Curtea de Apel. Ulterior, în urma examinării recursului, Înalta Curtea de Casație și Justiție a României a casat hotărârile anterioare și a decis să schimbe încadrarea juridică a faptelor de care reclamantul era acuzat, și să-l condamne pentru neglijență în serviciu, infracțiune care conform sancțiunii prevăzute de Codul penal era mai ușoară decât cea prevăzută de învinuirea formulată, învinuirea în rechizitoriu.

În context, CtEDO nu a contestat dreptul Curții de Casație și Justiție, conform art.334 CPP a României, de a schimba încadrarea juridică a acuzației cu care a fost sesizată în mod legal, însă totuși, aceasta observă faptul că acest drept era însoțit de garanții procedurale în favoarea inculpatului. În fapt, conform dreptului intern (român), instanța care consideră că încadrarea juridică dată faptelor prin actul de trimitere în judecată trebuie modificată, urmează să solicite părților să își prezinte observațiile cu privire la acest subiect și să informeze inculpatul despre faptul că are dreptul de a solicita examinarea cauzei la sfârșitul ședinței sau amânarea ședinței pentru a-și putea pregăti apărarea.

Raportând prevederile art.334 CPP a României în redacția anului 1968 prin prisma căruia CtEDO a constatat încălcarea dreptului la apărare a inculpatului în cauza *Adrian Constantin* contra României, cât și prevederile art.386 din Noul CPP a României [3], la prevederile art.325 a Codului de procedură penală a RM în redacția actuală, constatăm că spre deosebire de Codul de procedură penală a României, legislația procesual

penală a RM nu prevede expres faptul că dacă în cursul judecății se consideră că încadrarea juridică dată faptei prin actul de sesizare urmează a fi schimbată, instanța este obligată să pună în discuție noua încadrare și să atragă atenția inculpatului că are dreptul să ceară lăsarea cauzei mai la urmă sau amânarea judecății pentru a-și pregăti apărarea, or, prevederea alin.(1) art.325 CPP RM în acest caz nu se bucură de previzibilitate și claritate în sensul jurisprudenței CtEDO aceasta prezentându-se a fi una vagă și neclară. Reiterând cele menționate, conchidem că, doar notificând acuzatul asupra acuzației și punând în discuție noua încadrare, instanța asigură exercitarea dreptului la apărare a celui din urmă.

Opiniile conform cărora instanța prin prisma art.325 CPP RM nu este obligată de a notifica persoana asupra eventualei acuzații și a pune în discuție acest fapt, le considerăm a fi nefondate și neconforme dispozițiilor art.6 §3 a CEDO [1], or, conform art.2 CPP „Principiile generale și normele dreptului internațional și ale tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte constituie elemente integrante ale dreptului procesual penal și nemijlocit dau naștere drepturilor și libertăților omului în procesul penal”

Subsidiar, conform art.7 CPP alin.(2) „Dacă există neconcordanțe între prevederile tratatelor internaționale în domeniul drepturilor și libertăților fundamentale ale omului la care Republica Moldova este parte și prevederile prezentului cod, prioritate au reglementările internaționale”

În speța *Adrian Constantin c. României*, Curtea de Casație și Justiție a schimbat încadrarea juridică a faptelor doar în timpul deliberării, deci după încheierea dezbaterilor. În mod evident, CtEDO constată că era prea târziu pentru exercitarea dreptului la apărare.

În plus, CtEDO a constatat că, în ceea ce privește elementul moral, infracțiunea de abuz în serviciu contra intereselor publice în formă calificată (art.248 CP al României în redacția anului 1968) reținută inițial împotriva reclamantului este diferită de infracțiunea de neglijență în serviciu prevăzută la art.249 CP pentru care acesta a fost condamnat în cele din urmă. În fapt, dacă în primul caz, există infracțiune doar dacă există intenție, în al doilea caz, culpa (imprudența) este suficientă. CtEDO a observat că elementul moral al infracțiunii de neglijență în serviciu nu a fost niciodată dezbătut de părți și că schimbarea încadrării juridice efectuată de Curtea de Casație și Justiție poate fi, prin urmare, percepută ca surprinzându-l pe reclamant.

În fapt, CtEDO reține că reclamantului nu i s-a reproșat niciodată, de către autoritățile judecătorești, o eventuală neglijență în serviciu. Actul de trimitere în judecată și examinarea de către toate instanțele de fond vizau infracțiunea de abuz în serviciu contra intereselor publice.

În aceste condiții, CtEDO nu a admis argumentul Guvernului conform căruia orice eventuală atingere adusă dreptului la apărare al reclamantului a fost considerabil redusă ca urmare a faptului că schimbarea încadrării juridice menționată anterior a avut impact doar asupra elementului moral al infracțiunii. CtEDO nu

a admis nici argumentul Guvernului, conform căruia schimbarea încadrării juridice realizate de Curtea Supremă i-a fost favorabilă reclamantului, având în vedere pedeapsa mai ușoară prevăzută pentru infracțiunea de neglijență în serviciu. În această privință, ea constată că doar în urma hotărârii Curții Supreme de Justiție reclamantul a fost condamnat pentru prima oară.

Având în vedere toate aceste elemente, CtEDO a considerat că s-a adus o atingere dreptului reclamantului de a fi informat în mod detaliat cu privire la natura și cauza acuzației aduse împotriva sa, precum și dreptului său de a dispune de timpul și facilitățile necesare pregătirii apărării sale.

Analizând Hotărârea Curții Europene (*Adrian Constantin c. României*), conchidem că dreptul inculpatului la apărare este lezat și în cazul în care la baza schimbării încadrării faptei stă elementul moral definit prin atitudinea psihică a făptuitorului față de fapta prejudiciabilă, sau un semn principal al laturii obiective care determină încadrarea juridică a faptei inculpatului.

Pornind de la raționamentele statuate de Curte, raportându-le la dreptul material național, conchidem cu titlu de exemple a situațiilor, în care instanțele nu au dreptul *ex-officio* de a schimba încadrarea faptelor deduse judecății, următoarele: acuzatul fiind trimis în judecată pentru săvârșirea infracțiunii prevăzute de art.151 CP RM, vătămarea intenționată gravă a integrității corporale sau a sănătății, iar instanța examinând cauza constată că acțiunile acestuia în raport cu fapta prejudiciabilă s-au manifestat cu vinovăție sub forma imprudenței. Așadar, instanța dorind să rețină în sarcina inculpatului *ex-officio* infracțiunea prevăzută în art.157 CP RM care se prezintă cu latură obiectivă similară, distinctă fiind doar latura subiectivă, va afecta indubitabil dreptul la apărare a acuzatului atâta timp cât instanța nu va respecta prevederile art.325 CPP analizate în lumina art.6 §3 lit. a) și b) CEDO.

În aceeași ordine de idei, dezvoltând exercițiul recalificării faptelor de către instanță *ex-officio*, statuăm cu titlu de opinie a autorului, că pe lângă faptul că infracțiunea reținută de instanța de judecată urmează a fi mai ușoară, fiind totodată asigurat dreptul la apărare al inculpatului în privința acesteia, asta urmează să corespundă și aceluiași obiect generic, prevăzut de infracțiunea reținută în actul final de învinuire (rechizitoriu), or, aceasta urmează să atenteze la aceleași valori sociale la care a atestat infracțiunea reținută inițial de învinuirea formulată în rechizitoriu. De la această regulă remarcăm și unele excepții: în cazul obiectului generic complex unde pe lângă valoarea socială principală ocrotită există și o valoare socială secundară ocrotită (ex.: Traficul de ființe umane, art.165 CP și Proxenetismul, art.220 CP în varianta tip). În cele din urmă conchidem că modificarea învinuirii în sensul atenuării în temeiul alin.(2) art.325 CPP poate fi dispusă doar de către acuzatorul de stat, or, doar acesta din urmă reține care este valoare socială lezată prin fapta inculpatului.

În continuare, prezentăm cu titlu de exemplu o cauză în care instanța a reîncadrat acțiunile inculpatului din oficiu, neagravând situația inculpatului, fără al notifica aferent „acuzației penale”, schimbarea încadrării

nefiind în măsură de a-i leza dreptul acestuia la apărare. În speță, prin rechizitoriu, D.L. a fost trimisă în judecată pentru comiterea infracțiunii prevăzute de art.324 alin.(2) lit.c) Cod penal. În virtutea faptului că inculpata în ședința de judecată și-a recunoscut vina parțial, a relatat detaliat circumstanțele comiterii infracțiunii, instanța apreciind totalitatea probelor conform intimei convingeri a constatat că inculpata a acceptat tacit remunerația ilicită, fapt ce exclude agravanta prevăzută la lit. c) alin.(2) art.324 Cod penal, or, în cele din urmă lipsește acțiunea de extorcare încriminată de către acuzator [9].

În concluzie, se reține că noua încadrare nu a fost deloc surprinzătoare pentru inculpat luând în considerație învinuirea încriminată, or, instanța a exclus o circumstanță agravantă, fără a schimba dispoziția normei tip a infracțiunii.

În practică, uneori se prezintă a fi dificilă stabilirea încadrării juridico-penale corecte în baza art.326 sau art.190 CP RM, deoarece singurul element sau fapt ce delimitează aceste două infracțiuni este că influența în cazul infracțiunii prevăzute de art.326 trebuie să fie posibilă și credibilă, nu însă o pretinsă influență ce apare irealizabilă sau este absurdă, imposibil de a exista și a avea efect. Dacă influența nu este posibilă (atât în sensul efectuării, cât și al finalității), fapta va reprezenta infracțiunea prevăzută la art.190.

În acest context, în cazul în care instanța fiind sesizată cu privire la comiterea infracțiunii prevăzute de art.190 alin.(1) CP RM, constată că acțiunile inculpatului urmează a fi reîncadrate în baza art.326 CP RM, aceasta din urmă cât și acuzatorul de stat în temeiul art.325 CPP se prezintă a fi în imposibilitate de a realiza schimbarea încadrării juridice a faptei sau modificare a învinuirii, deoarece astfel situația inculpatului va fi agravată în raport cu învinuirea inițială formulată în rechizitoriu, or, această regulă a fost statuată *supra* și rezidă inclusiv din prevederile alin.(2) art.325 CPP. La fel, nici în situația inversă ce presupune reîncadrarea acțiunilor din prevederile art.326 CP RM în baza art.190 alin.(1) CP RM nu este posibil de a fi realizată *ex-officio* de către instanță, deoarece infracțiunile în cauză atentează la valori sociale distincte ocrotite de lege, or, modificarea învinuirii în sensul atenuării în temeiul alin.(2) art.325 CPP se prezintă a fi prerogativa acuzatorului de stat, căci doar acesta stabilește care este valoarea socială lezată prin fapta inculpatului.

Considerăm că în cazul în care instanța prin prima art.325 CPP se află în imposibilitate de a reîncadra acțiunile inculpatului *ex-officio*, acestea nu-i rămâne decât să adopte o sentință de achitare a inculpatului pe motivul că „fapta inculpatului nu întrunește elementele infracțiunii” prevăzute de norma incriminatorie.

În urma analizei efectuate pe marginea subiectului propus în acest studiu, prezentăm regulile de care instanța urmează să țină cont la reîncadrarea faptei *ex-officio*, reguli care sunt conforme prevederilor art.325 CPP și a garanțiilor statuate de acesta:

1) Reîncadrarea acțiunilor inculpatului în baza unui alt alineat al aceluiași articol al Codului penal încriminat inițial care nu prevede o infracțiune distinctă de norma

tip, și care prevede o sancțiune mai ușoară ce indubitabil va duce la ameliorarea situației inculpatului. De exemplu:

– instanța poate schimba încadrarea din art.324 alin.

(1) CP RM care este reținut în actul de învinuire, în alin. (4) art.324 CP RM care prevede o limită a remunerației ilicite care constituie 100 u.c.. Astfel, considerăm că apărarea pe care o exercită inculpatul în privința învinuirii aduse în temeiul alin.(1) art.324 rămâne pertinentă și în situația alin.(4) al aceluiași articol, or, instanța nu a reținut o altă componență de infracțiune ci doar a revăzut limita remunerației ilicite pretinse, acceptate sau permise de către făptuitor;

– din art.324 alin.(2) lit. c) CP RM în art.324 alin.(1) CP RM în cazul constatării de către instanță a lipsei de extorcare, or, în cazul dat instanța descarcă din sarcina inculpatului o agravantă fără a schimba încadrarea în măsura în care noua încadrare să-l ia prin surprindere pe acuzat; din art.187 alin.(2) lit. e) CP RM în art.187 alin.(1) CP RM etc.;

– justificată ar fi și reîncadrarea acțiunilor inculpatului din art.145 CP al RM raportat la art.27 CP RM, în art.78 Cod contravențional al RM, în cazul constatării în urma examinării cauzei că o asemenea soluție pertinentă;

2) Reîncadrarea faptei în baza altui articol al Codului penal care conține doar o parte a capătului de acuzare, exemplu:

– infracțiunea imputată de acuzare este complicitate la luare de mită săvârșită de două persoane (art.42 alin.(5) raportat la art.333 alin.(2) lit. d) CP RM), iar instanța de judecată în urma examinării cauzei ajunge la concluzia că promisiunea de favorizare nu a fost dinainte promisă, iar în temeiul acestui fapt reîncadrează faptele inculpatului în prevederile art.323 alin.(1) CP; din alin.(4) art.151 CP RM, în baza art.149 alin.(1) CP RM, instanța constatând că există o singură urmare prejudiciabilă, și anume, decesul victimei, față de care inculpatul a manifestat imprudență.

Subsidiar, infracțiunea reținută de instanță urmează să corespundă și aceluiași obiect generic, prevăzut de infracțiunea reținută în actul final de învinuire (rechizitoriu), or, aceasta urmează să atenteze la aceleași valori sociale la care a atentat infracțiunea reținută inițial de învinuire formulată în rechizitoriu cu excepțiile menționate *supra* (ex.: Traficul de ființe umane, art.165 CP și Proxenetismul, art.220 CP în varianta tip).

Făcând o totalizare pe marginea problematicii abordate și analizate în prezentul studiu, dorim să reținem că, într-o accepțiune largă, dreptul la apărare cuprinde totalitatea drepturilor și regulilor procedurale care oferă posibilitatea persoanei de a se apăra împotriva acuzațiilor ce i se aduc, să conteste învinuirile, să scoată la iveală nevinovăția sa [7, p. 125].

Totalitatea drepturilor și regulilor procedurale invocate de autorul citat *supra* se definesc de către CtEDO ca fiind „lista garanțiilor minimale” enunțate în litera (a)-(e) a paragrafului 3 din articolul 6 „Dreptul la un proces echitabil” a CEDO. Această listă se prezintă a nu fi una exhaustivă, dar se referă la unele aspecte particulare ale dreptului la un proces echitabil. Un proces penal poate în consecință să nu satisfacă criteriile de

echitate, chiar dacă sunt respectate garanțiile minimale, enunțate în articolul 6 §3 [Vezi, spre exemplu, sursa 17].

Astfel, *lista garanțiilor minimale* enunțată de lit.a)-(e) a paragrafului 3 din articolul 6 CÉDO se prezintă a fi:

– *dreptul de a fi informat, în cel mai scurt timp, într-o limbă pe care o înțelege acuzatul și de o manieră detaliată (articolul 6 § 3 lit. a);*

CtEDO a examinat plângeri cu privire la calitatea informației conținute în acuzațiile penale și a concluzionat încălcări în cazul în care o Curte de Apel a reîncaadrat faptele inculpatului, fără a permite părții apărării să se pregătească și să prezinte alte argumente în raport cu noua încadrare reținând, totodată, că acuzațiile penale erau imprecise [15].

Este esențial ca infracțiunea de care este acuzată o persoană să fie identică cu cea indicată în actul de acuzație. În cazul *Pélissier și Sassi vs Franța*, petiționarul a fost acuzat doar de faliment, dar condamnat pentru complicitate la faliment. CÉDO a stabilit o încălcare a CÉDO din cauza diferenței între aceste două infracțiuni.

– *dreptul de a dispune de timpul și de înlesnirile necesare pregătirii apărării sale (articolul 6 § 3) lit. b);*

Această garanție prevede că orice persoană acuzată de o infracțiune penală are dreptul de a dispune de timp și de înlesniri necesare pentru pregătirea apărării sale.

Misiunea principală a judecătorului vizavi de această normă este de a stabili un just echilibru între această exigență și operativitatea procedurii.

Timpul necesar pregătirii apărării depinde de toate circumstanțele cazului, inclusiv de complexitatea lui și stadiul curent al procedurii (Vezi, spre exemplu. *Albert și Le Compte vs Belgia*, 10 februarie 1983 și *X vs Belgia*, 9 D.R. 169)

– *dreptul acuzatului de a se apăra personal sau de a beneficia de asistența unui apărător la alegerea sa și, dacă nu dispune de mijloace pentru a plăti un apărător, de a fi asistat în mod gratuit de un avocat din oficiu, dacă interesele justiției o cer (articolul 6 § 3) lit. c);*

În cazul în care acuzatul are dreptul la o asistență juridică gratuită, aceasta trebuie să fie concretă și eficientă, și nu teoretică și iluzorie. Astfel CtEDO a afirmat, în cazul *Artico vs Italia*, că, chiar dacă autoritățile nu ar fi obligate, acestea să fie totuși responsabile de toate carențele avocatului numit din oficiu și de comportamentul apărării.

– *dreptul acuzatului să audieze sau să solicite audierea martorilor acuzării și să obțină citarea și audierea martorilor apărării în aceleași condiții ca și martorii acuzării (articolul 6 § 3) lit. d);*

Principiul general aplicabil în această materie este că acuzatul trebuie să fie autorizat să citeze și să interogheze orice martor, pe care el îl consideră util cauzei și să interogheze orice martor convocat sau citat de procuror. Această dispoziție nu oferă acuzatului un drept absolut de a convoca martori sau să impună instanțele naționale să audieze un martor special [4, p. 71]. Însă, în virtutea principiului egalității armelor, procedura de citare și de audiere

a martorilor trebuie să fie aceeași pentru acuzație și pentru apărare.

– *dreptul de a fi asistat gratuit de un interpret, dacă nu înțelege sau nu vorbește limba folosită la audiere (articolul 6 § 3) lit. e);*

În cazul *Brozicek vs Italia*, un cetățean german fusese condamnat în Italia. CÉDO a considerat că, din punctul de vedere al articolului 6 § 3) lit. e, documentul, ce constituia acuzația, trebuia să fie comunicat în limba germană: „numai să nu se stabilească că în realitate reclamantul poseda destul italiana pentru a sesiza conținutul actului, care notifica acuzațiile formulate împotriva lui” [20 § 41].

Obligația autorităților competente nu se limitează doar la o simplă desemnare a unui interpret: ele sunt obligate, odată ce sunt sesizate într-un caz concret, să exercite ulterior un anumit control al calității interpretării asigurate. Dreptul la un interpret este înțeles ca fiind extins și asupra surzilor care înțeleg limba semnelor [4, p. 72].

Din cele expuse *supra*, statuăm că dreptul la apărare al acuzatului este asigurat împotriva unor lezări în măsura în care sunt respectate „garanțiile minimale” enunțate în lit.(a)-(e) a paragrafului 3 din articolul 6 „Dreptul la un proces echitabil” or, dreptul la apărare urmează a fi analizat în lumina acestor garanții care se intercalează și coexistă doar împreună. Persoana nu-și poate forma o tactică efectivă de apărare dacă nu-i sunt asigurate garanțiile (drepturile) nominalizate mai sus.

În același context, considerăm că legiuitorul în art.325 alin.(2) CPP urma să prevadă în mod expres criteriile și condițiile în care nu se agravează situația inculpatului și nu se lezează dreptul la apărare prin modificarea învinuirii/schimbarea acuzării în ședința de judecată, din motivul asigurării garanțiilor *minimale* enunțate de lit.(a)-(e) a paragrafului 3 din articolul 6 a CÉDO, garanții procedurale care se aplică oricărei schimbări de încadrare juridică, indiferent de elementul infracțiunii (legal, material sau moral).

În vederea respectării principiului accesibilității și previzibilității legii procesual penale, conchidem că legiuitorul urma să statueze expres dreptul instanței de a reîncadra *ex-officio* faptele inculpatului în limitele învinuirii formulate în rechizitoriu, astfel preîntâmpinând eventualele dificultăți ce apar la reîncadrarea faptei.

În cele din urmă, în vederea epuizării unor lacune și interpretări defecte ale legii procesual penale, fortificării principiilor clarității și previzibilității legii se impune propunere *de lege ferenda* după cum urmează:

Modificarea **articolului 325** CPP „Limitele judecării cauzei” care urmează să fie constituit din patru aliniate după cum urmează:

(1) Judecarea cauzei în primă instanță se efectuează numai în privința persoanei puse sub învinuire și numai în limitele învinuirii formulate în rechizitoriu.

(2) Schimbarea încadrării juridice a faptei de către instanța de judecată se admite dacă prin aceasta nu se agravează situația inculpatului și nu se lezează dreptul lui la apărare. Dacă în cursul judecării cauzei se consideră că încadrarea juridică dată faptei de învinuirea formulată în rechizitoriu urmează a fi schimbată în sensul

atenuării, instanța este obligată să pună în discuție noua încadrare și să atragă atenția inculpatului că are dreptul să ceară amânarea judecării, pentru a dispune de timp suficient ca să-și pregătească apărarea.

(3) Dacă noua încadrare juridică vizează o infracțiune pentru care este necesară plângerea prealabilă a persoanei vătămate, instanța de judecată cheamă persoana vătămată și o întreabă dacă înțelege să facă plângere prealabilă. În situația în care persoana vătămată formulează plângerea prealabilă, instanța continuă cercetarea judecătorească, în caz contrar, dispunând încetarea procesului penal.

(4) Modificarea învinuirii în sensul agravării situației inculpatului se admite numai în cazurile și în condițiile prevăzute de prezentul Cod.

În contextul legislației procesual penale actuale și a propunerii *de lege ferenda*, conchidem că instanța de judecată urmează să pună în discuție noua încadrare juridică a faptei, după cercetarea tuturor probelor care dovedesc vinovăția sau nevinovăția persoanei, or, doar după aceasta, instanța poate da apreciere asupra necesității de schimbare a încadrării juridice dată faptei. Dacă instanța ajunge la concluzia reîncadrării juridice a faptei după ce s-a retras în camera de deliberare fiind în imposibilitate de a reîncadra faptele inculpatului *ex-officio*, fără a leza dreptul ultimului la apărare, instanța în temeiul art.383 CPP poate relua cercetarea judecătorească prin încheiere motivată, notificând acuzatul asupra acuzației și oferind posibilitatea acestuia de a prezenta noi probe în vederea exercitării dreptului la apărare.

Analizând *per ansamblu* concluziile reținute în prezentul studiu, conchidem că notificarea asupra acuzației în materie penală în vederea determinării învinuirii și a limitelor acesteia, comportă un rol deosebit de important pentru asigurarea dreptului la apărare a acuzatului fiind o premisă în vederea asigurării principiului egalității armelor în proces care constituie un element component al noțiunii de „proces echitabil”, alături de principul contradictorialității unde nici una din părțile în proces nu este avantajată în raport cu cealaltă parte, instanța păstrându-și imparțialitatea și obiectivitatea, creând condiții necesare pentru exercitarea drepturilor participanților la proces, pentru cercetarea obiectivă a circumstanțelor reale ale cauzei.

Referințe:

1. Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale nr. 1950 din 04.11.1950. Ratificată de Republica Moldova prin Hotărârea Parlamentului nr. 1298-XIII din 24.07.97. Publicat în: *Tratate Internaționale* nr. 1 din 30.12.1998. <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&id=285802>
2. Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122 din 14.03.2003. Publicat în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 248-251 din 07.06.2003 art.447. <http://www.legis.md/cautare/rezultate/99180>
3. Legea nr. 135/2010 privind Noul Cod de procedură penală al României. Publicat în *Monitorul Oficial al României*,

nr. 486 din 15 iulie 2010, în vigoare din 1 februarie 2014. <http://legeaz.net/noul-cod-procedura-penala-ncpp/>

4. DONNA, Gomien. *Ghid (Vade-mecum) al Convenției Europene a Drepturilor Omului*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2006. 192 p.

5. FLOREA, A. Egalitatea armelor și contradictorialitatea – exigență a principiului egalității de drept în calitate de principiu al răspunderii juridice. În: *Legea și viața*, 2012, nr. 5, p. 37-42.

6. PĂVĂLEANU, V. *Drept procesual penal: Partea specială*. București: Lumina LEX, 2002. 635 p.

7. FUSEA, S. *O privire comparativă asupra limitelor drepturilor apărării în faza de urmărire penală*, p.124-128. http://www.uab.ro/reviste_recunoscute/reviste_drept/annales_10_2007/fusea_ro.pdf (vizitat 12.07.2017).

8. Decizie de inadmisibilitate a sesizării nr. 118g/2016 din 12.10.2016 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi ale art.325 alin.(2) din Codul de procedură penală al Republicii Moldova.

9. Sentința Judecătoriei Edineț din 17.02.2016. Dosarul nr. 1-178/15. https://jed.instante.justice.md/apps/pdf_generator/base64/create_pdf.php (vizitat 15.07.2017).

10. Sentința Judecătoriei Botanica, mun. Chișinău din 16.04.2015. Dosarul nr. 1-653/13. https://jc.instante.justice.md/apps/pdf_generator/base64/create_pdf.php (vizitat 17.07.2017).

11. Sentința Judecătoriei Buiucani, mun. Chișinău din 27.06.2016. Dosarul nr. 20100368041-21/2016 (nepublicată).

12. Sentința Judecătoriei Edineț, sediul Dondușeni din 26.04.2016. Dosarul nr. 1 - 78 / 2016. https://jed.instante.justice.md/apps/pdf_generator/base64/create_pdf.php (vizitat 22.07.2017).

13. Decizia Curții de Apel Chișinău din 21.02.2017. Dosarul nr. 1a-1288/15. https://cac.instante.justice.md/apps/pdf_generator/base64/create_pdf.php (vizitat 17.07.2017).

14. *Cauza Adrian Constantin vs României*. Hotărârea din 12 aprilie 2011. [http://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-123828"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{) (vizitat 06.07.2017).

15. *Case of Pélissier and Sassi vs France*. Judgment 25 March 1999. [http://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-58226"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{) (vizitat 06.07.2017).

16. *Cauza Lobo Machado vs Portugaliei*. Hotărârea din 22 ianuarie 1996. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-94322> (vizitat 08.07.2017).

17. *Case of Artico vs Italy*. Judgment 13 May 1980. [http://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-57424"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{) (vizitat 08.07.2017).

18. *Case of Dallos vs Hungary*. Judgment 1 March 2001. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59264> (vizitat 07.08.2017).

19. *Case of Chichlian and Ekindjian vs France*. Judgment 24 November 1989. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57613> (vizitat 07.08.2017).

20. *Case of Brozicek vs Italy*. JUDGMENT 19 December 1989. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57612> (vizitat 08.08.2017).

21. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova privind sentința judecătorească nr.5 din 19.06.2006. <http://cj.md/uploads/sentina-judecătoreasc.pdf> (vizitat 15.08.2017).

Prezentat la 24.07.2017

INFRAȚIUNEA DE ÎNCĂIERARE PREVĂZUTĂ ÎN art.198 DIN PARTEA SPECIALĂ A NOULUI COD PENAL AL ROMÂNIEI

Octavian PASAT

Universitatea Cooperatist-Comercială din Moldova

Scopul acestui articol științific constă în prezentarea infracțiunii de încăierare prevăzută în noul Cod penal al României, Partea specială, titlul I „Infracțiuni contra persoanei”, capitolul II „Infracțiuni contra integrității corporale sau sănătății”. Se dorește a fi o analiză sub aspect teoretic, doctrinal și practic prin evidențierea aplicării normei de sancționare. Cercetând infracțiunea de încăierare ce rezultă din dispozițiile art.198 NCP al României, comparativ cu vechiul Cod penal, observăm că aceasta a suferit transformări în privința conținutului incriminării, dar și în privința regimului sancționator, precum și permutarea acesteia din capitolul „Alte infracțiuni care aduc atingere unor relații privind conviețuirea socială”, în capitolul „Infracțiuni contra persoanei”, întrucât legiuitorul român a considerat că obiectul juridic special al infracțiunii de încăierare este format din relațiile sociale a căror normală formare, desfășurare și dezvoltare depind de ocrotirea integrității corporale și a sănătății persoanei.

Cuvinte-cheie: încăierare; infracțiune; incriminare; rix; corixanți; vătămare corporală; conviețuire socială.

BREAKING INFRACTION REFERRED TO IN article 198 FROM THE SPECIAL PART OF THE NEW CRIMINAL CODE OF ROMANIA

The purpose of this scientific article is to present the crime of fighting contained in the new Criminal Code of Romania in the Special Part, Title I Crime against the person, Chapter II Crime against bodily integrity or health, it is intended to be a theoretical, doctrinal and practical analysis. By highlighting the application of the sanctioning rule. Investigating the fraudulent offense resulting from the provisions of Art.198 National Criminal Code of Romania, compared to the old Criminal Code, we notice that it has undergone changes in the content of the criminality, but also in the sanctioning regime, as well as its permutation from the chapter Other crimes that affect social cohabitation relations, Because the Romanian legislator considered that the special legal object of the fight is formed by the social relations whose normal formation, development and development depend on the protection of the bodily integrity and the health of the person.

Keywords: scramble; crime; incrimination; rix; corixanți; body injury; social cohabitation.

Potrivit noului Cod penal, infracțiunea de încăierare este prevăzută în art.198 din capitolul II „Infracțiuni contra integrității corporale sau sănătății”, titlul I „Infracțiuni contra persoanei” a Părții speciale din Codul penal al României.

În capitolul II sunt „incriminate faptele care aduc atingere integrității corporale sau sănătății persoanei și prin aceasta prejudiciază relațiile sociale referitoare la aceste atribute ale persoanei” [1].

„Spre deosebire de Codul penal din 1968 care reglementa această infracțiune în cadrul infracțiunilor care aduc atingere relațiilor de conviețuire socială, noul Cod penal o aduce în cadrul infracțiunilor contra integrității corporale sau sănătății, deoarece valoarea socială pusă în pericol în primul rând este integritatea fizică sau sănătatea persoanei și abia în subsidiar conviețuirea socială” [2].

Cercetând infracțiunea de încăierare ce rezultă din dispozițiile art.198 NCP al României, comparativ cu vechiul Cod penal, observăm că aceasta a suferit transformări în privința conținutului incriminării, dar și în privința regimului sancționator.

Infracțiunea de încăierare rezultă din participarea unei persoane la o încăierare între mai multe persoane. Fapta infracțională prezintă un caracter mai grav atunci când în urma încăierării a rezultat o vătămare a integrității corporale sau, și mai grav, s-a produs decesul victimei.

„Infracțiunea de încăierare poate prezenta nume-

roase modalități faptice, atât în forma simplă, cât și în forma agravată. Astfel, în cazul formei simple, împrejurarea că încăierarea a fost comisă într-un loc public, la săvârșirea faptei au luat parte mai multe persoane, iar în cazul formei agravate, situația că sunt mai multe victime sau că participanții la încăierare cunosc care este autorul dar nu vor să-l invoce” [3].

Încăierarea, denumită și *rix* (în limba latină *rixa* înseamnă ceartă, dispută, luptă), este acțiunea violentă și spontană, care se desfășoară între mai multe persoane (denumiți și corixanți) „învrăjbite, desfășurată în imbulzeală și cu o împletire de acțiuni de așa natură încât este greu să se stabilească aportul fiecăreia dintre persoanele prinse în încăierare” [4].

În literatura de specialitate [5] „se arată că în viața de zi cu zi conflictele care apar între membrii societății nu sunt întotdeauna individuale, ele prezentându-se uneori și sub forma înfruntării spontane a mai multor persoane care, fie că fac parte din grupuri diferite, fie că se manifestă fiecare în parte pe baza unor impulsuri proprii aplicându-și unii altora lovituri, fără a se putea stabili contribuția fiecăruia la rezultatul produs”.

Însușirea proprie încăierării este amestecul actului de violență, de împingere, de loviri și trânteli, alături de țipete și gălăgie.

În mod obișnuit, din păcate, nu se poate determina cum a acționat fiecare dintre participanții la încăierare, însă este clar că, în cazul în care nu sunt implicate două

grupuri, formate fiecare din cel puțin două persoane, nu se poate pune în discuție această infracțiune.

„Ca act de conduită, încăierarea apare deci ca o faptă de care trebuie să răspundă fiecare dintre persoanele care participă la ea și de aceea conceptual, prin încăierare se înțelege însăși fapta cuiva de a participa la încăierarea dintre mai multe persoane” [6].

Sub raport social, încăierarea reprezintă prin ea însăși o faptă periculoasă.

Încăierarea produce o stare de pericol pentru conviețuirea socială. Aceasta creează o stare de tulburare, de agitație, din cauza acțiunilor violente care le include. De asemenea, reprezintă un mare pericol pentru persoanele din preajmă, în sensul că fără a dori, pot fi implicate în încăierare, ori există posibilitatea să devină victime ale acestei infracțiuni. Dar, cel mai mare pericol social al infracțiunii consistă în faptul că, în timpul încăierării, se pot aduce atingeri grave asupra persoanei.

„Această posibilitate este creată, pe de o parte, de starea psihică specifică participanților la încăierare (surescitare, pierderea controlului etc.), iar pe de altă parte, de confuziunea manifestărilor inerente încăierării, în care este greu, dacă nu chiar cu neputință, de stabilit cine a comis o vătămare corporală gravă sau uciderea uneia dintre persoanele din încăierare, sau unei persoane din afara acesteia, situație de care infractorii pot profita pentru a comite asemenea infracțiuni” [7].

Obiectul juridic special al infracțiunii de încăierare este format din relațiile sociale a căror normală formare, desfășurare și dezvoltare depind de ocrotirea integrității corporale și sănătății persoanei, dacă în timpul încăierării se comite o infracțiune contra persoanei, fără a se ști cine este făptuitorul, drept pentru care vătămarea corporală sau sănătatea persoanei, ori chiar decesul se datorează faptei infracționale.

În plus, alături de relațiile sociale privitoare la persoana umană, se evidențiază un *obiect juridic secundar sau adiacent*, constituit din relațiile referitoare la conviețuirea socială, a căror normală formare, desfășurare și dezvoltare sunt în strânsă legătură cu ocrotirea liniștii publice și a mediului de securitate socială contra pericolului realizat prin încăierarea dintre mai multe persoane.

Obiectul material. „În varianta tip, infracțiunea de încăierare nu are un obiect material, pentru că acțiunea care constituie elementul material al acestei infracțiuni, și anume, participarea la o încăierare între mai multe persoane nu poartă asupra unui asemenea obiect” [8]. Chiar dacă infracțiunea de încăierare se săvârșește prin îmbrânceli, loviri, deteriorarea îmbrăcăminteii persoanelor implicate, nu putem vorbi despre un obiect material, dacă în urma acțiunii infracționale nu a rezultat vătămarea corporală gravă a unei persoane, sau chiar decesul. În cele două variante agravate, obiectul material este reprezentat de corpul persoanei asupra căruia în cursul încăierării s-a produs o vătămare gravă, ori decesul.

Subiectul activ al infracțiunii de încăierare este necircumstanțiat, drept pentru care poate fi orice persoană, însă pot exista și instigatori sau complici la infracțiune, o pluralitate ocazională.

De specificat este faptul că încăierarea este o

infracțiune „cu pluralitate de subiecți activi, totdeauna trebuie să existe mai multe persoane care participă la încăierare, deoarece fără această pluralitate de participanți nu poate exista *rix*, ea (încăierarea) fiind una dintre formele pluralității naturale de infractori” [9].

Numărul celor care participă la încăierare poate fi diferit, însă este necesar ca numărul persoanelor participante să fie suficient de mare pentru a se produce „o înlănțuire și o înclăștare între indivizi, în așa fel încât să nu se poată distinge activitatea concretă a fiecăruia în cadrul încăierării, fiind necesară existența a două tabere de câte cel puțin două persoane fiecare, tabere în care se iscă o ceartă care degenează în bătaie; calitatea de subiect activ este determinată de faptul că mai multe persoane participă la încăierare, toți fiind autori, indiferent dacă au participat până la finalul faptelor sau au ieșit la un moment dat din *rix*, practica judiciară reținând existența acestei infracțiuni în cazul unui conflict ivit spontan între două grupuri de persoane” [10].

Indispensabil, existența încăierării este condiționată de caracterul colectiv al conflictului ce presupune minim două grupuri care se înfruntă. Această condiție atribuie caracterul indisociabil al acțiunii participanților, dacă acțiunile acestora s-ar putea fixa prin contribuții precise în desfășurarea infracțiunii, nu ar mai exista încăierare.

„Fapta de încăierare reprezintă ciocnirea violență și spontană între mai multe persoane, între grupuri de persoane aflate în relații momentan antagonice, cu împlinirea actelor de violență ale participanților, nefiind posibilă stabilirea contribuției fiecăruia. Ori de câte ori prestația acestora se poate delimita nu va exista infracțiunea de încăierare” [11].

De altfel și din practica judiciară rezultă că „infracțiunea de încăierare presupune o pluralitate de subiecți activi, constituiți în cel puțin două grupuri, care să se lupte între ele, să-și aplice lovituri reciproce. Ca atare, atunci când există numai gruparea inculpaților, victima căreia i-au cauzat moartea fiind singură, fapta se încadrează în prevederile referitoare la infracțiunea de omor” [12].

„Numărul corect al subiecților activi ai încăierării poate fi stabilit *ex post*, prin identificarea nu numai a combatanților (autorilor, dar și a eventualilor instigatori sau complici, fiindcă la încăierare, întocmai ca la celelalte feluri de pluralitate naturală de infractori, pe lângă autori pot exista instigatori sau complici, pluralitatea naturală putând fi dublată de o pluralitate ocazională (participație)” [13].

Pentru că însușirea de subiect activ nemijlocit al încăierării este stabilită potrivit participării la încăierarea dintre mai multe persoane, autori ai acestei infracțiuni vor fi considerați toți acei care au comis această activitate, chiar dacă au fost găsiți, ori nu, la locul desfășurării infracțiunii. De asemenea, nu contează dacă persoanele au participat de la început, simultan, sau au intrat pe perioada când se consuma încăierarea, ori au participat până la final, sau au părăsit la un moment dat încăierarea.

Subiectul pasiv al infracțiunii poate fi orice persoană, care în urma acțiunii infracționale a suferit vătămări corporale, ori și-a pierdut viața.

Elementul material al infracțiunii incriminată prin art.198 NCP al României, în varianta tip consistă într-o acțiune comisivă, de participare la încăierare, „adică în acțiunea de a declanșa sau a interveni în ciocnirea violentă dintre cei în conflict și de a combate în favoarea uneia sau alteia dintre taberele adverse” [14]. Este necesar ca acțiunea de participare să fie asociată de comiterea, sau tentativa de a comite acte de violență de către fiecare dintre participanți. Lovirile, îmbrâncelile și chiar ruperea hainelor sunt parte integrantă a infracțiunii și caracterizează elementul material al acțiunii infracționale.

„Pentru existența elementului material, nu interesează actele comise de făptuitor în încăierare fiind suficientă intrarea și comportarea lui activă, chiar dacă nu a reușit să lovească vreun adversar, împiedicat fiind de loviturile și îmbrâncerile primite de la ceilalți participanți” [15].

Totodată, este indispensabil ca acțiunea de participare să se raporteze la o încăierare între mai multe persoane, cu îndeplinirea condițiilor încăierării, și anume – existența unor grupuri care sunt în dușmănie, încleștate între ele, astfel încât să fie greu de delimitat contribuția fiecărui participant, drept pentru care concluzionăm că „atunci când condițiile încăierării nu sunt îndeplinite, făptuitorul alăturându-se uneia sau mai multor persoane în lupta cu un singur adversar sau detașându-se din învâlmășeală și luptând cu un singur adversar, fapta nu constituie infracțiunea prevăzută de art.198 NCP al României, ci, după caz, o altă infracțiune” [16]. Astfel, în situația în care două persoane lovesc o altă persoană, infracțiunea nu întrunește condițiile infracțiunii de încăierare, incriminată prin Codul penal.

În variantele agravate, „s-a apreciat cu deplin temei că aceasta nu mai ține de specificul încăierării, ci apare ca o împrejurare care atunci când nu se cunoaște cine este autorul vătămării corporale grave sau al morții unei persoane, constituie o cauză de agravare a încăierării” [17].

În jurisprudența instanțelor de judecată, s-a emis ipoteza că, în momentul în care se știe care dintre participanții la încăierare este „autorul faptei de vătămare corporală gravă sau de omucidere sau dacă fapta a fost săvârșită de o persoană din afara încăierării, chiar dacă ar fi vorba de un instigator sau de un complice, nu va exista varianta agravată a încăierării, ci infracțiunea contra vieții sau integrității corporale care s-a săvârșit, în concurs cu instigarea sau complicitatea la încăierare, dacă făptuitorul cunoscut avusese și o asemenea contribuție la săvârșirea încăierării” [18].

Urmarea imediată constă în starea de pericol privind relațiile referitoare la integritatea corporală sau sănătatea persoanei. Totodată, în subsidiar, urmarea imediată mai constă și în starea de pericol referitoare la relațiile de conviețuire socială.

Raportul de cauzalitate. Între acțiunile făptuitorului și urmarea imediată trebuie să existe o legătură de cauzalitate. Atunci când urmarea constă numai în crearea unei stări de pericol, legătura de cauzalitate rezultă din comiterea infracțiunii. „Dacă urmarea constă din vătămarea corporală sau moartea unei persoane, legătura de

cauzalitate trebuie stabilită întocmai ca la infracțiunile contra persoanei” [19].

Elementul subiectiv. Infracțiunea de încăierare se realizează numai cu intenție: directă sau indirectă.

Pentru existența infracțiunii nu interesează mobilul sau scopul săvârșirii infracțiunii. Nu se poate realiza participarea din culpă la încăierare, pentru că participanții la încăierare intuiesc rezultatul imediat, atingerea integrității corporale sau sănătății ori chiar o vătămare corporală, sau decesul unuia dintre *corixanți*. Doctrinar s-a arătat că „deși nu urmărește, de regulă, un asemenea rezultat, făptuitorul acceptă întotdeauna eventualitatea producerii acestuia, atitudine care rezultă din chiar participarea voluntară la încăierare” [20].

În varianta tip, reglementată prin art.198 alin.(1) NCP al României, încăierarea se manifestă printr-un conflict în care se schimbă lovituri între participanți, nedistingându-se activitatea fiecărei persoane participante la activitatea infracțională.

„În acest caz actele individuale de violență se împletesc și reprezintă atât acțiunea comună a grupului din care face parte participantul, cât și acțiunea comună a celor două tabere prin care se materializează latura subiectivă a infracțiunii” [21].

Nu există cerințe esențiale indispensabile elementului subiectiv al acestei infracțiuni.

Varianta tip prevăzută în dispozițiile art.198 alin.(1) NCP al României

Potrivit art.198 alin.(1) NCP al României „Participarea la o încăierare între mai multe persoane se pedepsește cu închisoare de la 3 luni la un an sau cu amendă”.

Varianta tip este asemănătoare cu cea din vechiul Cod penal din 1968, cu excepția limitelor de pedeapsă, care au fost majorate de la o lună până la șase luni, la 3 luni până la un an.

„În cazul încăierării simple, împrejurarea că la săvârșirea faptei au luat parte un număr mare de corixanți sau că fapta a produs o tulburare gravă a liniștii publice, ori împrejurare, că încăierarea a fost săvârșită într-un loc public aglomerat sau în localuri, ori împrejurarea că autorul cunoscut al vătămarilor corporale grave sau al omuciderii a comis aceste fapte sub influența stării de spirit creată de încăierare etc, aceste împrejurări determină tot atâtea modalități de fapt diferențiate prin gradul lor de pericol social concret, de natură să releve starea de pericolozitate a faptuitorului de care trebuie să se țină seama la individualizarea pedepsei” [22].

Infracțiunea de încăierare în varianta tip este sancționată cu închisoare de la 3 luni la un an sau cu amendă.

Instanța, în momentul în care stabilește sancțiunea, are posibilitatea alegerii dintre cele două pedepse alternative: închisoarea de la 3 luni la un an sau amenda, în funcție de durata de timp în care s-a desfășurat încăierarea și dacă în urma acțiunii infracționale au rezultat vătămări ale integrității corporale sau a sănătății.

În această variantă tip, infracțiunea nu are un obiect material determinat, deoarece acțiunea se realizează prin participarea la o încăierare între mai multe persoane.

Variantă agravată prevăzută în dispozițiile art.198 alin.(2) NCP

Prima variantă agravată prevăzută la alin.(2) rezidă din art.198 alin.(2) NCP al României: „Dacă în cursul încăierării s-a cauzat o vătămare corporală uneia sau mai multor persoane și nu se cunoaște care dintre participanții a produs urmările, se aplică tuturor pedeapsa închisorii de la unu la 5 ani, cu excepția victimei, care răspunde potrivit alin.(1)”.

Caracterul agravat al încăierării rezidă deci în situația în care pe timpul desfășurării încăierării s-a produs o vătămare corporală uneia sau mai multor persoane și nu se știe cine este autorul faptei.

„În cazul acestei modalități normative agravate, oricare ar fi cauzele necunoașterii făptuitorului (lipsa de probe sau cercetarea incompletă sau superficială a împrejurărilor de fapt de către organul de urmărire penală) va exista această modalitate agravată a încăierării de îndată ce nu se cunoaște care a cauzat vătămarea corporală sau moartea” [23].

Potrivit acestui aliniat, se are în vedere că prin activitatea infracțională s-a cauzat vătămarea corporală a uneia sau mai multor persoane. Agravanta se reține în situația în care nu se cunoaște care dintre persoanele implicate în încăierare, a determinat urmările. În acest caz, victima poate fi chiar dintre participanții la încăierare, sau o altă persoană.

„Toți participanții la încăierare răspund pentru rezultatul mai grav produs, deoarece din punct de vedere obiectiv fiecare a participat la încăierare, iar din punct de vedere subiectiv, fie l-a prevăzut, dar a crezut că acest rezultat nu se va produce, fie nu l-a prevăzut, deși putea și trebuia să-l prevadă. Temeiul obiectiv al răspunderii penale constă în fapta de încăierare la care au participat, iar temeiul subiectiv al răspunderii lor constă în intenția depășită” [24].

Agravanta se manifestă oricare ar fi numărul victimelor care rezultă în urma activității infracționale, de acest aspect însă se va ține cont la individualizarea judiciară a pedepsei.

Pedeapsa aplicată participanților care au cauzat vătămările corporale este mai puțin gravă, în comparație cu infracțiunea de vătămare corporală, prevăzută la art.194 NCP al României, întrucât s-a considerat că nu se știe cine este făptuitorul și că rezultatul social periculos este pus în sarcina tuturor corixanților cu titlul de praeterintenție și totodată, foarte severă pentru participanții care nu au cauzat vătămarea corporală, dar și-au adus contribuția la producerea acesteia, prin faptul că au participat la acțiunea infracțională.

Sanționarea victimei cu închisoarea de la 3 luni la un an sau amenda se aplică chiar dacă aceasta a suferit o vătămare, ținându-se cont că vătămarea a intervenit în urma participării persoanei la o infracțiune de încăierare.

Comparativ cu Codul penal anterior, legiuitorul nu mai prevede ipoteza cunoașterii participantului la activitatea infracțională, atunci când se cauzează o vătămare corporală a unei persoane, specificându-se doar cazul în care nu se știe care dintre participanții a produs urmările tipice.

Variantă agravată prevăzută în dispozițiile art.198 alin.(3) NCP al României

A doua și a treia variante agravate reies din dispozițiile art.198 alin.(3), tezele I și II NCP al României: „Când prin fapta săvârșită în condițiile alin.(2) s-a cauzat moartea unei persoane, pedeapsa este închisoarea de la 6 la 12 ani”; iar dacă „s-a cauzat moartea a două sau mai multor persoane, limitele speciale ale pedepsei se majorează cu o treime”.

Cu toate că se comite uciderea unei persoane, sancțiunea care se aplică în cazul acestei variante este mai ușoară decât în cazul omorului simplu, incriminat prin dispozițiile art.189 NCP al României, considerându-se că rezultatul social periculos este pus în sarcina tuturor corixanților cu titlul de praeterintenție.

De asemenea, legiuitorul în dispoziția normei nu a mai prevăzut faptul că pedeapsa se aplică tuturor participanților, dacă nu se cunoaște care dintre aceștia a cauzat decesul unei persoane, cum a procedat în Codul penal anterior.

Cauze de nepedepsire

În conformitate cu art.198 alin.(4) NCP al României: „Nu se pedepsește cel care a fost prins în încăierare împotriva voinței sale sau care a încercat să-i despartă pe alții”.

Dispoziția prevede două cauze speciale de nepedepsire:

- când participantul a fost prins în încăierare împotriva voinței sale; perfect normal pentru a nu răspunde penal, deoarece acesta a fost prins în încăierare și nu a dorit să participe la această acțiune infracțională;
- când a încercat să-i despartă pe alții, de asemenea este firesc să nu răspundă penal, pentru că acesta nu a dorit să participe la încăierare, ci doar să despartă persoanele prinse în încăierare.

Cel care este prins în infracțiunea de încăierare acționează fără vinovăție, în sensul că nu dorește să participe la acțiunea infracțională. Este socotită prinsă în încăierare persoana care a fost implicată fără voia acestuia în înghesuiala creată de încăierare, fără a-i cunoaște pe ceilalți participanți implicați în acțiunea infracțională, dar nici intenția de a participa la încăierare.

„Se află în legitimă apărare persoana atacată de mai mulți agresori și care se apără împotriva acestei agresiuni ce a degenerat în încăierare prin intervenția altor persoane în apărarea celui atacat. Acestea din urmă vor fi și ele apărare de pedeapsă” [25].

Persoana care, după ce este atrasă în încăierare, acționează cu intenția de a se implica la încăierare și participă la schimbul de violențe care se desfășoară, nu beneficiază de cauza de nepedepsire.

„Cauza de nepedepsire operează nu numai în cazul încăierării simple, ci și în celelalte ipoteze prevăzute de legiuitor, cu excepția însă a acelor în care se săvârșesc infracțiuni mai grave, iar făptuitorii sunt cunoscuți” [26].

Prin urmare, nepedepsirea are la bază existența unei cauze care înlătură caracterul penal al faptei, îndepărtând vinovăția persoanei.

Legiuitorul nu a mai considerat necesar să prevadă drept cauză de nepedepsire angrenarea în încăierare

în cazul în care participantul a încercat să respingă un atac, ori a încercat să apere pe altul, ca în vechiul Cod penal.

Comparativ cu vechea lege penală, în privința infracțiunii de încăierare s-au produs schimbări, fie în privința conținutului incriminării, precum și la regimul sancționator. Varianta tip a fost modificată doar în ceea ce privește limita de pedeapsă, care a fost majorată.

În ceea ce privește conținutul variantei agravate de la alin.(2), au intervenit transformări de substanță, în sensul că prezintă un conținut incriminator diferit în comparație cu vechiul Cod penal.

Prin noul Cod penal s-a majorat numărul victimelor, de la o persoană la mai multe persoane, prin adăugarea expresiei „uneia sau mai multor persoane”, astfel: atunci când în urma infracțiunii de încăierare s-a pricinuit o vătămare corporală uneia sau mai multor persoane și nu se cunoaște cine a produs respectiva vătămare, se aplică tuturor participanților pedeapsa închisorii astfel cum rezultă din dispozițiile alin.(2), exceptându-se victima, care răspunde de asemenea penal, însă potrivit alin.(1), adică mai mică.

Despre această mențiune „și nu se cunoaște care dintre participanți a produs urmările”, în literatura de specialitate se consideră că „apare ca nejustificată dacă este să avem în vedere că de natura rixului este tocmai această imposibilitate de a nu se cunoaște aportul fiecăruia dintre persoanele prinse în încăierare, regula fiind aceea, a imposibilității stabilirii contribuției fiecărui participant la încăierare” [27].

Doctrinar, s-a susținut că „incriminarea încăierării prin ea însăși determină și o resistemizare a infracțiunii respective: obiectul ocrotirii fiind relațiile privitoare la conviețuirea socială, locul acestei infracțiuni va fi printre cele care se referă la relațiile de conviețuire socială și nu la cele care privesc persoana umană. Sub acest aspect ar fi de reflectat dacă este justificată soluția noului cod penal de a sistematiza această infracțiune în capitolul privind infracțiuni contra persoanei” [28].

În ceea ce privește sublinierea că victima va răspunde în condițiile alin.(1), aceasta clarifică cum se poate stabili încadrarea juridică a unei persoane care a suferit o vătămare corporală, în urma unei infracțiuni de încăierare la care a participat.

În privința alin.(3) elementul material se realizează la fel ca și la celelalte modalități, prin acte comise, deosebirea constând în ceea ce privește consecințele rezultate și a numărului de victime.

Referințe:

1. RISTEA, I. *Drept penal. Partea specială*. Vol. I. Conform noului Cod penal. București: Universul Juridic, 2012, p. 50.

2. DUNGAN, P., MEDEANU, T., PAȘCA, V. *Drept penal. Partea specială*. Vol. I. Prezentare comparativă a noului Cod penal și a Codului penal din 1968. București: Universul Juridic, 2012, p.94.

3. NISTOREANU, Gh., et al. *Drept penal. Partea specială. Ediție revăzută și adăugită cu dispozițiile Legii nr. 140/1996 pentru modificarea și completarea Codului penal*. București: Europa Nova, 1997, p. 95.

4. BOROI, A., *Infracțiuni contra unor relații de conviețuire socială*. București: All Beck, 1998, p.138.

5. DUNGAN, P. *Comentariu privind unele infracțiuni din Codul penal*. Timișoara: WorldTeach, 2007, p. 189, *apud* DUNGAN, P., MEDEANU, T., PAȘCA, V. *Op. cit.*, p.95.

6. LOGHIN, O., FILIPAȘ, A. *Drept penal roman. Partea specială*. București: Casa de Editură și Presă Șansa, 1992, p. 222, *apud* BOROI, A. *Op. cit.*, p. 138.

7. *Ibidem*.

8. DONGOROZ, V. și colab. *Explicații teoretice ale Codului penal român, Partea specială*. Vol. III. București: Ediția Academiei, 1971, p. 96, *apud* RISTEA, I. *Drept penal. Partea specială*. Vol. I. Conform noului Cod penal. București: Universul Juridic, 2014, p.73.

9. DONGOROZ, V. și colaboratorii. *Op.cit.*, vol.IV. București, 1972, p.677, *apud* DUNGAN, P., MEDEANU, T., PAȘCA, V. *Op. cit.*, p. 96.

10. DUNGAN, P., MEDEANU, T., PAȘCA, V. *Op. cit.*, p. 96.

11. Curtea de Apel Bacău, decizia nr. 357/1997, *apud* DUNGAN, P., MEDEANU, T., PAȘCA, V. *Op. cit.*, p. 96.

12. Decizia penală nr.5991 din 25 octombrie 2005, a Î.C.C.J., Secția penală, <http://www.scj.ro/1093/Detailiijurisprudenta?customQuery%5B0%5D.Key=id&customQuery%5B0%5D.Value=84454>;

13. DONGOROZ, V. și colab. *Op. cit.*, vol. IV, p. 678, *apud* DUNGAN, P., MEDEANU, T., PAȘCA, V. *Op. cit.*, p. 97.

14. BOROI, A. *Op. cit.*, p.141.

15. DONGOROZ, V. și colab. *Op. cit.*, vol. IV, p. 678, *apud* DUNGAN, P., MEDEANU, T., PAȘCA, V. *Op. cit.*, p. 97.

16. DONGOROZ, V. și colab. *Op. cit.*, vol. IV, p. 679-680, *apud* TOADER, T. *Drept penal român. Partea specială*. Ediția a 7-a, revizuită și actualizată. București: Hamangiu, 2012, p. 479.

17. BOROI, A. *Op. cit.*, p. 142.

18. Trib. Sup., Secț. Pen., dec. nr. 2069/1983, în RRD nr. 1/1985, p. 68, *apud* BOROI, A. *Op. cit.*, p. 142.

19. NISTOREANU, Gh., BOROI, A., et al. *Op.cit.*, p. 597.

20. DONGOROZ, V. și colab. *Op. cit.*, vol. IV, p. 680-681, *apud* RISTEA, I. *Op. cit.*, p. 75.

21. BOROI, A. *Op. cit.*, p. 145.

22. DONGOROZ, V. și colab. *Op. cit.*, vol. IV, *apud* BOROI, A. *Infracțiuni contra unor relații de conviețuire socială*, p. 148.

23. BOROI, A. *Op. cit.*, p. 147.

24. RISTEA, I. *Op. cit.*, p. 76.

25. BOROI, A. *Op. cit.*, p. 150.

26. DOBRINOIU, V. și colab. *Noul cod penal comentat. Partea specială*. Vol. II. București: Universul Juridic, 2012, p. 70.

27. DUNGAN, P., MEDEANU, T., PAȘCA, V. *Op. cit.*, p. 97.

28. CIONGARU, E. *Teoria generală a Dreptului*. Ediția a II-a revizuită și adăugită. Craiova, Scrisul Românesc, 2012, *apud* IFRIM, R.O. *Infracțiunea de încăierare în Noul Cod penal*. În: *Analele Universității „Constantin Brâncuși” din Târgu Jiu, Seria Științe Juridice*, nr. 2/2013, http://www.utgjiu.ro/revista/jur/pdf/2013-02/5_ROXANA_OANA_IFRIM.pdf.

Prezentat 26.07.2017

OBIECTUL INFRAȚIUNILOR PREVĂZUTE LA art.278 CP RM (ACTUL TERRORIST)

Violeta COJOCARU
Universitatea de Stat din Moldova

În cadrul studiului efectuat este supus analizei obiectul juridic al infracțiunilor prevăzute la art.278 CP RM. A fost identificat obiectul juridic generic și cel special. S-a arătat că prin săvârșirea actelor teroriste securitatea publică constituie valoarea socială fundamentală lezată. S-a argumentat că prin comiterea actelor teroriste sunt lezate drepturile și interesele unui grup de persoane, de regulă, nedeterminat, ci nu a unei singure persoane. S-a demonstrat că infracțiunile prevăzute la art.278 CP RM atentează, în plan principal, asupra relațiilor sociale aflate în derivație organică cu securitatea publică, și nu cu securitatea statului ori cu securitatea internațională (umană). În cazul actului terorist prevăzut la alin.(1) art.278 CP RM (cu excepția situației în care fapta prejudiciabilă ia forma amenințării cu săvârșirea actului terorist), doar una din valorile sociale secundare are caracter obligatoriu. Celelalte au caracter facultativ. În ipoteza infracțiunii prevăzute la alin.(1) art.278 CP RM exprimată în amenințarea cu săvârșirea actului terorist, obiectul juridic secundar nu se bucură de alternativitate. Acesta este unic (relațiile sociale cu privire la libertatea psihică a persoanei), fiind totodată obligatoriu.

Cuvinte-cheie: *obiectul infracțiunii; obiectul juridic; obiectul generic; obiectul principal; securitate publică; act terorist.*

THE OBJECT OF OFFENSES PROVIDED TO art.278 PC RM (TERRORIST ACT)

In the study carried out is analyzed legal object of the offence provided to art.278 PC RM. It has been identified the generic and special legal object. It has been shown that public security is the fundamental social value suffered by committing terrorist acts. It has been argued that by committing terrorist acts is violated the rights and interests of a group of people, as a rule, indefinitely, not one person. It has been demonstrated that the offenses provided to art.278 PC RM violates in the main plan on social relations which are organic bypass with public security, but not with state security or with international security (humanity). In the case of the terrorist act provided in paragraph (1) art.278 PC RM (except when the harmful act is expressed in threat with terrorist act) only one of the secondary social values is binding. Others social values are optional. In the case of the offense provided in paragraph (1) art.278 CP RM when the harmful act is expressed in threat with terrorist act the secondary legal object is not an alternative. It is unique (the social relations regarding the person's psychic freedom), but it is also mandatory.

Keywords: *object of the offense; legal object; generic object; main object; public security; terrorist act.*

Procesul de alegere a normei de drept penal pentru efectuarea calificării corespunzătoare a infracțiunii începe cu identificarea obiectului general (dacă fapta constituie infracțiune sau altă încălcare a legii), după care continuă cu stabilirea obiectului generic (evidențierea grupului de infracțiuni sub a căror incidență ar putea cădea fapta prejudiciabilă comisă), ca în final să se determine valoarea socială concretă lezată sau pusă în pericol prin fapta infracțională săvârșită [1, p.114].

Atât infracțiunile reunite sub denumirea de „act terorist”, din art.278 Cod penal al Republicii Moldova (CP RM [2]), cât și celelalte fapte infracționale posedă același **obiect juridic general**. Din textul alin.(1) art.2 CP RM rezultă că acesta este constituit din totalitatea valorilor sociale fundamentale protejate prin incriminarea faptelor prejudiciabile.

Spre deosebire de obiectul juridic general, cel **generic** presupune fasciculul de valori și relații sociale de protecție, comun unui grup de infracțiuni [3, p.163]. Fiecare infracțiune atentează la o anumită valoare socială fundamentală și, implicit, asupra relațiilor sociale ce derivă din această valoare socială. Partea specială a CP RM este împărțită în capitole. De altfel, obiectul juridic generic constituie acel criteriu

fundamental, care servește legiuitorului la gruparea infracțiunilor în anumite capitole. Acesta reprezintă punctul de pornire la delimitarea unor infracțiuni de altele. Din aceste considerente, identificarea obiectului juridic generic al unei infracțiuni, inclusiv a faptelor reunite sub denumirea de „act terorist”, este făcut de însuși legiuitor, în procesul adoptării normelor incriminatorie și amplasării acestora în cadrul Partii speciale a CP. Analizând locul faptelor infracționale prevăzute la art.278 CP RM în sistemul infracțiunilor din Partea specială a CP, desprindem că acestea sunt amplasate în cadrul cap. XIII „Infracțiuni contra securității publice și a ordinii publice”. De aici și concluzia: **obiectul juridic generic al infracțiunilor reunite sub denumirea de act terorist îl formează securitatea publică și ordinea publică drept valori sociale fundamentale apărute împotriva infracțiunilor prevăzute la art.278 CP RM, precum și relațiile sociale ce apar și se dezvoltă în legătură cu aceste valori sociale.**

Așadar, securitatea publică și ordinea publică sunt valorile sociale *sui generis* protejate prin incriminarea actelor teroriste și a tuturor infracțiunilor amplasate în cap.XIII din Partea specială a CP. Mai exact, obiectul protecției penale la incriminarea actelor teroriste se află în derivație cu securitatea publică. Alături de

alte infracțiuni amplasate în același capitol XIII (de exemplu, cele prevăzute la art.278-280 CP RM etc.), faptele prejudiciabile consemnate la art.278 CP RM sunt categorisite la subgrupul infracțiunilor contra securității publice, fapt susținut și în literatura de specialitate [4, p.461; 5, p.522; 6, p.100]. După cum se va vedea *infra*, securitatea publică constituie valoarea socială fundamentală din care transpare obiectul juridic special al infracțiunilor prevăzute la art.278 CP RM. Prin săvârșirea actului terorist se aduce atingere, *grosso modo*, securității publice, nu însă ordinii publice. Cea din urmă valoare socială poate fi lezată prin săvârșirea altor fapte infracționale, gen: huliganism (art.287 CP RM) sau vandalism (art.288 CP RM) etc. Totuși, datorită conexiunii existente între cele două valori sociale, legiuitorul a decis, pe bună dreptate, să le comaseze în cadrul unui singur capitol al Partii speciale a Codului penal. În context, A.Serbinov susține: „... ambele valori sociale au un conținut diferit. Sunt, deci, valori sociale distincte. Totodată, acestea corelează. În primul rând, ambele vizează un grup neconcretizat de persoane. În al doilea rând, ambele valori sociale sunt inerente societății, dar nu persoanei sau statului” [7, p.210].

Din cele evocate *supra* rezultă că infracțiunile prevăzute la art.278 CP RM posedă **obiect juridic de subgrup**. În concreto, acesta îl formează securitatea publică și relațiile sociale aferente acestei valori.

Dat fiind faptul că obiectul juridic special al infracțiunilor de act terorist se desprinde din securitatea publică, drept valoare socială fundamentală, se impune elucidarea conținutului acestei sintagme. Definierea acestei noțiuni nu este o sarcină ușoară. Așa cum se susține în doctrină: „Securitatea publică este o categorie socială complicată, pentru care nici până în prezent nu a fost elaborată o concepție unică. Elucidarea conținutului conceptualui securității publice este o problemă destul de dificilă” [8, p.55]. Problema definirii este dictată de: *primo* – securitatea publică pare a fi una din cele mai abstracte valori sociale protejate de legea penală; *secundo* – nu există unanimitate de păreri doctrinare în ceea ce privește conținutul acestei valori sociale. În pofida acestui fapt vom încerca să deslușim înțelesul acestui termen.

Ab initio vom defini conceptul de securitate, în general. Literalmente, prin „securitate” trebuie de înțeles faptul de a fi la adăpost de orice pericol; sentiment de încredere și de liniște pe care îl dă cuiva absența oricărui pericol [9, p.969]. Deducem astfel că securitatea presupune acea stare de liniște, de protecție, necesară pentru dezvoltarea normală a relațiilor sociale.

Raportată la sfera dreptului penal este definiția securității dată de M.Iu. Pavlik în opinia căruia aceasta reprezintă condiția esențială de existență a persoanei, a societății și a statului, apărând pe post de garant al dezvoltării progresive a acestor elemente [10, p.15]. Consemnabil este punctul de vedere a lui G.Pavliuc cu privire la acest concept. În opinia acestui autor, securitatea reprezintă starea care implică desfășurarea netulburată a relațiilor sociale, în a cărei prezență realizarea intereselor primordiale ale persoanei, ale so-

cietății și ale statului este asigurată împotriva oricăror pericole intere sau externe [11, p.124].

Așadar, surprindem că securitatea poate viza: 1) persoana; 2) statul; 3) societatea. Cu alte cuvinte, starea de liniște (de protecție) poate fi inerentă nu doar persoanei fizice privită ca titular al drepturilor și obligațiilor, precum și statului, ci și societății *per ansamblu*, în calitate de *summum* al indivizilor unei colectivități anume. Tocmai în raport cu cel din urmă element ne interesează care este conținutul conceptului „securitate”. Or, după cum am statuat mai sus, actele teroriste sunt infracțiuni contra securității publice, ci nu contra securității persoanei sau contra securității statului.

În sensul legii penale, securitatea unei colectivități anume (a societății) este denumită convențional „securitate publică”. Aceasta reprezintă starea de siguranță, de liniște (de protecție) a unui grup de persoane (membri ai societății), și nu a individului privit separat. Spre deosebire de securitatea personală, care vizează indivizii luați în parte (*ut singuli*), punctează S.Brînză și V.Stati, securitatea publică privește colectivitatea în ansamblul ei (*ut universi*) [5, p.517]. Aceiași autori menționează că atunci când legea penală incriminează anumite fapte care aduc atingere securității publice, prin aceasta se reacționează contra unui pericol de natură să producă efecte colective, adică să atingă interesele unui număr indeterminat, mai mult sau mai puțin important, de indivizi [5, p.517]. Fiind veritabile infracțiuni menite să atenteze asupra securității publice, prin săvârșirea actelor teroriste sunt lezate drepturile și interesele unui grup de persoane. Chiar dacă prin săvârșirea actului terorist este lezată viața sau sănătatea unei singure persoane, intenția infracțională a făptuitorului, de regulă, este îndreptată spre un grup nedeterminat (neconcretizat) de persoane. Tocmai această orientare infracțională eclipsează urmarea prejudiciabilă singulară ce a fost cauzată.

În susținerea afirmațiilor noastre, în teoria dreptului penal se relevă că în cazul infracțiunilor amplasate în cadrul cap.XIII din Partea specială a Codului penal securitatea vizează un grup de persoane sau chiar o întreagă colectivitate [7, p.208]. Se mai adaugă că la săvârșirea unor asemenea infracțiuni prejudiciul nu este cauzat unei persoane concrete, ci mai multor membri ai societății [12, p.132]. În mod similar, V.Manea notează: „... normele, care incriminează fapte contra securității publice, apără interesele nu ale unei persoane aparte expuse pericolului. Ele apără interesele unui număr neconcretizat de persoane. Nu este neapărat ca numărul acestor persoane să fie foarte mare. Important este ca acestea să fie privite sub un unghi depersonalizat, doar ca parte a colectivității, a mulțimii, a publicului” [13, p.80].

În concluzie, securitatea publică trebuie deosebită de securitatea personală, precum și de securitatea statului. În special, se impune disocierea primelor două noțiuni. În cazul securității personale interesează omul ca individ aparte. Securitatea publică însă implică starea de liniște a tuturor indivizilor (priviți ca membri depersonalizați ai societății).

Prin comiterea actelor teroriste sunt lezate drepturile și interesele unui grup de persoane, de regulă, nedeterminat, ci nu a unei singure persoane (determinate). *De iure*, acest lucru rezultă din tehnica legiuitorului de amplasare a infracțiunilor reunite sub denumirea de „act terorist” în capitolul Părții speciale a Codului penal dedicat protecției securității publice. Împărțim o asemenea abordare legislativă. Deși, în plan secundar, prin săvârșirea faptelor infracționale prevăzute la art.278 CP RM pot fi aduse atingere vieții și sănătății persoanei, nu considerăm actele teroriste drept infracțiuni contra persoanei (contra vieții și sănătății acesteia), deoarece actul terorist este îndreptat, în primul rând, asupra securității publice drept valoare socială fundamentală. Săvârșind actul terorist, făptuitorul intenționează să lezeze securitatea unei colectivități, nu însă a unei singure persoane sau a mai multor persoane strict determinate. Iar acest lucru rezultă, inclusiv, din scopul urmărit de făptuitor la realizarea exploziei, incendiului sau a altor fapte similare, inserat expres în dispoziția normei de incriminare. Intimidarea populației nu poate avea loc decât prin lezarea securității acesteia *per ansamblu*. Intimidarea populației nu poate fi făcută prin crearea unei frici particulare.

Mai mult, viața și sănătatea persoanei constituie valori sociale secundare obligatorii doar pentru actele teroriste prevăzute la lit.d) alin.(2), lit.b) alin.(3) și alin.(4) art.278 CP RM. În celelalte cazuri, aceste valori sociale nu sunt indispensabile actului terorist. Din motivele reliefate *supra*, nu considerăm oportun reamplasarea actelor teroriste prevăzute la lit.d) alin.(2), la lit.b) alin.(3) și la alin.(4) art.278 CP RM, în special a actului terorist săvârșit prin omorul unei sau mai multor persoane, în cap.II „Infracțiuni contra vieții și sănătății persoanei” din Partea specială a Codului penal. Or, scopul reprezintă semnul constitutiv ale acestor infracțiuni, ce marchează cardinal orientarea intenției făptuitorului și, implicit, determină valoarea socială fundamentală lezată prin comiterea actului terorist. Pe lângă aceasta, o asemenea defalcare a normelor incriminatoare, pe de o parte, ar știrbi din logica legislativă de grupare a infracțiunilor, iar pe de altă parte, ar duce la diminuarea efectului preventiv al legii penale. Inserarea expresă la alin.(4) art.278 CP RM a variantei-tip „actul terorist săvârșit prin omorul unei sau mai multor persoane în scopurile prevăzute la alin.(1)” denotă intenția legiuitorului de a lupta acerb cu fenomenul terorismului însoțit de omorul uneia sau a mai multor persoane.

În continuare, după stabilirea coraportului dintre noțiunile „securitate publică” și „securitate personală”, vom încerca să reproducem unele definiții date conceptului „securitate publică”. În opinia lui A.A. Kurbanmagomedov, securitatea publică poate fi definită ca fiind starea ce nu provoacă cetățenilor stări de pericol a vieții și sănătății lor, întemeiată pe totalitatea condițiilor morale, economice, naționale, sociale, ecologice, ideologice ce caracterizează o anumită societate [14, p.15]. După O.G. Nikitenko, securitatea publică reprezintă starea relațiilor sociale ce asigură un nivel corespunzător de protecție atât a întregii so-

cietăți, cât și a fiecărui individ luat în parte, interesele persoanelor juridice, precum și funcționarea normală a structurilor de stat și a celor sociale [15, p.92]. La rândul său, V.S. Komisarov este de părere că securitatea publică constituie totalitatea relațiilor sociale ce asigură starea de siguranță a vieții și sănătății cetățenilor, interesele patrimoniale ale persoanei fizice și juridice, liniștea socială și activitatea normală a instituțiilor de stat și obștești, precum și menținerea unui asemenea nivel de siguranță, care este suficient pentru funcționarea normală a societății [16, p.15]. Potrivit autorului rus M.Iu. Pavlik, securitatea publică se asociază cu un anumit nivel de încredere a cetățenilor în protecția societății, precum și a cetățeanului concret de atentările socialmente periculoase ce pot fi îndreptate asupra intereselor fundamentale ale societății [10, p.10]. I.V. Șevcenko este de părere că securitatea publică reprezintă totalitatea relațiilor sociale ce presupun activitatea cotidiană în siguranță a cetățenilor, excluzând posibilitatea cauzării unor daune vieții sau sănătății acestora [17, p.14]. Într-o altă opinie, securitatea publică constituie totalitatea relațiilor sociale formate în sfera asigurării unei protecții corespunzătoare vieții și sănătății unui cerc nedeterminat de persoane, ocrotirii proprietății și funcționării normale a instituțiilor statale și nestatale [18, p.22-23]. D.M. Mineazev înțelege prin securitate publică partea componentă a securității naționale, ce constă în totalitatea relațiilor sociale menite să asigure condiții de viață prielnice persoanei (drepturilor și libertăților acesteia), societății (valorile materiale și spirituale ale acesteia) și stat (ordinea constituțională, suveranitatea și integritatea teritorială) [19, p.18]. Mult mai larg este punctul de vedere exprimat de M.F. Musaelean, în corespundere cu care securitatea publică nu reprezintă doar starea de protecție (lipsa pericolului) a societății și a intereselor sale fundamentale de amenințările și sursele de pericol social, ci și reducerea, diminuarea, lichidarea și prevenirea pericolului și a amenințărilor aduse vieții și sănătății persoanelor, valorilor materiale, mediului înconjurător și activității diferitelor instituții de stat și sociale, precum și menținerea unui nivel normal de protecție a societății [20, p.19-20].

Deși opiniile oamenilor de știință cu privire la conținutul termenului „securitate publică” variază, totuși observăm că acestea converg spre evidențierea uneia și aceleiași trăsături de bază indispensabile securității publice: starea din societate caracterizată prin lipsa pericolului pentru cele mai importante valori sociale inerente unei colectivități sau individului privit în postura de membru neconcretizat al societății.

De consemnat că în ordinea juridică națională, în anul 2017, în premieră, a fost inserată o definiție a securității publice. Așadar, în acord cu Anexa nr.1 la Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea Strategiei naționale de ordine și securitate publică pentru anii 2017-2020 și a Planului de acțiuni privind implementarea acesteia nr.354 din 31.05.2017 [21], prin securitate publică se înțelege starea de încredere, pace și coeziune socială, lipsă de pericole și amenințări referitoare la viața, libertatea, bunăstarea

și prosperitatea populației și comunității, asigurată prin acțiuni specifice de către autoritățile abilitate.

Din definiția legală dată securității publice, deducem două trăsături fundamentale caracteristice acestui concept: a) este o stare de liniște (încredere, pace, lipsă de pericole și amenințări); b) este o stare ce vizează populația (societatea).

În definitiv, prin *securitate publică trebuie de înțeles partea componentă a securității naționale ce constă în starea de siguranță, de protecție a unei colectivități ori a unui grup de indivizi privați ca membri neconcretizați ai societății, a drepturilor și libertăților lor, de diverse influențări infracționale*.

Revenind la chestiunea privind locul actului terorist în sistemul normelor incriminatoare, surprindem următorul lucru: natura complexă a unor asemenea fapte, secundate de caracterul pluriobiectual al obiectului ocrotirii penale determină prezența unor puncte de vedere doctrinare și legislative diferite la stabilirea locului acestor infracțiuni în cadrul Părții speciale a Codului penal. Nu încetează polemica doctrinară în ce privește atribuirea actelor teroriste la categoria infracțiunilor contra securității și ordinii publice sau la categoria infracțiunilor contra securității statului ori contra securității omenirii.

Marea majoritate a autorilor (la care subscriem) sunt de părere că locul actului terorist îl reprezintă capitolul Părții speciale a Codului penal dedicat protecției securității și ordinii publice. De pildă, M.A. Komarova susține poziția legiuitorului de a include actul terorist în cadrul capitolului destinat protecției securității publice [22, p.17]. Autorul rus, M.F. Musaelean menționează că criminalizarea unor asemenea comportamente trebuie îndreptată, în primul rând, spre protecția relațiilor sociale cu privire la securitatea publică, din care și rezultă obiectul juridic special al acestor infracțiuni [20, p.20]. M.N. Kopâlov și D.M. Mineazev notează că prin săvârșirea actului terorist se creează pericol pentru securitatea unui grup nedeterminat de persoane [23, p.111].

Pe poziții similare se situează marea majoritate a legiuitorilor statelor din arealul ex-sovietic. În Codul penal al Federației Ruse [24] infracțiunile enunțate sunt inserate în textul art.205, fiind amplasate în cap. XXIV „Infracțiuni contra securității publice” din secțiunea IX „Infracțiuni contra securității publice și ordinii publice”. În mod analogic au procedat legiuitorii kirghiz [25], azer [26], kazak [27], ucrainean [28] și cel lituanian [29]. În Codul penal al Tadjikistanului [30] și Turkmenistanului [31] infracțiunile similare celor prevăzute la art.278 CP RM sunt amplasate în secțiunea Părții speciale a Codului penal dedicată protecției securității publice și sănătății publice. În Codul penal al Armeniei [32], art.217 (terorismul) se regăsește în cap.XXIII „Infracțiuni contra securității publice” din secțiunea IX „Infracțiuni contra securității publice, securității informației computerizate, ordinii publice, moralității sociale și sănătății publice”.

Pe o undă analogică se situează legiuitorii altor state, inclusiv ai unor state europene. De exemplu, în Codul penal al Ungariei [33], normele ce incriminea-

ză actele teroriste sunt așezate în cap.XXX „Infracțiuni contra securității publice”. În legislația Austriei [34] și Liechtensteinului [35] infracțiunile reunite sub denumirea de act terorist fac parte din cap.XX „Infracțiuni contra păcii publice”. În Codul penal al Maltei [36], actele teroriste sunt incriminate la art.328A, respectivele norme fiind amplasate în subtitlul IV A „Despre actele teroriste, finanțarea terorismului și infracțiuni auxiliare” din titlul IX „Infracțiuni împotriva proprietății și securității publice”. Nu în ultimul rând, în legislația statului Costa Rica [37], actele teroriste fac parte din titlul IX „Infracțiuni contra securității comune” al Părții speciale a Codului penal.

Nu conținem însă opiniile privind reamplasarea actului terorist în secțiunile Părții speciale a Codului penal destinat ocrotirii securității statului sau, respectiv, securității omenirii. De exemplu, se susține că actele teroriste sunt infracțiuni ce lezează în plan principal securitatea statului. Bunăoară, V.Mațev enunță că actele teroriste sunt infracțiuni ce atentează asupra securității statului [38, p.13]. La rândul său, A.G Bezverhov opinează că infracțiunile reunite sub denumirea de act terorist atentează, *inter alia*, asupra intereselor puterii de stat, asupra integrității teritoriale a statului, asupra bazelor politice și social-economice ale statului [39, p.59-60]. În același făgaș, A.A. Grigoriev susține că, *de facto*, prin comiterea actului terorist se atentează asupra intereselor puterii de stat, asupra intereselor respectării orânduirii constituționale, precum și asupra securității statului, deoarece actul terorist este săvârșit împotriva unui stat ori destinatari ai revendicărilor făptuitorilor sunt reprezentanții puterii de stat [40, p.17-19]. De menționat că din perspectivă istorico-comparativă, în Codul penal al Republicii Moldova în redacția anului 1961 [41], terorismul (*a se citi* – actul terorist – *n.a.*) era considerat drept infracțiune contra statului.

O tendință similară se observă în legislația unor state străine. De exemplu, în Codul penal al Estoniei [42], actele teroriste sunt amplasate în secțiunea III „Infracțiuni contra puterii de stat” din cadrul cap.XV „Infracțiuni contra statului”. În Codul penal al Danemarcei [43], infracțiunile similare celor de la art.278 CP RM fac parte din cap.XIII „Infracțiuni împotriva Constituției și a autorităților supreme ale statului”. Legiuitorul islandez [44] a decis să amplaseze art.100a (actul terorist) în cap.XI „Infracțiuni împotriva structurii constituționale a statului și a organelor supreme de guvernare”. Legiuitorul italian [45] a recurs la tehnica fixării normelor ce incriminează actele teroriste în cap.II „Infracțiuni contra personalității interne a statului”. În Codul penal al Cehiei [46], infracțiunile reunite sub denumirea de act terorist sunt localizate în cap.IX „Infracțiuni contra statului ceh, statelor străine și organizațiilor internaționale”. De asemenea, în legislația Mexicului [47] și Boliviei [48], actele teroriste se regăsesc în cadrul titlului I „Infracțiuni contra securității națiunii” și, respectiv, cap.III „Infracțiuni contra liniștii publice” din titlul I „Infracțiuni contra securității statului” din Partea specială a Codului penal. În fine, în Codul penal al Macedoniei [49], Bul-

gariei [50] și Letoniei [51], infracțiunile reunite sub denumirea de act terorist sunt catalogate drept infracțiuni contra statului.

Nu susținem punctele de vedere doctrinare și legislative enunțate *supra*. Suntem de părere că prin săvârșirea unui act terorist nu se atentează, de fiecare dată, asupra securității unui anumit stat. Or, așa cum rezultă din art.1 al Legii Republicii Moldova cu privire la securitatea statului nr.618 din 31.10.1995 [52], prin *securitatea statului* se înțelege protecția suveranității, independenței și integrității teritoriale a țării, a regimului ei constituțional, a potențialului economic, tehnico-științific și defensiv, a drepturilor și libertăților legitime ale persoanei împotriva activității informative și subversive a serviciilor speciale și organizațiilor străine, împotriva atentatelor criminale ale unor grupuri sau indivizi aparte. Totodată, orice act terorist este îndreptat spre securitatea populației unui stat. Deci nu întotdeauna are de suferit statul. Nu același lucru poate fi afirmat în raport cu populația statului respectiv care, inevitabil, are de suferit în urma săvârșirii actului terorist. Cu alte cuvinte, victima reprezintă semnul obiectiv crucial în baza căruia este identificată valoarea socială fundamentală lezată prin săvârșirea actului terorist. În speță, pe post de victimă al actului terorist apare grupul nedeterminat al populației, nu însă statul. Prin urmare, securitatea publică este valoarea socială *sui generis* lezată prin comiterea actelor teroriste, căci indivizii ca grup nedeterminat al populației apar pe post de victime al acestor infracțiuni.

Nu poate fi acceptat argumentul adus de A.A. Grigoriev, indicat *supra*, precum că securitatea statului este lezată prin comiterea actelor teroriste pe motiv că pe post de destinatar al revendicărilor făptuitorilor apar reprezentanții puterii de stat. În *primul rând*, din textul normei înscrise la alin.(1) art.278 CP RM aflăm că lista destinatarilor este mult mai mare decât reprezentanții puterii de stat. Pe lângă stat, în postura de destinatar al revendicărilor poate evolua: organizația internațională, persoana fizică sau juridică. În *al doilea rând*, nu doar silirea statului, organizației internaționale, persoanei fizice sau juridice poate apărea în calitate de finalitate urmărită de făptuitor la realizarea actelor teroriste, ci și în alte scopuri: intimidarea populației unui stat ori a unei părți a acesteia; atragerea atenției societății asupra ideilor politice, religioase sau de altă natură ale făptuitorului. Așadar, observăm că în cazul celor din urmă finalități ale făptuitorului în vizer este luată societatea, nu însă statul. În *al treilea rând*, nu destinatarul revendicărilor, ci victima determină tipul valorii sociale și, implicit, a relațiilor sociale aferente lezate prin săvârșirea actelor teroriste. Populația, în general, nu poate fi subiect al relațiilor sociale cu privire la securitatea statului. În schimb, populația sau grupul neconcretizat de persoane poate fi privit pe post de subiect al relațiilor sociale ce se află în derivație organică cu securitatea publică. În acest sens, în doctrină se menționează, cu drept cuvânt: „În dreptul penal, obiectul și victima infracțiunii sunt fenomene juridice relativ independente, în sensul că obiectul infracțiunii constituie relațiile sociale ocrotite de legea

penală, iar victima – subiect al relațiilor sociale căruia infracțiunea i-a cauzat o daună sau a creat pericolul cauzării daunei” [53, p.16].

În alt registru, alți autori sunt de părere că terorismul contemporan constituie un fenomen social-juridic negativ, multiaspectual și complex care a ieșit din hotarele statelor, fiind transformat într-o amenințare masivă pentru securitatea întregii omeniri [54, p.78]. Pe o poziție similară se află R.V. Minin care menționează că cinismul cu care sunt săvârșite unele acte teroriste permite atribuirea acestor fapte la categoria infracțiunilor contra securității omenirii, nu însă la categoria infracțiunilor contra securității publice [55, p.66]. Poziția celui din urmă autor este împărtășită și de R.A. Adelhanean [56, p.32]. Tot așa și I.Richicinschi consideră că terorismul atentează asupra securității internaționale [57, p.11-30].

Din perspectivă comparată, în legislația unor state străine învederăm o abordare similară. Așadar, în legislația Bosniei și Herțegovinei [58], Sloveniei [59], Serbiei [60] și Muntenegrului [61] actele teroriste (alături de alte infracțiuni cu caracter terorist (de ex., finanțarea terorismului; instigarea, recrutarea în scopul săvârșirii actului terorist etc.) sunt considerate infracțiuni contra omenirii. De menționat că în cazul celor două state, din urmă, actele teroriste anterior erau amplasate în cadrul capitolului Părții speciale a Codului penal destinat protecției orânduirii constituționale și securității statului. În Codul penal al Slovaciei [62], infracțiunile corespondente celor de la art.278 CP RM sunt înscrise la art.419, fiind așezate în cadrul cap.XII „Infracțiuni contra păcii, omenirii, infracțiuni de terorism, extremism și cele de război”. În secțiunea II „Infracțiuni contra păcii și securității” din Partea specială a Codului penal uzbek [63] este fixat art.155 (terorismul). În Codul penal al Republicii Belarus [64] la art.126 este incriminat actul terorist internațional, fiind amplasat în cadrul cap.XVII „Infracțiuni contra păcii și securității omenirii” din secțiunea VI „Infracțiuni împotriva păcii, securității omenirii și infracțiuni de război”. De consemnat că respectiva normă este specială în raport cu cea prevăzută la art.289 din Codul penal. De altfel, la art.289 din Codul penal al Republicii Belarus este stabilită răspunderea penală pentru săvârșirea unor infracțiuni similare celor prevăzute la art.278 CP RM, articol amplasat în cadrul cap.XXVII „Infracțiuni contra securității publice” din secțiunea X „Infracțiuni contra securității publice și sănătății publice”. O poziție oarecum similară o are legiuitorul croat care, la art.169 din Codul penal [65], într-o normă aparte, incriminează terorismul internațional, iar la art.141 din Codul penal, în capitolul destinat protecției statului, nu însă securității publice, ca în cazul legislației Republicii Belarus, stabilește răspunderea penală pentru terorismul antistatal.

În ce ne privește, nu putem nega faptul că terorismul de ultimă oră (de ex., cel practicat de organizația teroristă Statul Islamic sau de alte organizații teroriste similare) produce efecte negative asupra securității întregii comunități internaționale sau, cel puțin, asupra securității unei comunități regionale (europene).

Totuși, în esență, actele teroriste rămân a fi infracțiuni ce atentează asupra securității populației acelei comunități sau regiuni, ci nu asupra securității statelor ce formează respectiva comunitate sau regiune.

Este clară dorința acută a statelor europene, în special a celor din Europa Occidentală și a celor din Europa Centrală, de a atribui actul terorist la categoria infracțiunilor contra păcii și securității omenirii. Această tendință este direcționată, mai cu seamă, de ultimele evenimente petrecute în statele europene. S-ar părea că statele europene și securitatea în această regiune este ținta principală a teroriștilor. Atunci când sunt comise acte teroriste, indiferent de finalitățile urmărite de făptuitori, societatea în sine constituie elementul cel mai vulnerabil. În context, în doctrină se menționează, pe bună dreptate, că terorismul constituie violența sau amenințarea cu aplicarea violenței față de simpli cetățeni, viața, proprietatea și bunăstarea lor [66, p.235].

Înțelegem că actele teroriste reprezintă infracțiuni cu caracter internațional, fapt care însă nu demonstrează necesitatea reamplasării acestora în cadrul cap.I din Partea specială a Codului penal dedicat protecției păcii și securității omenirii. Or, Codul penal al Republicii Moldova cunoaște mai multe exemple de infracțiuni cu caracter internațional, dar care nu se regăsesc în cap.I din Partea specială (de ex., spălarea banilor, fabricarea sau punerea în circulația a semnelor bănești false, traficul de ființe umane, infracțiunile săvârșite în sfera traficului de droguri, de arme etc.). Acestea sunt amplasate în cadrul diferitelor capitole din Partea specială a Codului penal, și anume: în cele care protejează cel mai bine valoarea socială fundamentală la incriminarea unor asemenea comportamente.

Alți autori îmbrățișează o poziție intermediară (cu care nu suntem de acord) susținând că prin săvârșirea actului terorist se atentează atât asupra securității publice, cât și asupra securității statului și securității internaționale [67, p.108; 68, p.105]. Suntem de părere că e cu neputință ca obiectul juridic al unei fapte infracționale să se afle în derivație cu mai multe valori sociale fundamentale. În context, este remarcabilă accepțiunea lui S.Brînza, potrivit căruia o infracțiune nu poate avea două obiecte juridice generice [69, p.128]. A afirma că actul terorist atentează concomitent asupra securității publice, securității statului și securității omenirii, ar însemna să neglijăm postulatul expus de S.Brînza care derivă din tehnica legiuitorului de grupare a infracțiunilor pe anumite categorii.

În altă privință, unii autori sunt de părere că actul terorist, alături de celelalte infracțiuni cu caracter terorist, ar trebui să formeze o secțiune aparte în capitolul Părții speciale a Codului penal dedicat protecției securității de stat, care să fie intitulată „Infracțiuni ce se atribuie la activitate teroristă” [40, p.17; 23, p.112]. Din perspectivă comparată, tocmai o asemenea poziție a fost îmbrățișată de legiuitorul georgian care incriminează actul terorist la art.323 din Codul penal [70], respectiva normă fiind localizată în cap.XXXVIII „Terorismul” din secțiunea XI „Infracțiuni contra sta-

tului”. În contrast, O.G. Nikitenko propune instituirea unei secțiuni aparte intitulată „Terorismul și infracțiunile cu îndreptate teroristă”, dar în capitolul Părții speciale a Codului penal dedicat protecției securității publice, nu însă securității statului [15, p.92]. În fine, legiuitorii unor state străine au decis să formeze un capitol separat, destinat special incriminării tuturor faptelor cu caracter terorist, inclusiv a actului terorist. De exemplu, în Codul penal al Franței [71], răspunderea penală pentru actul terorist este prevăzută la art.421-1, respectiva normă fiind amplasată în cap.I „Acte teroriste”, titlul II „Despre terorism”. Un capitol similar îl învederăm în legislația penală a Albaniei [72]. Este vorba de cap.VII intitulat „Acte cu intenție teroristă”. Nu în ultimul rând, în Codul penal al Finlandei [73], normele ce incriminează actele teroriste sunt așezate în cap.XXXIV(a) „Infracțiuni teroriste”.

Nu putem susține asemenea optici legislative. *Primo*: pare a fi utopică ideea de reunire a tuturor infracțiunilor cu caracter terorist în cadrul unei secțiuni aparte. Din textul art.134¹¹ CP RM aflăm că la categoria infracțiunilor cu caracter terorist sunt atribuite un șir de infracțiuni prevăzute în diferite capitole ale Părții speciale a Codului penal, deci care atentează la valori sociale diferite. Formarea unui singur capitol ar însemna ca legiuitorul să devieze de la obiectul real al protecției penale la incriminarea unor sau altor infracțiuni cu caracter terorist. Tocmai de aceea nu avem cum să nu fim de acord cu următoarea părere: „Reunirea tuturor infracțiunilor cu caracter terorist în cadrul unei secțiuni aparte este imposibil, deoarece este inadmisibil ca în cadrul unei secțiuni aparte să fie amestecate norme de incriminare ce stabilesc răspunderea penală pentru infracțiuni ce atentează asupra unor obiecte juridice diferite (securitatea publică, securitatea statului sau securitatea internațională etc.)” [67, p.108]. *Secundo*: instituirea unei asemenea secțiuni ar crea incertitudini la identificarea obiectului juridic generic, adică a valorii sociale fundamentale lezate prin săvârșirea unor asemenea fapte infracționale; or, este știut că la construcția Părții speciale a Codului penal, titulatura capitolelor cuprinde valoarea socială *sui generis* lezată sau periclitată prin comiterea tuturor faptelor prejudiciabile cuprinse în cadrul acestui capitol.

În definitiv, suntem de părere că atât *de iure*, cât și *de facto*, infracțiunile reunite sub denumirea de act terorist (art.278 CP RM) atentează, în plan principal, asupra relațiilor sociale aflate în derivație organică cu securitatea publică, ci nu cu securitatea statului ori cu securitatea internațională (omenirii). Drept consecință, susținem poziția legiuitorului moldav de a atribui actele teroriste la categoria infracțiunilor contra securității publice.

În cele ce urmează, vom continua investigația noastră cu analiza *obiectului juridic special* al infracțiunilor prevăzute la art.278 CP RM. Potrivit doctrinei, obiectul juridic special (specific) reprezintă valoarea socială individuală concretă care este lezată sau pusă în pericol nemijlocit prin comiterea unei fapte infracționale concrete [1, p.113]. Acesta constituie obiectul juridic propriu-zis al infracțiunii, specific fie-

cărei infracțiuni, constituit din relațiile sociale formate în jurul și datorită unei valori sociale specifice, subordonate uneia dintre valorile fundamentale, relații a căror formare, desfășurare sau dezvoltare nu ar fi posibilă fără apărarea împotriva infracțiunii a acelei valori [74, p.197]. Prin urmare, alături de obiectul juridic generic, infracțiunile prevăzute la art.278 CP RM dispun de obiect juridic special, exprimat în valoarea socială concretă, precum și în relațiile sociale aferente acesteia, lezate prin comiterea faptei prejudiciabile.

În teoria dreptului penal se subliniază că infracțiunile reunite sub denumirea de act terorist fac parte din categoria infracțiunilor pluriobiectuale [75, p.14; 19, p.18; 20, p.19], ceea ce înseamnă că infracțiunile consemnate la art.278 CP RM atentează concomitent la mai multe obiecte ale protecției penale. Cu privire la acest aspect, S.Brînza menționează: „Atunci când prin fapta infracțională sunt lezate deodată două sau mai multe valori sociale (împreună cu relațiile sociale corespunzătoare), doar cea mai importantă dintre aceste valori determină grupul din care face parte acea infracțiune. Dintre cele două obiecte de apărare penală, unul este principal, iar altul – secundar” [69, p.125-126].

Rezultă că infracțiunile prevăzute la art.278 CP RM posedă un obiect juridic principal și unul secundar. Dar care sunt acestea? Care relații sociale apar pe post de obiect juridic principal și care apar în postură de obiect juridic secundar? Până a răspunde la aceste întrebări, facem trimitere la următorul punct de vedere exprimat în doctrina de specialitate: „Obiectul juridic principal al infracțiunii constituie întotdeauna o valoare socială (împreună cu relațiile sociale aferente) ce se referă la acel domeniu al realității sociale, care este cuprins de conceptul obiectului juridic generic al infracțiunii și care se deduce în mod organic din acest concept” [69, p.128]. Tot așa și N.Giurgiu consemnează: „Distingerea obiectului principal de cel secundar – uneori anevoioasă sub raportul aprecierii valorii mai importante – este realizată de însăși legiuitorul penal, prin încadrarea infracțiunii într-un anumit fascicul de relații sau valori sociale și nu în altul” [3, p.164].

Așadar, obiectul juridic principal al infracțiunilor prevăzute la art.278 CP RM trebuie să derive din obiectul juridic generic al numitelor fapte. Mai exact, acesta trebuie dedus din obiectul juridic de subgrup, adică din securitatea publică și relațiile sociale aferente acestei valori sociale. În aceste condiții apare neclară poziția autorului M.Rusu, potrivit căruia obiectul juridic special al infracțiunii de terorism îl constituie relațiile sociale referitoare la ordinea publică (*subl. ne apartine*) ... [76, p.65]. Or, *supra* am demonstrat că obiectul juridic special al infracțiunilor prevăzute la art.278 CP RM nu poate să derive din ordinea publică. În plan comparat însă, în legislația Venezuelei [77], infracțiunile similare celor înscrise la art.278 CP RM sunt amplasate în cadrul titlului V „Infracțiuni contra ordinii publice” din Partea specială a Codului penal.

Tot din considerente reliefate anterior nu putem agreea următoarele opinii expuse pe marginea obiectului juridic principal al infracțiunilor analizate: „obiectul juridic principal îl formează statul, puterea de stat”

[54, p.80; 78, p.9]; „actul terorist atentează în principal asupra securității de stat” [79, p.38]. Explicația este simplă: infracțiunile prevăzute la art.278 CP RM se află în descendență cu securitatea publică, dar nu cu securitatea statului, lucru demonstrat chiar de legiuitor (fapt care-l susținem).

Așa cum rezultă din tehnica uzitată de legiuitor la construcția art.278 CP RM, în cadrul acestui articol sunt prevăzute mai multe infracțiuni, fapt ce determină să identificăm obiectul juridic principal și cel secundar pentru fiecare faptă infracțională.

Până a trece la identificarea, *in concreto*, a celor două categorii de obiecte, consemnăm că obiectul juridic principal al tuturor infracțiunilor reunite sub denumirea de act terorist este identic.

Potrivit autorilor ruși, I.V. Șevcenko, M.M. Galaieva și F.A. Mirzoahmedov obiectul juridic principal al infracțiunilor reunite sub denumirea de act terorist îl formează relațiile sociale ce asigură bazele securității publice [17, p.14-15; 80, p.18; 81, p.85]. Într-o altă opinie, obiectul juridic principal al actului terorist îl reprezintă securitatea publică ca parte componentă a securității naționale [19, p.18]. O opinie similară o are M.F. Musaelean care consideră că obiectul juridic special principal al infracțiunilor de act terorist îl reprezintă relațiile sociale concrete, al căror conținut îl formează securitatea publică, care sunt puse sub ocrotirea legii penale și cărora li se cauzează un prejudiciu prin comiterea faptei infracționale [20, p.19]. Pe aceeași undă se situează alți autori, care susțin că securitatea publică apare pe post de valoare socială de bază lezată prin săvârșirea actelor teroriste [82, p.605; 83, p.461; 84, p.611; 85, p.519; 14, p.14].

Considerăm că în raport cu cele din urmă păreri se impune de efectuat o precizare. Este adevărat că obiectul juridic principal derivă logic din obiectul juridic generic. Însă este adevărat și faptul că obiectul juridic principal este o parte a obiectului juridic generic. Aceste două categorii ale obiectului juridic nu se suprapun. Prin urmare, securitatea publică nu poate constitui, în același timp, obiect juridic principal și obiect juridic generic al infracțiunilor prevăzute la art.278 CP RM. Mai potrivită pare a fi accepțiunea autorilor S.Brînza și V.Stati, în corespundere cu care obiectul juridic principal al numitelor infracțiuni îl constituie relațiile sociale cu privire la securitatea publică, apărute împotriva provocării unei explozii, a unui incendiu sau a săvârșirii altei fapte care creează pericolul de a cauza moartea ori vătămarea integrității corporale sau a sănătății, daune esențiale proprietății sau mediului ori alte urmări grave, dacă această faptă este săvârșită în scopul de a intimida populația ori o parte din ea, de a atrage atenția societății asupra ideilor politice, religioase ori de altă natură ale făptuitorului sau de a sili statul, organizația internațională, persoana juridică sau fizică să săvârșescă sau să se abțină de la săvârșirea vreunei acțiuni [5, p.524, 530]. Din teza enunțată rezultă, pe bună dreptate, că obiectul juridic principal al infracțiunilor prevăzute la art.278 CP RM derivă din obiectul juridic generic (securitatea publică), și nu se suprapune cu acesta, ci

este o parte a celui din urmă. Iar acest lucru corespunde regulii generale expuse în doctrină, potrivit căreia obiectul juridic generic sau de grup se reflectă în parte în obiectul juridic special al infracțiunii din grupul respectiv [86, p.181].

În cele din urmă, concluzionăm că *obiectul juridic principal al infracțiunilor reunite sub denumirea de act terorist îl formează securitatea publică (alături de relațiile sociale aferente acestei valori sociale) protejată(te) de faptele prejudiciabile consemnate în dispoziția normelor incriminatoare înscrise la art.278 CP RM.*

În continuare, urmează să identificăm obiectul juridic secundar al infracțiunilor reunite sub denumirea de act terorist. După H.S. Safarov și M.M. Galacieva, acesta îl constituie relațiile sociale cu privire la funcționarea normală a organelor puterii de stat, viața și sănătatea persoanei, interesele patrimoniale sau de altă natură ale persoanei [75, p.14; 80, p.18]. În mod similar, Iu.N. Deriughina susține că obiectul juridic secundar al acestor infracțiuni îl reprezintă relațiile sociale ce asigură securitatea vieții și sănătății persoanei, proprietatea, ordinea de funcționare normală a autorităților publice și a organizațiilor internaționale [87, p.101-102]. D.M. Mineazev menționează că obiectul juridic secundar al numitelor infracțiuni îl formează relațiile sociale menite să asigure dreptul persoanei la viață, la protecția sănătății, la libertatea circulației și proprietății [19, p.18]. Pe lângă valorile și relațiile sociale sus-indicate, M.F. Musaelean și I.V. Șevcenko adaugă, în calitate de obiect juridic secundar al actelor teroriste, relațiile sociale cu privire la activitatea normală a organizațiilor internaționale [20, p.19; 17, p.14-15].

Raportând la legislația Republicii Moldova, consemnăm că conținutul obiectului juridic secundar al infracțiunilor prevăzute la art.278 CP RM se află în strictă dependență de conținutul normei incriminatoare din cadrul fiecărei variante-tip de infracțiune. Așadar, în cazul actului terorist prevăzut la alin.(1) art.278 CP RM, pe post de obiect juridic secundar apar: relațiile sociale cu privire la integritatea corporală a persoanei (în ipoteza cauzării vătămării neînsemnate); relațiile sociale cu privire la sănătatea persoanei (în situația cauzării unei vătămări ușoare); relațiile sociale cu privire la integritatea, substanța și potențialul de utilizare a bunurilor (în ipoteza distrugerii sau deteriorării bunurilor ca rezultat al săvârșirii exploziei, incendiului sau a altor fapte similare); relațiile sociale cu privire la protecția mediului înconjurător (în cazul cauzării unor daune mediului ambiant); relațiile sociale cu privire la activitatea normală a întreprinderilor, instituțiilor, organizațiilor, organelor puterii de stat, inclusiv a organelor centrale de specialitate, precum și a celor locale (în ipoteza blocării/sistării activității acestora); relațiile sociale cu privire la libertatea psihică a persoanei (în cazul în care fapta prejudiciabilă se exprimă în amenințarea cu săvârșirea actului terorist).

În cazul actului terorist consemnat la lit.d) alin.(2) art.278 CP RM obiectul juridic secundar îl constituie sănătatea persoanei. Relațiile sociale cu privire la

integritatea, substanța și potențialul de utilizare a bunurilor formează obiectul juridic secundar al actului terorist prevăzut la lit.e) alin.(2) art.278 CP RM. Iar în cazul actului terorist în varianta-tip specificată la alin.(4) art.278 CP RM, precum și a celui consemnat la lit.b) alin.(3) art.278 CP RM în plan secundar se atentează asupra vieții persoanei.

De menționat că în ipoteza actului terorist specificat la alin.(1) art.278 CP RM obiectul juridic secundar are un caracter alternativ. Cu referire la calificarea infracțiunilor ce posedă un obiect juridic secundar alternativ, St.Copețchi și Ig.Hadîrca menționează: „Dacă infracțiunea are mai multe obiecte juridice secundare și acestea au un caracter alternativ, atunci pentru calificare nu are relevanță dacă au fost lezate sau puse în pericol toate valorile sociale secundare sau doar una din ele. Este necesar și suficient ca pe lângă valoarea socială de bază să fie lezată sau pusă în pericol cel puțin una din valorile sociale secundare” [1, p.115]. Extrapolând aceste afirmații la prezentul demers, consemnăm că pentru a încadra cele săvârșite potrivit alin.(1) art.278 CP RM este suficient ca fapta prejudiciabilă să pună în pericol cel puțin una din valorile și, respectiv, relațiile sociale protejate prin incriminarea actului terorist (de ex., surparea unor clădiri în cazul săvârșirii exploziei etc.). Nu este necesar ca prin aceeași explozie să fi fost lezate mai multe valori sociale cu caracter alternativ (de ex., nu contează dacă în urma surpării clădirii au fost cauzate daune mediului înconjurător). Prin urmare, în cazul actului terorist prevăzut la alin.(1) art.278 CP RM (cu excepția situației în care fapta prejudiciabilă ia forma amenințării cu săvârșirea actului terorist), doar una din valorile sociale secundare are caracter obligatoriu. Celelalte au caracter facultativ. În contrast, în ipoteza infracțiunii prevăzute la alin.(1) art.278 CP RM exprimate în amenințarea cu săvârșirea actului terorist obiectul juridic secundar nu se bucură de alternativitate. Acesta este unic (relațiile sociale cu privire la libertatea psihică a persoanei), fiind totodată obligatoriu. De aici rezultă că de fapt sub egida aceleiași norme (alin.(1) art.278 CP RM) sunt inserate două componente de infracțiuni, ci nu una. Una este formată din amenințarea cu săvârșirea actului terorist, iar alta – din săvârșirea actului terorist propriu-zis. În ce ne privește, nu împărtășim o asemenea stare de lucruri, cel puțin din perspectiva pedepsei penale pasibile de aplicare pentru comiterea unor astfel de fapte, motiv pentru care sugerăm legiuitorului autohton să-și revadă concepția privind amplasarea infracțiunii de amenințarea cu săvârșirea actului terorist în cadrul cap.XIII din Partea specială a Codului penal, în general, și a art.278 CP RM, în special.

În alt context, se impune ca firească întrebarea: care trebuie să fie soluția de calificare în ipoteza în care prin aceeași faptă (de ex., prin aceeași explozie) sunt lezate mai multe valori sociale, dar care sunt protejate prin diferite norme de incriminare înscrise în cadrul art.278 CP RM? Considerăm că cele comise trebuie încadrate potrivit regulilor concursului de infracțiuni. Astfel, dacă, de exemplu, după săvârșirea exploziei unei persoane i se cauzează o vătămare gravă sănătății, iar me-

diului înconjurător – daune esențiale, la calificare se va reține lit.d) alin.(2) art.278 CP RM și alin.(1) art.278 CP RM, deoarece, după cum se opinează în doctrină, just, la lit.d) alin.(2) art.278 CP RM se stabilește răspunderea penală pentru o infracțiune distinctă [5, p.522]. Fiind infracțiuni distincte, între normele specificate la alin.(1) și la lit.d) alin.(2) art.278 CP RM poate exista concurs.

În alt registru, în literatura de specialitate se vehiculează și o altă opinie cu privire la structura obiectului juridic special al infracțiunilor prevăzute la art.278 CP RM. Mai exact, se susține că obiectul juridic al infracțiunilor reunite sub denumirea de act terorist este simplu. Bunăoară, V.S. Komisarov este de părere că securitatea publică constituie singurul obiect de atentație în cazul săvârșirii actului terorist, deoarece fără cauzarea prejudiciului unor valori sociale ca, viața, sănătatea persoanei, proprietatea etc., e cu neputință lezarea securității publice [16, p.20]. Într-o manieră similară, S.D. Grinko menționează: „Prin săvârșirea actului terorist se atentează, exclusiv, asupra securității publice, ce include în sine întregul complex al relațiilor sociale cu privire la ocrotirea persoanei, valorilor materiale etc.” [88, p.15]. La rândul său, A.A. Pavlov opinează că viața și sănătatea persoanei, proprietatea, ordinea de funcționare normală a autorităților publice formează conținutul noțiunii „securitate publică” [89, p.15]. Nu în ultimul rând, M.Iu. Pavlik consemnează că infracțiunile ce atentează asupra securității publice nu posedă obiect juridic suplimentar (*a se citi* – secundar – *n.a.*) [10, p.10]. Nu putem susține un atare punct de vedere. Viața, sănătatea persoanei etc., nu constituie părți componente ale securității publice. Viața, sănătatea persoanei etc., exact ca și securitatea publică, reprezintă valori sociale distincte. Acestea nu se suprapun și nici nu se exclud. Securitatea publică formează starea din societate prielnică pentru dezvoltarea normală a vieții, sănătății persoanei, pentru desfășurarea normală a activității în cadrul instituțiilor, organizațiilor, întreprinderilor, autorităților publice etc. Așadar, desfășurarea normală a relațiilor cu privire la viața, sănătatea persoanei etc., este condiționată de securitatea publică. Protecția securității publice, în mod implicit, își pune amprenta asupra desfășurării normale a relațiilor sociale ce decurg din valorile sociale inerente persoanei fizice. Totuși, aceste valori sociale sunt diferite, lucru subliniat chiar de legiuitor la formarea capitolelor Părții speciale ale Codului penal.

Ca rezultat al studiului efectuat, formulăm următoarele **concluzii**:

1) Obiectul juridic generic al infracțiunilor reunite sub denumirea de act terorist îl formează securitatea publică și ordinea publică drept valori sociale fundamentale apărute împotriva infracțiunilor prevăzute la art.278 CP RM, precum și relațiile sociale ce apar și se dezvoltă în legătură cu aceste valori sociale.

2) Prin *securitate publică* trebuie de înțeles partea componentă a securității naționale ce constă în starea de siguranță, de protecție a unei colectivități ori a unui grup de indivizi priviți ca membri neconcretizați ai

societății, a drepturilor și libertăților lor, de diverse influențări infracționale.

3) Prin comiterea actelor teroriste sunt lezate drepturile și interesele unui grup de persoane, de regulă, nedeterminat, ci nu a unei singure persoane (determinate). *De iure*, acest lucru rezultă din tehnica legiuitorului de amplasare a infracțiunilor reunite sub denumirea de act terorist în capitolul Părții speciale a Codului penal dedicat protecției securității publice.

4) Natura complexă a infracțiunilor prevăzute la art.278 CP RM, secundate de caracterul pluriobiectual al obiectului ocrotirii penale, determină prezența unor puncte de vedere doctrinare și legislative diferite la stabilirea locului acestor infracțiuni în cadrul Părții speciale a Codului penal.

5) Atât *de iure*, cât și *de facto*, infracțiunile reunite sub denumirea de „act terorist” (art.278 CP RM) atentează, în plan principal, asupra relațiilor sociale aflate în derivație organică cu securitatea publică, ci nu cu securitatea statului ori cu securitatea internațională (omenirii).

6) Obiectul juridic principal al infracțiunilor prevăzute la art.278 CP RM se află în derivație cu obiectul juridic generic și, implicit, cu cel de subgrup, adică derivă din securitatea publică și relațiile sociale aferente acestei valori sociale.

7) Obiectul juridic principal al infracțiunilor reunite sub denumirea de act terorist îl formează securitatea publică (alături de relațiile sociale aferente acestei valori sociale) protejată(e) de faptele prejudiciabile consemnate în dispoziția normelor incriminatoare înscrise la art.278 CP RM.

8) Conținutul obiectului juridic secundar al infracțiunilor prevăzute la art.278 CP RM se află în strictă dependență de conținutul normei incriminatoare din cadrul fiecărei variante-tip de infracțiune.

9) Pentru a încadra cele săvârșite potrivit alin.(1) art.278 CP RM, este suficient ca fapta prejudiciabilă să pună în pericol cel puțin una din valorile și, respectiv, relațiile sociale protejate prin incriminarea actului terorist.

10) În cazul actului terorist prevăzut la alin.(1) art.278 CP RM (cu excepția situației în care fapta prejudiciabilă ia forma amenințării cu săvârșirea actului terorist), doar una din valorile sociale secundare are caracter obligatoriu. Celelalte au caracter facultativ.

11) În ipoteza infracțiunii prevăzute la alin.(1) art.278 CP RM exprimate în amenințarea cu săvârșirea actului terorist, obiectul juridic secundar nu se bucură de alternativitate. Acesta este unic (relațiile sociale cu privire la libertatea psihică a persoanei), fiind totodată obligatoriu.

12) Sub egida aceleiași norme (alin.(1) art.278 CP RM) sunt inserate două componente de infracțiuni, ci nu una. Una este formată din amenințarea cu săvârșirea actului terorist, iar alta – din săvârșirea actului terorist propriu-zis. O asemenea stare a lucrurilor, trezește închipiri, cel puțin din perspectiva pedepsei penale pasibile de aplicare pentru comiterea unor astfel de fapte, motiv pentru care legiuitorului autohton urmează să-și revadă concepția privind amplasarea infracțiunii de

amenințare cu săvârșirea actului terorist în cadrul cap. XIII din Partea specială a Codului penal, în general, și a art.278 CP RM, în special.

Referințe:

1. COPEȚCHI, St., HADÎRCA, Ig. *Calificarea infracțiunilor: note de curs*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 352 p.
2. Codul penal, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 18.04.2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr.128-129. Republicat în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr.72-74.
3. GIURGIU, N. *Legea penală și infracțiunea (doctrină, legislație, practică judiciară)*. Iași: Gama, 1996. 448 p.
4. BRÎNZA, S., STATI, V. *Drept penal. Partea pecială*. Vol. II. Chișinău: Tipografia Centrală, 2011. 1322 p.
5. BRÎNZA, S., STATI, V. *Tratat de drept penal. Partea specială*. Vol.II. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 1300 p.
6. ГЫРЛА, Л.Г., ТАБАРЧА, Ю.М. *Уголовное право Республики Молдова. Часть Особенная*. Том II. Кишинэу: Cartidact, 2010. 592 c.
7. SERBINOV, A. Obiectul juridic al infracțiunilor prevăzute la art.290 și 291 CP RM. În: *Revista științifică a USM „Studia Universitatis Moldaviae”*, 2016, nr.8(98), p.207-218.
8. CHIRIȚA, V. *Luarea de ostatici: analiza juridico-penală și criminologică*. Chișinău: Tipografia Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, 2011. 242 p.
9. *Dicționar explicativ al limbii române*. Sub red. COTEANU, I., SECHE, L., SECHE, M. București: Univers enciclopedic, 1998. 1194 p.
10. ПАВЛИК, М.Ю. *Уголовная ответственность за насильственные преступления против общественной безопасности: Современное состояние, сущность и противоречия* /Автореферат дисс. ... докт. юрид. наук. Санкт-Петербург, 2006. 29 с.
11. PAVLIUC, G. *Răspunderea penală pentru amenințarea sau violența săvârșită asupra unei persoane cu funcție de răspundere sau a unei persoane care își îndeplinește datoria obștească*. Chișinău: CEP USM, 2015. 278 p.
12. КАРТАВЫЙ, А.А. *Совершенствование уголовного законодательства России о борьбе с терроризмом* http://crimas.ru/_books/terrorizm_v_rossii_razdel_5.pdf (vizitat 26.07.2017).
13. MANEA, V. *Răspunderea penală pentru acțiunile care dezorganizează activitatea penitenciarelor*. Chișinău: CEP USM, 2010. 292 p.
14. КУРБАНМАГОМЕДОВ, А.А. *Терроризм на Северном Кавказе: Уголовно-правовой и криминологический анализ*/Автореферат дисс. ... канд. юрид. наук. Саратов, 2005. 26 с.
15. НИКИТЕНКО; О.Г. Систематизация преступлений террористического характера и преступлений с признаками терроризирования в уголовном законодательстве Республики Беларусь. В: *Вестник БДУ*, Сер.3, 2012, №1, с.90-92.
16. КОМИССАРОВ, В.С. *Терроризм, бандитизм, захват заложника и другие тяжкие преступления против общественной безопасности по новому УК РФ*. Москва: Кросна-Лекс, 1997. 159 с.
17. ШЕВЧЕНКО, И.В. *Уголовная ответственность за террористическую деятельность: Уголовно-правовой и правоприменительный аспекты*/Автореферат дисс. ... канд. юрид. наук. Тамбов, 2010. 24 с.
18. МУСАЕЛЯН, М.Ф. Объект террористического акта. В: *Военно-юридический журнал*, 2009, №11, с.22-23.
19. МИНЯЗЕВ, Д.М. *Ответственность за террористическую деятельность в уголовном праве России: теоретические аспекты*/Автореферат дисс. ... канд. юрид. наук. Москва, 2010. 25 с.
20. МУСАЕЛЯН, М.Ф. *Террористический акт: Уголовно-правовой аспект*/Автореферат дисс. ... канд. юрид. наук. Москва, 2007. 28 с.
21. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea Strategiei naționale de ordine și securitate publică pentru anii 2017-2020 și a Planului de acțiuni privind implementarea acesteia, nr.354 din 31.05.2017. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr.171-180.
22. КОМАРОВА, М.А. *Терроризм в уголовном праве России*/Автореферат дисс. ... канд. юрид. наук. Москва, 2003. 26 с.
23. КОПЫЛОВ, М.Н., МИНЯЗЕВ, Д.М. Преступления, относящиеся к террористической деятельности в системе норм Особенной части УК РФ, и их виды. В: *Общество и право*, 2012, №2(39), с.108-112.
24. CP FR Уголовный кодекс Российской Федерации: Закон Российской Федерации №63-ФЗ от 13 июня 1996 г., принят Государственной Думой 24 мая 1996 г., одобрен Советом Федерации 5 июня 1996 г., введен в силу с 1 января 1997 г. В: *Собрание Законодательства Российской Федерации*, 1996, №25.
25. *Уголовный кодекс Кыргызской Республики* http://online.adviser.kg/Document/?link_id=1000871480 (vizitat 05.08.2017).
26. *Уголовный кодекс Азербайджанской Республики*. Под ред. И.М. РАГИМОВА. Санкт-Петербург: Юридический Центр Пресс, 2001. 325 с.
27. *Уголовный кодекс Республики Казахстан* https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31575252 (vizitat 05.08.2017).
28. Кримінальний кодекс України. В: *Відомості Верховної Ради України*, 2001, № 25-26.
29. *Criminal Code of Lithuania* <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes> (vizitat 05.08.2017).
30. *Уголовный кодекс Республики Таджикистан* <http://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/ru/tj/tj023ru.pdf> (vizitat 05.08.2017).
31. *Уголовный Кодекс Туркменистана* https://www.unodc.org/tldb/pdf/TurkmenistanCriminalCode_Russian.pdf (vizitat 05.08.2017).
32. *Уголовный кодекс Республики Армении* <http://www.parliament.am/legislation.php?ID=1349&lang=rus&sel=show#23>(vizitat 05.08.2017).
33. *Criminal Code of the Republic of Hungary* <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes> (vizitat 05.08.2017).
34. *Criminal Code of the Republic of Austria* <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes> (vizitat 05.08.2017).
35. *Criminal Code of the Principality of Liechtenstein* <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes> (vizitat 05.08.2017).
36. *Criminal Code of the Republic of Malta* <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes> (vizitat 05.08.2017).
37. *Código Penal de Costa Rica* http://www.oas.org/dil/esp/codigo_penal_costa_rica.pdf (vizitat 05.08.2017).
38. МАЛЫЦЕВ, В. Ответственность за терроризм. В: *Российская юстиция*, 1994, № 11.
39. БЕЗВЕРХОВ, А.Г. «Терроризм» и «террористический акт»: криминологический и юридический анализ. В: *Вестник Самарской гуманитарной академии*. Серия «Право», 2013, №1(13), с.53-66.
40. ГРИГОРЬЕВ, А.А. *Уголовно-правовая ответственность за терроризм в современном праве Российской Федерации*/Автореферат дисс. ... канд. юрид. наук. Челябинск, 2012. 32 с.
41. Codul penal, adoptat de Sovietul Suprem al RSSM la

24.03.1961. În: *Veštitele Sovetului Suptem al PCCM*, 1961, № 10.

42. *Criminal Code of the Republic of Estonia* <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes> (vizitat 05.08.2017).

43. *Criminal Code of Denmark* <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes> (vizitat 05.08.2017).

44. *General Penal Code of Iceland* <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes> (vizitat 05.08.2017).

45. *Codice penale italiano* <http://www.davite.it/leggi%20per%20sito/Codici/Codice%20penale.pdf> (vizitat 05.08.2017).

46. *Trestní zákoník České Republice* <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40> (vizitat 05.08.2017).

47. *Código penal del Estado de Mexico* <http://www.inegi.org.mx/est/contenidos/proyectos/aspectosmetodologicos/clasificadosresycatalogos/doc/codigos/cp15.pdf> (vizitat 05.08.2017).

48. *Código Penal de Bolivia* http://www.oas.org/juridico/spanish/gapaca_sp_docs_bol1.pdf (vizitat 05.08.2017).

49. *Кривичен законик на Република Македонија* <http://www.pravda.gov.mk/documents/KRIVICEN%20ZAKONIK%20precisten%20%20tekst.pdf> (vizitat 05.08.2017).

50. *Criminal Code of the Republic of Bulgaria* <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes> (vizitat 05.08.2017).

51. *Criminal Law of the Republic of Latvia* <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes> (vizitat 05.08.2017).

52. *Legea Republicii Moldova cu privire la securitatea statului*. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1997, nr.10-11.

53. ШИКУЛА, И.Р. *Уголовно-правовая характеристика потерпевшего в преступлениях против личности*/Автореферат дисс. ... канд. юрид. наук. Москва, 2008. 22 с.

54. СВИСТИЛЬНИКОВ, А.Б., Шарутенко В.Н. К вопросу о разграничении понятий «терроризм» и «террористический акт». В: *Вестник Санкт-Петербургского университета МВД России*, 2010, №4(48), с.78-81.

55. МИНИН, Р.В. Уголовная ответственность за несоблюдение о террористической деятельности. В: *Юридическая наука и правоохранительная практика*, 2016, №1(35), с.63-67.

56. АДЕЛЬХАНЫЯН, Р.А. *Преступность деяния по международному уголовному праву*. Москва, 2002.

57. RICHINCINSCHI, I. *Terorismul – pericolul destabilizării securității internaționale*. Chișinău: CEP USM, 2005. 117 с.

58. *Criminal Code of the Federation of Bosnia and Herzegovina* <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes> (vizitat 08.08.2017).

59. *Criminal Code of the Republic of Slovenia* <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes> (vizitat 08.08.2017).

60. *Criminal Code of the Republic of Serbia* <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes> (vizitat 08.08.2017).

61. *Criminal Code of the Republic of Montenegro* <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes> (vizitat 08.08.2017).

62. *Criminal Code of the Slovak Republic* <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes> (vizitat 08.08.2017).

63. *Уголовный кодекс Республики Узбекистан* http://www.lex.uz/pages/GetAct.aspx?lact_id=111457 (vizitat 08.08.2017).

64. *Уголовный кодекс Республики Беларусь* <http://xn----ctbcgfvicvibf9bq8k.xn--90ais/> (vizitat 05.08.2017).

65. *Criminal Code of the Republic of Croatia* <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes> (vizitat 08.08.2017).

66. ГАССЕР, Х. *Террористические акты, «терроризм» и международное гуманитарное право*. В: *Международный*

журнал красного креста. Сборник статей, 2002, с.235-268.

67. СИДОРОВ, Б.В., КИРШИН, В.Г. *Терроризм в уголовном праве: определение, законодательная регламентация и вопросы совершенствования законодательства*. В: *Вестник экономики, права и социологии*, 2010, №3, с.104-111.

68. КИРИЧЕНКО, А.А. К вопросу о понятии терроризма. В: *Вестник Томского государственного университета*, 2010, №332, с.103-106.

69. BRÎNZA, S. *Obiectul infracțiunilor contra patrimoniului*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2005. 675 p.

70. *Уголовный кодекс Грузии* <https://matsne.gov.ge/ka/document/download/16426/143/ru/pdf> (vizitat 08.08.2017).

71. *Criminal Code of the French Republic* <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes> (vizitat 05.08.2017).

72. *Criminal Code of the Republic of Albania* <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes> (vizitat 05.08.2017).

73. *Criminal Code of Finland* <http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1889/en18890039.pdf> (vizitat 08.08.2017).

74. BULAI, C. *Manual de drept penal. Partea Generală*. București: ALL, 1997. 647 p.

75. САФАРОВ, Х.С. *Терроризм: проблемы законодательного закрепления и квалификации (на материалах Республики Таджикистан и стран СНГ)*/Автореферат дисс. ... канд. юрид. наук. Москва, 2005. 21 с.

76. RUSU, M. *Infracțiunea de terorism. Noua reglementare*. În: *Revista de drept penal*, 2006, nr.4, p.64-67.

77. *Código Penal de Venezuela* http://www.oas.org/juridico/spanish/mesicic3_ven_anexo6.pdf (vizitat 08.08.2017).

78. ИСАЕВА, Т.Б. *Основные дефиниции терроризма*. В: *Российский следователь*, 2008, №21, с.7-10.

79. ГОРБУНОВ, Ю.С. Об определении понятий «террор» и «терроризм». В: *Журнал российского права*, 2010, №2, с.31-40.

80. ГАЛАЧИЕВА, М.М. *Уголовно-правовой анализ террористического акта: законодательные и теоретические аспекты*/Автореферат дисс. ... канд. юрид. наук. Москва, 2010. 26 с.

81. МИРЗОАХМЕДОВ, Ф.А. *Уголовная ответственность за терроризм по законодательству Республики Таджикистан и Российской Федерации (сравнительно-правовое исследование)*/Диссертация ... канд. юрид. наук. Москва, 2016. 194 с.

82. BARBĂNEAGRĂ, et al. *Comentariu la Codul penal al Republicii Moldova*. Chișinău: ARC, 2003. 836 p.

83. BARBĂNEAGRĂ, et al. *Codul penal comentat și adnotat*. Chișinău: Cartier, 2005. 656 p.

84. BARBĂNEAGRĂ, A., et al. *Codul penal al Republicii Moldova. Comentariu. (Adnotat cu jurisprudența CEDO și a instanțelor naționale)*. Chișinău: Sarmis, 2009. 860 p.

85. *Курс российского уголовного права. Особенная часть*. Под ред. В.Н. Кудрявцев, А.В. Наумова. Москва: Спарк, 2002. 1040 с.

86. GRAMA, M., et al. *Drept penal. Partea generală. Vol.I*. Tipografia Centrală: Chișinău, 2012. 328 p.

87. ДЕРЮГИНА, Ю.Н. *Терроризм: уголовно-правовой и криминологический аспекты*/Диссертация ... канд. юрид. наук. Москва, 2001. 252 с.

88. ГРИНЬКО, С.Д. *Борьба с терроризмом и захватом заложника (уголовно-правовые и криминологические проблемы)*. Ростов-на-Дону, 1998.

89. ПАВЛОВ, А.А. *Преступления террористического характера: правовое содержание и место в системе посягательств на общественную безопасность*. В: *Вестник института*, 2014, №2 (26), с.13-16.

Prezentat 11.08.2017

REFLECȚII NORMATIVE CU PRIVIRE LA CAPACITATEA JURIDICĂ

Eleonora ANDRIUȚA

Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”

Recunoașterea capacității juridice în mod egal tuturor persoanelor a fost recunoscută într-o serie de acte internaționale la care țara noastră este parte, spre exemplu Declarația Universală a Drepturilor Omului, Pactul Internațional cu privire la Drepturile Civile și Politice etc. Totuși, cele mai importante aspecte referitoare la capacitatea juridică au fost statuate de către Convenția cu privire la drepturile persoanelor cu dizabilități (în continuare, CRPD). Uniunea Europeană a semnat CRPD la 30 martie 2007. În baza Legii nr. 166-XVIII din 09 iulie 2010, Republica Moldova a ratificat CRPD. Această Convenție instituie obligația statelor care au ratificat-o de a asigura ca toate persoanele cu dizabilități să poată în mod liber și deplin să-și exercite drepturile în condiții egale cu ceilalți. Aceste standarde evidențiază necesitatea de a realiza procedurile și documentele legale mai accesibile pentru persoanele cu dizabilități. Suplimentar, aceste recomandări evidențiază necesitatea de a dezvolta mijloace adecvate și efective de suport pentru libera exercitare a capacității juridice de către persoanele cu dizabilități. Astfel, în baza acestor recomandări, și sistemul nostru juridic trebuie să se asigure persoanelor condițiile necesare pentru libera exercitare a capacității juridice, inclusiv să recunoască drepturile persoanei de a solicita suport de la ceilalți în procesul de luare a deciziilor și comunicarea acestor decizii etc. Acest suport trebuie să fie diferențiat și adaptat în baza tuturor necesităților persoanei, dar nici sub o formă să nu admită lipsirea persoanei de a exercita oarecare drepturi. Standardele descrise mai sus au avut un impact semnificativ în determinarea esenței conceptului de capacitate juridică. Rolul acestui articol este de a evidenția interdependența dintre valorile promovate de comunitate privind libera exercitare a drepturilor omului și evoluția conceptului de capacitate juridică. De asemenea, în cadrul acestui articol, va fi identificată dependența dintre cadrul juridic național față de rigorile impuse de standardele internaționale și valorile comunității, dependență care s-a manifestat și la nivelul identificării conceptului de capacitate juridică. Această dependență s-a afirmat în cadrul noilor modificări ale legislației interne referitoare la capacitatea juridică.

Cuvinte-cheie: *capacitate juridică; recunoașterea egală în fața legii; libertatea de exercitare a capacității juridice; discriminare; persoane cu dizabilități; drepturile omului.*

NORMATIVE ASPECTS OF LEGAL CAPACITY

The equally recognition of the legal capacity for all the persons was developed through a lot of international instruments to which our country is party, such as Universal Declaration of Human Rights, International Covenant on Civil and Political Rights etc. The most important aspects related to legal capacity was settled down by the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (hereinafter called CRPD). CRPD is an international human rights treaty adopted by the United Nations General Assembly on 13th December 2006 and came into force on 3rd May 2008 following ratification by the 20th State Party. The European Union signed the UN CRPD at 30 March 2007. As a result of Law No. 166-XVIII of 09.07.2010, the Republic of Moldova ratified the UN CRPD. The Convention requires the states, which ratified it to assure that the persons with disabilities can freely and fully exercise their right, in equal conditions with all the persons. These standards highlight the need to make the procedures and legal documents more accessible for people with disabilities. Moreover, it emphasizes the opportunity to develop an adequate and effective support for the free exercise of legal capacity by persons with disabilities. In accordance with the recommendations, national legal systems must provide to people the necessary conditions for the free exercise of legal capacity, including to recognize the right of individuals to seek support from others in their decision making, and communicating these decisions etc. This support must be differentiated adapted and fully meet the needs of the individual, but not in a form of actually missing person entitled to exercise such rights. As it results the international standards described above, had a very powerful impact on the determination of the essence of the concept of legal capacity. There in the article will be settled down the dependence of the national regulations by the international standards and the communities values that were manifested into the new amendments of the national legislation and the concept of legal capacity described in base of the regulation in force from our country.

Keywords: *legal capacity; equal recognition before the law; free exercise of the legal capacity; discrimination; persons with disabilities; human rights.*

Capacitatea juridică constituie premisa esențială și inerentă calității de subiect de drept, subiect al raportului juridic și un element constitutiv fundamental, atunci când avem în vedere personalitatea juridică. Deși, în literatura de specialitate, capacitatea juridică este analizată în calitate de concept teoretic, în ultima perioadă, pe plan juridic internațional, odată cu amplasarea atenției comunității internaționale pentru drepturile omului, a devenit tot mai utilizat termenul

de „dreptul omului la capacitatea juridică”. Indiferent de tangențele formulate între acești constituenți, în analiza capacității juridice trebuie luate în considerare, cu prioritate, standardele și valorile susținute de comunitatea omenească într-o perioadă concretă. Astfel astăzi nu mai putem admite discriminările tolerate în perioadele anterioare în exercitarea drepturilor persoanelor de culoare, femeilor sau minorilor, spre exemplu. Aceste modificări înregistrate în raport cu

evoluția drepturilor omului, au marcat o serie de modificări statuate la nivel conceptual asupra capacității juridice. De aici rezultă că analiza acestui concept juridic trebuie raportată modificărilor evoluționiste înregistrate cu dreptul persoanei la capacitate juridică.

În evoluția reglementărilor normative, referitoare la capacitatea juridică, sunt evidențiați doi piloni principali care poziționează capacitatea juridică la baza tuturor drepturilor și obligațiilor omenești, avem în vedere standardele internaționale, poziționate la nivelul Organizației Națiunilor Unite și standardele europene, poziționate la nivelul Uniunii Europene.

Primul și cel mai important element în materia drepturilor omului, care în fapt și a marcat momentul apariției protecției internaționale a drepturilor omului, reprezintă adoptarea la 10 decembrie 1948, la Paris, de către Adunarea Generală a ONU, printr-o rezoluție, a Declarației Universale a Drepturilor Omului (DUDO). Un salt cu adevărat semnificativ a avut loc prin Declarația Universală a Drepturilor Omului, când individului abstract i s-a opus persoana ca realitate concretă, atât carnală cât și spirituală [1, p.73]. Este primul text internațional cu caracter general și vocație universală în materia drepturilor omului, ce a marcat începutul unei noi etape în evoluția drepturilor omului și a poziționat statul într-un raport obligațional de a respecta drepturile oamenilor consacrate prin norme internaționale și a știrbit din suveranitatea statului în favoarea indivizilor și a drepturilor acestuia. Statul nostru și-a exprimat consimțământul de a deveni parte a ONU printr-o scrisoare oficială a președintelui de atunci al țării, Mircea Snegur, la data de 17 ianuarie 1992, iar la 2 martie 1992 Adunarea Generală a ONU a emis Rezoluția nr. 46/223 în acest sens [2, p.45]. Din acel moment, Republica Moldova a devenit membră a unui for universal de dezbateră a problemelor globale, angajându-se în acțiuni importante de promovare a democrației și a drepturilor omului, menținerea păcii și securității internaționale, dezvoltarea economică și socială, respectarea principiilor dreptului internațional și a supremației legii etc.

În alin.(1) art.4 din Constituție, este consemnat că drepturile și libertățile omului se interpretează și se aplică în concordanță cu DUDO, cu pactele și cu celelalte tratate la care Republica Moldova este parte, stabilind obligația sa generală de a respecta reglementările internaționale de drepturile omului la care este parte. Am putea accentua aici că prin aceste reglementări legiuitorul statuează principiile statului de drept în țara noastră și ridică la rangul de prioritate națională demnitatea ființei umane.

Pentru a asigura puterea obligatorie a Declarației Universale, în decembrie 1966 au fost deschise spre semnare Pactul privind drepturile economice, sociale și culturale și Pactul privind drepturile civile și politice, care au statuat de tratate și creează obligații juridice pentru statele părți. O importanță semnificativă în raport cu capacitatea juridică prezintă art.16 din Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, care indică că „orice om are dreptul de a i se recunoaște pretutindeni personalitatea juridică”.

Recunoașterea personalității juridice, în condiții egale cu toate persoanele, constituie un principiu fundamental de drept, acesta a fost recunoscut încă în art.6 din DUDO, și preluat, în scopul de a oferi caracter obligator, de către Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice.

Urmând această undă de direcție, Comitetul ONU pentru drepturile omului a recunoscut existența unei legături indisolubile între principiul recunoașterii personalității umane în fața legii și dreptul de a nu fi discriminat, recunoscut, sub rezerva mai multor criterii, de către art.2, 3 și 26 din Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice. În explicarea termenului de „*nediscriminare*”, Comitetul a indicat că acesta trebuie înțeles ca interzicerea oricărei distincții, excluderi, restricții sau preferințe bazate pe orice criteriu, care are scopul sau efectul de a anula sau afecta recunoașterea și exercitarea drepturilor și libertăților oamenilor pe baze egale cu ceilalți. Rezultă, în contextul acestei formule, că bucuria de a dispune de drepturile și obligațiile sale nu poate fi diminuată nici sub o formă, inclusiv criteriile legate de existența unei boli mintale sau deficiențe mintale stabilită ca criterii decisive pentru declararea incapacității juridice a persoanei.

În lucrările recente se indică că nu poate fi calificată ca atare acea societate care îi discriminează pe unii prin îngrădirea drepturilor fundamentale și-i favorizează pe alții prin crearea condițiilor elitiste de afirmare în plan social, profesional sau de altă natură [180, p. 7]. Și este rezonabilă această afirmație, deoarece o societate incluzivă presupune, în primul rând, o societate deschisă pentru toată lumea, indiferent de particularitățile oricărei persoane.

În contextul reglementărilor interne, atât nediscriminarea, cât și recunoașterea personalității juridice în fața legii, au fost instituite ca o preocupare constituțională, astfel, în art.16 alin.(2) din Constituție indică că „toți cetățenii RM sunt egali în fața legii și a autorităților publice, fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică, avere sau de origine socială”. Această normă trebuie înțeleasă, atât ca un garant al egalității cetățenilor în fața legii și autorităților publice, cât și al interdicției discriminării în baza criteriilor sus-menționate. În contextul legilor subordonate Constituției, asigurarea egalității a fost inserată în mai multe legi organice, totuși nu putem să nu evidențiem rolul impregnant pe care îl ocupă Legea nr. 121 cu privire la asigurarea egalității, în vigoare de la 1 ianuarie 2013, a cărei scop este prevenirea și combaterea discriminării, precum și asigurarea egalității tuturor persoanelor aflate pe teritoriul RM în sferile politică, economică, socială, culturală și alte sfere ale vieții, fără deosebire de rasă, culoare, naționalitate, origine etnică, limbă, religie sau convingeri, sex, vârstă, dizabilitate, opinie, apartenență politică sau orice alt criteriu similar. După cum rezultă direct din textul legii, reglementările acesteia se extind și asupra altor criterii de discriminare decât cele indicate în Constituție, a căror enumerare are un caracter exhaustiv. De fapt,

atât legea organică enunțată *supra*, cât și textele internaționale în domeniul drepturilor omului la care țara noastră este parte, nu limitează lista criteriilor interzise de discriminare, asemeni legii cu privire la asigurarea egalității și actele internaționale extind această listă prin formule de tipul „sau orice alt criteriu”. Pornind de la reglementările constituționale din art.4 CRM, care prevede că dispozițiile constituționale cu privire la drepturile și libertățile omului se interpretează și se aplică în concordanță cu actele internaționale la care țara noastră este parte, astfel lista criteriilor interzise de discriminare poate fi extinsă în condițiile stabilite *supra*.

Amintind aici despre faptul că capacitatea juridică reprezintă abilitatea persoanei de a avea și de a exercita drepturi și obligații, trebuie să evidențiem că interferența în exercitarea și posesia acestor drepturi, în baza oricăror criterii de discriminare, menționate deja, reprezintă o viabilă afectare a capacității juridice a omului. Astfel orice restricție sau interdicție în realizarea unui drept tinde să lase amprenta asupra capacității juridice, în general. Ori, metaforic vorbind, capacitatea juridică este fundamentul sau baza pe care se sprijină toate drepturile și obligațiile persoanei. Iată de ce capacitatea juridică trebuie și este iminent de a fi înțeleasă din perspectiva recunoașterii personalității juridice a omului în toate domeniile vieții și în condiții de egalitate cu ceilalți, tocmai pentru că omul, în calitate sa de subiect biologic, în platforma juridică se încadrează în ceea ce noi numim subiect de drept, respectiv indisolubil legat de personalitatea juridică și capacitatea juridică.

Astfel, în mod inevitabil, se stabilește o tangentă de interdependență între capacitatea juridică și realizarea altor drepturi fundamentale. Aceste preocupări au luat amploare, mai cu seamă, după adoptarea Convenției ONU cu privire la drepturile persoanelor cu dizabilități, și au permis reprezentanților Națiunilor Unite să identifice că această instituție juridică este determinativă cu o serie de alte drepturi, inclusiv dreptul la autodeterminare, de a nu fi supus torturii și tratamentului medical forțat etc. care evidențiază importanța elementului de voință în exercitarea capacității juridice.

Pentru prima dată în actele internaționale, termenul de capacitate juridică a fost inserat, în mod direct, în Convenția asupra eliminării tuturor formelor de discriminare față de femei, care a fost adoptată și deschisă pentru semnare la 18 decembrie 1979 și a intrat în vigoare la 3 septembrie 1981. În art.15 alin. (2) al acestui act internațional se indică că „Statele părți recunosc femeia, în materie civilă, ca având o capacitate juridică identică cu cea a bărbatului și aceleași posibilități pentru a o exercita”. De asemenea, în alineatul următor se indică că „Statele părți convin că orice contract și orice act privat, de orice natură, având un efect juridic care vizează limitarea capacității juridice a femeii, trebuie să fie considerat ca nul și neavenit”.

Deși actul în cauză nu definește termenul de capacitate, în Recomandările Generale ale Comitetului

ONU cu privire la eliminarea discriminării față de femei, nr. 21 (sesiunea 13, 1994), indică că „în cazurile în care statele părți limitează capacitatea juridică a femeii prin legile sale interne sau permis altor persoane sau instituții un asemenea tratament, ele neagă dreptul femeilor de a fi egale cu bărbații și restricționează capacitatea femeilor de a se asigura pentru ele însele și pentru persoanele aflate la întreținerea lor”. Legătura formulată de reglementările stabilite în Convenția cu privire la eliminarea tuturor formelor de discriminare față de femei cu cele referitoare la discriminare, după cum a fost expus mai sus, sunt prezentate de regula dependenței de la gen la specie, astfel criteriul de discriminare protejat prin Convenția în cauză este cel bazat pe sexul persoanei.

Așadar, cum am evidențiat anterior, capacitatea juridică relevă un pronunțat caracter social, care în contextul actual, datorită rigorilor stabilite în legătură cu promovarea principiilor unei societăți incluzive, tot mai des promovate în materia drepturilor omului, tind să asigure capacitatea juridică unui număr cât mai larg de persoane, astfel încât în raport cu demnitatea umană, în calitate de premisă esențială a calității de subiect de drept, capacitatea juridică, atât de folosită cât și de exercițiu, trebuie garantată tuturor persoanelor.

Curtea Constituțională, în cadrul Hotărârii Curții Constituționale nr. 33 din 17 noiembrie 2016 indică că potrivit actelor internaționale, respectul pentru demnitatea ființei umane, pentru autonomia individuală, inclusiv pentru dreptul de a face propriile alegeri, precum și pentru independența persoanei, este un principiu fundamental. Astfel, Curtea relevă că principiile menționate sunt elemente-cheie care se află la baza conceptului de capacitate juridică. Rezultă, din acest text al Hotărârii Curții Constituționale, că respectul pentru demnitatea umană, autonomia individuală și dreptul de a alege constituie elemente fundamentale ale capacității juridice.

Actul internațional care a produs o schimbare esențială, de paradigmă asupra conceptului de *capacitate juridică*, în majoritatea statelor lumii, a fost produsă odată cu adoptarea Convenției ONU cu privire la drepturile persoanelor cu dizabilități, la New York la 13 decembrie 2006 și semnată de RM la 30 martie 2007. Prin acceptarea art.12 al prezentei Convenții, care stabilește că statele participante recunosc că persoanele cu dizabilități beneficiază de aceeași capacitate juridică ca și alte persoane în toate aspectele vieții, se produce o schimbare totală a paradigmei asupra reglementărilor interne cu privire la capacitatea juridică, impactul acestor prevederi, relevând din necesitatea ca capacitatea juridică să devină incluzivă și tolerantă față de diversitatea umană și mai flexibilă în raport cu necesitățile acestora. Principiul recunoașterii personalității juridice în condiții egale cu ceilalți, din perspectiva coordonatelor care le formează cu capacitatea juridică este tratat în mod succesiv în toate alineatele art.12 din Convenția în cauză. Dacă în alin. (1) al art.12 se indică despre o recunoaștere pasivă care stabilește identitatea în fața legii, dar aceasta nu

cuprinde capacitatea de a acționa, care este necesară pentru exercitarea capacității legale, în alin.(2) este realizată o suplینire a celor statuate în alin.(1), conferind astfel capacitatea de a acționa (capacitatea juridică activă) celor vizați în alin.(1). Alineatul în cauză, sub egida determinării esenței conceptului de *capacitate juridică*, evidențiază aspectele nediscriminării în raport cu recunoașterea personalității juridice în fața legii și a standardelor de autodeterminare. În acest sens, se evidențiază că capacitatea juridică include și libertatea de alege a persoanei, Convenția stipulând în această direcție că statele părți trebuie să recunoască că persoanele cu dizabilități dispun de capacitate juridică în condiții egale cu ceilalți. Stabilirea acestor standarde în domeniul capacității juridice instituie în fapt o adevărată preocupare pentru statele care au perceput capacitatea juridică, asemeni reglementărilor civile interne, în calitate de doi constituenți – capacitatea juridică de folosință și capacitatea juridică de exercițiu. Așadar, acestea scot în evidență că simpla garantare a capacității juridice de folosință nu presupune o recunoaștere a capacității juridice, cu alte cuvinte, capacitatea juridică trebuie înțeleasă în sensul de garant cumulativ, în raport cu o persoană, atât a capacității de folosință, cât și a capacității de exercițiu.

Uniunea Europeană a semnat Convenția Națiunilor Unite privind drepturile persoanelor cu dizabilități la data deschiderii acesteia spre semnare, 30 martie 2007 și a intrat în vigoare abia la 22 ianuarie 2011. Odată cu ratificarea acestui act internațional de către Uniunea Europeană, reglementările acestuia au devenit parte integrantă a ordinii juridice europene, astfel încât standardele referitoare la capacitatea juridică instituite de Convenție creează obligații juridice și în raport cu Uniunea Europeană și statele sale membre. În acest sens, Strategia europeană 2010-2020 pentru persoanele cu handicap: un angajament reînnoit pentru o Europă fără bariere, în domeniul de acțiune nr. 3 (egalitatea) se indică expres că „Acțiunea UE va sprijini și va completa politicile și programele naționale de promovare a egalității, încurajând, de exemplu, statele membre să-și pună legislația privind capacitatea juridică în conformitate cu Convenția Națiunilor Unite” [3]. Prin acest act, adoptat de Comisia Europeană la 15 noiembrie 2010 la Bruxelles, urmărindu-se, în fapt, o încurajare a statelor de a ajusta politicile interne referitoare la capacitatea juridică cu standardele instituite prin art.12 din Convenția cu privire la drepturile persoanelor cu dizabilități.

Referindu-ne la standardele în materia capacității juridice, care emană de la nivelul comunitar, trebuie să evidențiem că capacitatea juridică formează o serie de tangențe cu drepturile fundamentale garantate de Carta Europeană a Drepturilor Omului, printre cele mai evidente tangențe se formează cu principiile de egalitate și nediscriminare, garantate de art.21 din Convenție; egalitatea în fața legii, conform art.20 etc. Spre exemplu, în domeniul garantării dreptului la nediscriminare, garantat de CEDO, o atenție sporită trebuie acordată modalităților de aplicare a măsurilor

de incapacitate juridică, astfel cum au fost reglementate de legislația internă în vigoare până la 02 iunie 2017. Urmând modelul reglementărilor în cauză, care în mod automat lipseau persoanele declarate incapabile de dreptul la muncă, căsătorie, educație etc. este iminent să ridicăm aici viabilele semne de întrebare referitoare la care garanții de nediscriminare se referea legiuitorul nostru atunci când, în fapt, prin declararea incapacității persoanei, acestea erau, în mod automat, lipsite de posibilitatea de a-și exercita drepturile?! Astfel, pe lângă standardele referitoare la egalitatea în fața legii, art.20 CEDO și cele referitoare la nediscriminare, instituite în art.21 CEDO, date fiind interdependențele stabilite dintre conceptul capacității juridice și drepturile specifice diverselor sfere ale vieții, exercitarea capacității juridice se interferează cu alte drepturi fundamentale garantate de CEDO, spre exemplu art.5, care se referă la încălcarea dreptului la libertate; art.6, referitor la dreptul la un proces echitabil; art.8, care garantează dreptul la respectarea vieții private și de familie; art.12 referitor la dreptul de a se căsători, precum și art.3 din Protocolul facultativ la Convenție, care asigură dreptul la alegeri libere etc. Asupra impactului pe care îl are declararea incapacității persoanei asupra acestor drepturi, Curtea Europeană a Drepturilor Omului s-a expus în mai multe rânduri, cu titlu de exemplu ne referim aici la cauzele *Keçzior vs Polonia*; *Sýkora vs Republica Cehă*; *Mihailovs vs Letonia*; *Shtukaturov vs Rusia*; *Salontaji-Drobnjak vs Serbia*; *Matter vs Slovacia*; *Stanev vs Bulgaria* etc.

Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei a adoptat la 23 februarie 1999 Recomandarea R(99)4 privind Principiile privitoare la protecția juridică a adulților incapabili. Acest act trasează o serie de linii directorii în domeniul capacității juridice a persoanelor declarate incapabile și în materia procedurilor de instituire a tutelei, în calitate de măsură de protecție, în conformitate cu principiile statuate prin art.12 al Convenției cu privire la drepturile persoanelor cu dizabilități. Considerăm necesar a prezenta în acest context principiile conținute în Recomandarea R(99)4, deoarece acestea constituie determinative importante materializate în practica CtEDO, precum și linii directorii pentru multe state în procesul de ajustare a legislației interne la standardele internaționale și comunitare în domeniul capacității juridice.

1. Principiul respectării drepturilor omului.
2. Principiul flexibilității în măsura juridică, potrivit căruia măsurile de ocrotire a intereselor adulților incapabili trebuie să fie suficient de flexibile pentru a permite adoptarea unei măsuri juridice potrivite pentru diferite grade de incapacitate și pentru o varietate de situații.
3. Principiul păstrării maxime a capacității, în conformitate cu care cadrul legislativ trebuie să recunoască existența diferitelor grade de incapacitate, precum și că incapacitatea poate varia în timp.
4. Principiul caracterului necesar și subsidiar, care indică că nici o măsură de ocrotire nu se poate institui față de un adult incapabil decât dacă este necesară,

ținând cont de circumstanțele particulare și de nevoile celui interesat.

5. Principiul proporționalității, potrivit căruia în cazul în care este necesară instituirea ocrotirii, ea trebuie să fie proporțională cu gradul de capacitate al persoanei vizate și adaptată circumstanțelor particulare și nevoilor acesteia din urmă. Măsura de ocrotire va limita capacitatea juridică, drepturile și libertățile persoanei vizate doar în limita necesară pentru a atinge scopul intervenției.

6. Principiul caracterului echitabil și eficace al procedurii de stabilire a măsurii de ocrotire a adulților incapabili, conform acestui principiu trebuie instituite garanții procedurale corespunzătoare pentru a proteja drepturile omului, ale persoanei vizate.

7. Principiul preeminenței intereselor și bunăstării adultului incapabil, astfel la instituirea sau punerea în aplicare a unei măsuri de ocrotire a unui adult incapabil, se va ține cont, cu prioritate, de interesele și bunăstarea acestuia.

8. Principiul respectării dorinței și sentimentelor adultului incapabil.

9. Principiul potrivit căruia la instituirea și punerea în aplicare a unei măsuri de ocrotire, este necesar a consulta, în măsura în care este rezonabil și posibil, persoanele care au un interes special în bunăstarea adultului vizat, cum ar fi reprezentantul său, un membru apropiat al familiei sau a altor persoane [4].

Concluzionând asupra expunerii asupra acestor principii, este imposibil de a nu evidenția atenția cu care sunt redată exigențele referitoare la voința și demnitatea umană, astfel încât tendința de a oferi persoanelor, indiferent de facultățile sale mintale, capacitatea de a se bucura de drepturi depline și de a beneficia complet de participarea la viața socială, culturală, economică din comunitate sunt raportate la nivel de principii, de la care nu poate fi admisă nicio abatere. Am evidențiat, în mai multe rânduri, că demnitatea umană este o prioritate internațională, astfel încât mecanismele de protecție ale acesteia sunt reglementate de mai multe acte internaționale, comunitare și naționale. Spre exemplu, în Constituția RM, atât în Preambul cât și în art.1 alin.(3), art.9 alin.(2), art.54 alin.(2), termenul de „demonitate umană” este divizat în „drepturile și libertățile omului”, rezultă deci că prin această divizare, legiuitorul nostru urmărește de a contura importanța și preeminența demnității umane în raport cu celelalte drepturi și libertăți, sau că prin garantarea drepturilor și libertăților omului, legiuitorul urmărește să așeze demnitatea de a fi persoană. Evidențind că aceeași abordare este întâlnită și în Constituțiile altor state, inclusiv art.1 alin.(3) din Constituția României. Astfel, deși au fost prezentate și opinii referitoare la lipsa de importanță a termenului de „demonitate umană”, acest termen rămâne a avea un rol fundamental, atât în raport cu rigorile statuate prin DUDO, prin actele comunitare și naționale, cât și prin principiile de etică instituite pentru diverse profesii, dar și pentru calitatea de a fi membru al comunității. Astfel, demnitatea umană trebuie înțeleasă ca un garant al decenței, nedegradării și, mai cu seamă, ca o

stimă de sine: adică refuzul de a trăi fără demnitate. Un al doilea sens, în cele mai dese cazuri asociat cu cel anterior, este că demnitatea umană este privită cu sensul de autonomie, care conferă persoanei dreptul de a lua decizii după bunul său plac pe parcursul întregii vieți [5, p. 63].

Rezultă, în acest sens, că declararea incapacității persoanei pe motive de protecție a acesteia împotriva abuzurilor care pot surveni asupra securității sale, în conformitatea legislațiilor unor state, astfel cum se practica și în Republica Moldova, din motivul că acestea pot fi manipulate ușor, nu are loc justificarea rezonabilă, în condițiile în care lipsirea de capacitate juridică înseamnă negarea demnității sale umane, manifestată prin imposibilitatea de a decide pentru sine în conformitate cu propria sa voință.

Revenind asupra reglementărilor interne subordonate Constituției în materia capacității juridice a persoanei, identificăm că sediul acestora este plasat, în mod prioritar, în legislația civilă. Nu poate fi contestată apartenența ramurală a capacității juridice, astfel este deja recunoscut că capacitatea juridică, în calitate de instituție juridică, cuprinde trăsături distincte pentru fiecare ramură de drept, determinând astfel tipologii ale capacității juridice în cadrul tuturor ramurilor, respectiv, spre exemplu: capacitate juridică fiscală, capacitate juridică administrativă, capacitate juridică penală etc., însă datorită caracterului de drept comun al dreptului civil, reglementările referitoare la capacitatea juridică civilă este aplicabilă în majoritatea ramurilor de drept. De asemenea, reglementările referitoare la limitarea în capacitate de exercițiu, precum și cele referitoare la măsurile de ocrotire în exercitarea capacității de exercițiu sunt plasate în reglementările legislației civile. Din acest motiv, în procesul de aplicare practică a acestui concept juridic în cadrul reglementărilor din alte ramuri de drept, se face trimitere la legislația civilă.

Generalizând aspectele referitoare la capacitatea juridică aplicabile în majoritatea ramurilor de drept, constatăm că legiuitorul divizează acest concept în două părți constitutive – capacitatea de folosință și capacitatea de exercițiu. Dacă capacitatea de folosință, adică posibilitatea de a avea drepturi și obligații este recunoscută tuturor, capacitatea de exercițiu, adică posibilitatea de a exercita drepturile și obligațiile nu este recunoscută tuturor persoanelor. În funcție de acest criteriu, capacitatea juridică poate fi divizată în:

- 1) Capacitate juridică deplină.
- 2) Capacitate juridică parțială, care se divizează în:
  - a) capacitatea juridică restrânsă:
    - de exercițiu a minorului cu vârsta între 14 și 18 ani;
    - capacitatea de exercițiu a minorilor cu vârsta între 7 și 14 ani;
  - b) capacitatea juridică limitată.
- 3) Lipsa capacității juridice.

După cum se observă din clasificarea de mai sus, legislația civilă în vigoare admite, atât limitarea în capacitatea juridică a persoanelor fizice, cât și lipsa

capacității juridice. Trebuie să evidențiem aici că, din perspectiva reglementărilor interne în vigoare, capacitatea juridică este înțeleasă în mod cumulativ, sau confundată cu capacitatea mintală a persoanei, adică cu aptitudinea acesteia de a înțelege natura actelor încheiate și posibilele consecințe care pot surveni în urma încheierii actelor juridice preconizate.

Am evidențiat deja că capacitatea juridică este un concept complex și se referă atât la posibilitatea de a avea drepturi, cât și la cea de a exercita în mod liber aceste drepturi. Acest concept juridic trebuie înțeles în sensul de unitate cumulativă a celor două părți constitutive ale sale, distinse de legislația civilă, capacitatea de exercițiu și capacitatea de folosință. Aceste distincții reprezintă o preluare a regulilor stabilite în dreptul privat roman. Și amintim aici că am demonstrat pe parcursul cercetării noastre că capacitatea juridică are un pronunțat caracter social, tendința manifestată odată cu trecerea anilor, fiind de a fi recunoscută unui număr cât mai larg de persoane, fără deosebiri de rasă, naționalitate, studii etc. Astfel, dacă în dreptul roman capacitatea de exercițiu nu era recunoscută sclavilor, astăzi această categorie socială nici nu mai există, de asemenea este aberant să considerăm că o persoană care s-a născut cu anumite deficiențe fizice să nu dispună de capacitate de exercițiu, pe când în dreptul roman pentru nou-născuții era necesar a se naște cu chip omenesc pentru a le fi recunoscută capacitatea juridică.

Tendința de a acorda capacitatea juridică, echivalent cu rolul persoanei în viața juridică, unui număr cât mai larg de persoane, în detrimentul caracterului de selecție a persoanelor care pot dispune de capacitate juridică, s-a dezvoltat concomitent cu apariția celor mai importante acte internaționale privind drepturile omului. În modalitatea descrisă anterior, Convențiile și tratatele internaționale din domeniul drepturilor omului au pus bazele unor noi abordări asupra ființei umane, demnității și libertății sale. Odată cu ratificarea acestor acte internaționale, statele aderente s-au obligat să ajusteze reglementările interne în conformitatea standardelor impuse de aceste acte. Având în vedere că capacitatea juridică a devenit mai mult un artificiu, o creație teoretico-juridică, înțelegerea acestui concept a fost percepută separat de principiile consfințite atât în actele internaționale, cât și cele constituționale, inclusiv cele referitoare la demnitate umană, egalitate în fața legii, recunoașterea personalității juridice etc. Abia după adoptarea Convenției cu privire la drepturile persoanelor cu dizabilități, în special rigorile stabilite prin art. 12 al acestui act internațional, în literatura de specialitate s-au conturat aspecte importante care tind să statueze punți între capacitatea juridică și principiile generale enunțate *supra*. Mai mult ca atât, aceste punți au determinat schimbarea paradigmei asupra acestui concept de drept, fie avem în vedere capacitatea juridică generală, fie cea specifică dreptului civil. Indiferent de tipologia capacității juridice, rigorile care se impun în această materie sunt interzicerea negării capacității juridice a persoanelor. Cu alte cuvinte, capacitatea juridică nu poate fi interpretată în

mod absolut, în sensul că în condițiile în care pentru exercitarea anumitor drepturi specifice sunt necesare cumularea anumitor condiții, atâta timp cât acestea au o justificare rezonabilă, astfel cum este, spre exemplu, atingerea unei vârste pentru a încheia o căsătorie, absolvirea unor studii pentru a candida la o anumită funcție etc. Aceste condiții sunt necesare și utile. Capacitatea juridică se referă la posibilitatea generală de a dobândi și exercita drepturi și obligații, și nu poate fi confundată cu condițiile care sunt stabilite de legiuitor în raport cu anumite situații specifice. De aceea, lipsirea persoanei de capacitate juridică constituie, în opinia noastră, o negare a calității de a fi om, o viabilă încălcare a demnității de a fi persoană etc. Din acest motiv, reformarea mecanismelor referitoare la capacitatea juridică constituie o provocare semnificativă pentru sistemele de drept din lume, deoarece în reformularea acestui concept intervine o zonă de tampon dintre stereotipurile și practicile create pe parcursul istoriei și noile principii umaniste, care cunosc o dezvoltare revoluționară.

Capacitatea juridică este inerentă procesului de luare a deciziilor, ceea ce, de fapt, și definește calitatea de a fi om, cu alte cuvinte, deciziile pe care le luăm în fiecare zi ne identifică ca ființe umane, indiferent că alegem locul de trai sau ce religie să confesăm, ce meserie să avem etc. Toate aceste libertăți formează ceea ce noi numim, metaforic vorbind, libertatea de a trăi. Anume din aceste considerente au fost stabilite mai multe drepturi capabile să protejeze ființa umană împotriva oricăror intervenții din partea terților, care pot surveni împotriva acestor decizii, cum ar fi, spre exemplu libertatea de religie, gândire și conștiință, dreptul la căsătorie și de a forma o familie, respectarea vieții private și de familie, dreptul la un proces echitabil etc.

Analizând reglementările legale, care permitau declararea incapacității juridice a persoanei, reglementări care au fost aplicabile și în cadrul nostru juridic intern până la 02 iunie 2017, care garanta tuturor persoanelor doar posibilitatea de a avea drepturi și obligații (capacitatea de folosință), realizând o selecție în raport cu cei care aveau și libertatea de a exercita aceste drepturi, apare logica întrebare, care este rațiunea de a avea dreptul de a te căsători, de a munci etc., dacă reprezentantul legal era unicul capabil să decidă în numele și interesul tău?! Aspectele problematice cresc și odată cu lipsa educației sociale a persoanelor declarate incapabile sau, cu alte cuvinte, cum am putea garanta persoanelor posibilitatea de a lua cele mai eficiente decizii în raport cu sine, odată ce persoanele care sunt declarate incapabile nu aveau posibilitatea de a învăța din propria experiență, mai cu seamă că cazurile de declarare a capacității persoanei însănoșite (restabilirea capacității de exercițiu) sunt foarte rare sau practic inexistente [6, p. 10]. Pierderea controlului asupra propriei vieți, cauzată de privarea de posibilitatea de a decide pentru tine, care rezultă din lipsirea de capacitate juridică, are efecte negative consistente asupra respectului de sine a persoanei, asupra demnității acesteia în raport cu sine și cu terții,

creându-le premise iminente pentru dependență față de tutori și excludere, marginalizare socială.

Prin Legea nr. 66 din 13.04.17, publicată în Monitorul Oficial nr.171-180 din 02.06.17 art.297, au fost introduse o serie de modificări semnificative în cadrul juridic intern referitor la capacitatea juridică. În baza acestor modificări, capacitatea civilă este recunoscută, în mod egal, tuturor persoanelor și a fost stabilită inadmisibilitatea lipirii și limitării capacității de folosință și de exercițiu, decât în cazul și în modul prevăzut de lege. În această perspectivă persoanele fizice nu mai pot fi lipsite de capacitate de exercițiu, totuși cu excepția cazurilor în care legea sau uzanțele împuternicesc persoana supusă măsurii de ocrotire judiciară sub forma tutelei să acționeze de sine stătător și doar în cazul în care persoana ocrotită este lipsită în totalitate de discernământ, tutorele o reprezintă în toate actele juridice. Rezultă că deși persoana lipsită de discernământ nu mai este lipsită de capacitate juridică, fiind astfel delimitate discernământul persoanei de capacitatea juridică a acesteia, ea poate fi reprezentată de către tutore în toate actele care o privesc. Evidențiem că această măsură de ocrotire este aplicabilă doar în condițiile în care celelalte măsuri alternative, fie judiciare sau contractuale, nu pot fi aplicate.

Dacă declararea incapacității persoanei nu mai este posibilă în conformitatea legislației în vigoare, instituția limitării în capacitate juridică rămâne în vigoare. Astfel, persoana majoră poate fi limitată în capacitate de exercițiu prin hotărârea instanței de judecată, dacă:

- a) consumă abuziv alcool și/sau consumă droguri, și/sau consumă alte substanțe psihotrope;
- b) dacă prezența cel puțin a unuia din viciile indicate mai sus înrăutățește starea materială a familiei sale.

Limitarea în capacitate de exercițiu a persoanelor fizice este percepută ca o formă de protecție a persoanelor împotriva abuzurilor care pot surveni din partea membrilor comunității în exercitarea drepturilor de către aceste persoane în mod personal, totuși având în vedere că în interpretările Plenului Curții Supreme de Justiție cu privire la practica examinării de către instanțele judecătorești a cauzelor privind limitarea în capacitate de exercițiu [7], specifică că persoanele solitare, care consumă abuziv alcool, droguri sau alte substanțe psihotrope, și în legătură cu aceasta își irosesc patrimoniul propriu, nu pot fi limitate în capacitate de exercițiu, ne determină să concluzionăm că interesul legiuitorului nu se referă la protejarea drepturilor și intereselor persoanei limitate în capacitate de exercițiu, dar ale familiei acestora, ceea ce ne permite să apreciem că limitarea în capacitate de exercițiu constituie, de fapt, o sancțiune pentru aceste persoane, mai ales că prezentele limitări în exercitarea capacității de exercițiu se referă și la propriile câștiguri, ceea ce constituie o veridică ingerință în exercitarea dreptului de proprietate [8, p.51]. De asemenea, în raport cu reglementările în vigoare referitoare la capacitatea juridică, temeiurile de limitare în capacitate juridică sunt exhaustive, astfel, spre exemplu, chiar dacă sta-

rea materială a familiei s-ar înrăutăți considerabil din motivul dependenței unui membru al familiei de oricare alte vicii care nu au fost indicate în lege, cum ar fi, spre exemplu, jocurile de noroc, aceasta nu poate fi limitată în capacitate juridică.

În raport cu legislația în vigoare de până la 2 iunie 2016, legiuitorul nu ținea cont de diversitatea persoanei și nici de diversele forme prin care se pot manifesta bolile și deficiențele mintale asupra discernământului persoanei, respectiv în raport cu o persoană care suferă de boli și deficiențe mintale, soluția era, fie acestea sunt cu capacitate juridică deplină, fie sunt declarate incapabile, fără a admite o soluție intermediară, cum este cazul instituției de limitare în capacitate juridică, care indică în hotărârea judecătorească de limitare în capacitate juridică expres drepturile pe care persoana nu este în drept să le exercite. Aceste reglementări, care au determinat natura capacității juridice civile, erau în totală contradicție cu principiul flexibilității în măsura juridică, potrivit căruia măsurile de ocrotire a intereselor adulților incapabili trebuie să fie suficient de flexibile pentru a permite adoptarea unei măsuri juridice potrivite pentru diferite grade de incapacitate și pentru o varietate de situații, prevăzute de Recomandarea R(99)4 privind principiile privitoare la protecția juridică a adulților incapabili adoptată de Comitetul de Miniștri al Consiliului European la data de 23 februarie 1999. Prin modificările operate la 2 iunie 2016 au fost introduse o serie de măsuri alternative de ocrotire a persoanei, astfel au introduse măsuri de ocrotire contractuală și judiciară sub forma curatelei, a ocrotirii provizorii sau a tutelei. În același context, legiuitorul a indicat expres că doar în condițiile în care persoana este lipsită de discernământ, aceasta poate fi reprezentată în toate actele sale de către tutore, cu excepțiile stabilite de lege. Astfel, pe lângă faptul că legiuitorul a divizat capacitatea juridică de discernământul persoanei, acesta a și instituit măsura de ocrotire sub forma tutelei, doar în condițiile în care alte măsuri de ocrotire nu sunt suficiente pentru a proteja persoana.

Verificarea legalității unui act juridic, presupune, cu prioritate, și verificarea dacă acest act juridic presupune manifestarea voinței reale a persoanei, dacă a fost acesta încheiat cu scopul de a produce efecte juridice etc., astfel încât nu poate fi negată corelația, până la contopire, dintre voința persoanei și consimțământul acesteia. Prin urmare, elementul fundamental, manifestat de persoană la încheierea actelor juridice, este voința juridică a acesteia. Sub aspect juridic, voința este un element complex, care cuprinde în structura sa două elemente – consimțământul și cauza sau scopul [9, p.15]. De aici rezultă că între consimțământ și voință există o corelație de tipul parte-întreg [10, p.140], iar acestea împreună formulează condiții esențiale pentru existența și exercitarea capacității juridice. Este greu să evidențiem care din aceste constitutive dețin prioritate în exercitarea capacității juridice, totuși pe această margine de idei s-a expus Comitetul ONU cu privire la drepturile persoanelor cu dizabilități în urma examinării rapoartelor prezentate

de statele care au ratificat Convenția ONU cu privire la drepturile persoanelor cu dizabilități în cadrul formulării comentariului general al art.12 al Convenției sus-numite. Astfel, în conformitate cu comentariul în cauză, capacitatea juridică este un drept inerent tuturor persoanelor, inclusiv persoanelor cu dizabilități. După cum este menționat *supra*, acesta este constituit din două straturi, prima se referă la poziția juridică de a te bucura de drepturi și a doua se referă la recunoașterea calității de persoană în fața legii.

Astfel deci, în modalitatea expusă în cadrul cercetărilor anterioare, capacitatea juridică este o noțiune care în conformitatea reglementărilor interne și internaționale la care țara noastră este parte, nu delimitează capacitatea în virtutea căreia persoana poate fi subiect de drept civil, de capacitatea reglementată în cadrul altor ramuri de drept, spre exemplu penal, fiscal, muncii etc., dimpotrivă, capacitatea este folosită spre a consacra un principiu fundamental al dreptului, și anume, principiul drepturilor și obligațiilor egale pentru toți.

Revenind asupra noțiunilor de *voință* și *consimțământ*, care formulează, în integritatea lor, condiții importante pentru conceptul de *capacitate juridică*, ori cum evidențiază autorul C. Hamangiu, o persoană, pentru a face un act juridic valabil, respectiv pentru a-și putea exercita dreptul, trebuie să aibă o voință, s-o manifeste și această voință nu trebuie să fie viciată [11, p.89]. Astfel, având în vedere abordarea elucidată de C. Hamangiu, rezultă că pentru existența capacității juridice, în sensul de exercitare a dreptului, se evidențiază următoarele etape:

- 1) formarea sau existența voinței;
- 2) manifestarea acestei voințe;
- 3) această voință să nu fie viciată.

În condițiile în care această voință ar fi viciată sau afectată, apare riscul nulității actului, faptei și tendința legiuitorului de a pune subiecții raportului juridic în situația anterioară actului juridic încheiat în baza voinței viciate a persoanei. Astfel se manifestă nulitatea relativă a actului juridic, indiferent că acesta este încheiat între persoane de drept public sau privat, și impasibilitatea de răspundere penală, contravențional etc. a persoanelor iresponsabile etc. Sau, cu alte cuvinte, conform art.224 C. civ., actul juridic încheiat de o persoană într-un moment în care nu putea să conștientizeze pe deplin acțiunile sale ori să își exprime voința poate fi declarat nul de instanța de judecată. Și conform art.23 C. pen., nu este pasibilă de răspundere penală persoana care, în timpul săvârșirii unei fapte prejudiciabile, se afla în stare de iresponsabilitate, adică nu putea să-și dea seama de acțiunile ori inacțiunile sale, sau nu putea să le dirijeze din cauza unei boli psihice cronice, a unei tulburări psihice temporare sau a altei stări patologice. Deci, dând importanță celor descrise anterior, rezultă cert că capacitatea juridică, în sensul ei de posibilitate a persoanei de a dobândi prin fapta proprie și de a exercita drepturi, de a-și asuma personal obligații și de a le executa, precum și cea de instituție juridică, nu ține de responsabilitatea persoanei, respectiv dacă aceasta își dădea seama de actele

sale în momentul săvârșirii lor, dar ține de voința ei de a exercita liber și în condiții egale cu ceilalți orice drept permis de lege. Este inadmisibilă confuzia capacității juridice cu cea a responsabilității, deoarece prima trebuie interpretată în sensul de a conferi liber și în mod egal tuturor persoanelor dreptul de a-și exercita toate drepturile garantate de lege și, respectiv, se apreciază ca o premisă iminentă consecințele care survin în condițiile în care un act juridic a fost încheiat în baza unei voințe viciate.

Apreciind efectele juridice oferite de legislația civilă în vigoare, în raport cu actele juridice încheiate de persoanele limitate în capacitate juridică și cele care în momentul încheierii actelor juridice nu își dădeau seama de acțiunile lor, cele încheiate de persoanele limitate în capacitatea de exercițiu, precum și cele încheiate de persoanele care în momentul încheierii lor nu își dădeau seama de acțiunile lor, pot fi declarate nule de către instanța de judecată – nulitate relativă (nulitatea relativă a actului juridic poate fi invocată doar de persoana în al cărei interes este stabilită sau de succesorii ei, de reprezentantul legal sau de creditorii chirografari ai părții ocrotite pe calea acțiunii oblice. Instanța de judecată nu poate să o invoce din oficiu). În raport cu persoanele în privința căreia este instituită o măsură de ocrotire judiciară, legiuitorul stabilește un regim juridic special, fiind deduse că pe lângă nulitatea relativă aplicabilă acestora, actele juridice încheiate de o persoană în privința căreia este instituită o măsură de ocrotire judiciară, sub forma ocrotirii provizorii, curatelei, tutelei, poate fi declarat nul de instanța de judecată doar în condițiile în care conform legii sau hotărârii judecătorești, acest act juridic putea fi încheiat valabil în numele persoanei doar prin intermediul ocrotitorului provizoriu, curatorului sau tutorelui său. Rezultă că legiuitorul a stabilit și alte limite de protecție juridică a actelor încheiate de persoanele care se află sub o măsură de ocrotire judiciară, pe lângă nulitatea relativă.

Până la introducerea modificărilor din legislația civilă de la 02 iunie 2017, actele juridice încheiate de persoanele declarate incapabile erau lovite de nulitate absolută. Astfel, în motivarea aplicării acestei sancțiuni juridice asupra actelor încheiate de persoanele declarate incapabile, se consideră garanția referitoare la prevenția nulității actului juridic în scopul corectării participanților la raporturile juridice civile. Deoarece pentru invocarea nulității absolute a actului juridic nu sunt necesare oarecare calități speciale, pe când nulitatea relativă poate fi invocată doar de persoanele indicate la art.218 C. civ. Nu considerăm că scopul de a preveni încheierea unor acte juridice afectate de nulitate și/sau alte riscuri legale și sociale este echitabil în raport cu decăderea persoanei în exercitarea drepturilor sale prin declararea incapacității. Din aceste motive, considerăm absolut necesare și eminente abrogările reglementărilor referitoare la declararea incapacității și limitarea capacității juridice a persoanei fizice, care cu această etichetă nu puteau intra în raporturi juridice și garantarea libertăților de a exercita în mod egal cu ceilalți toate drepturile garan-

tate de lege, admitând sancțiunea actelor juridice care au fost încheiate de aceste persoane doar în temeiul nulității relative, astfel încât se asigură o respectare atât a dreptului fundamental al persoanei la capacitate juridică, cât și deplinătatea capacității juridice, garantată de către legislația internă, și excluderea oricăror etichete sociale asupra persoanelor cu boli mintale ori a unei deficiențe fizice, mintale sau psihologice, sau, cu alte cuvinte, după cum indica Michael Bach și Lana Kerzner în lucrarea *A new paradigm for Protecting, Autonomy and the Right to Legal Capacity*, capacitatea mentală nu mai poate servi drept înlocuitor al capacității juridice, statul trebuie să formuleze întrebarea de ce suport are nevoie persoana pentru a-și exercita capacitatea juridică [12].

Referințe:

1. LEPĂDAT, E. D. *Capacitatea juridică în dreptul privat românesc: Aspecte istorico-juridice, teoretice și legislative* / Teza de doctor în drept. Chișinău 2008. 197 p.
2. POTÎNGA, A., COSTACHI, G. *Asigurarea drepturilor omului în lume*. Chișinău: Epigraf, 2003. 608 p.
3. SAVVA, A., TIHON, V. *Drept procesual civil: Partea generală. Suport de curs*. Chișinău: Bons Office 2012. 220 p.
4. Nota informativă la proiectul Legii pentru modificarea și completarea unor acte legislative http://www.justice.gov.md/public/files/transparența_in_procesul_decizional/coordonare/2015/iulie/NOTA_RO-2_2_27.07.2015.pdf (vizitat la 22.03.2017).
5. MARTIN, J. Editorial: Human dignity: several interpretations with different consequences. În: *Revista Română de Bioetică*, vol. 9, nr. 1, ianuarie - martie 2011, p. 63-64. <http://www.bioetica.ro/index.php/arhiva-bioetica/article/view/190/309> (vizitat 29.03.2017).
6. CÎRNAȚ, T. *Drept constituțional*. Ediția II revizuită și adăugită. Chișinău: Print-Caro SRL 2010. 513 p.
7. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție cu privire la practica examinării de către instanțele judecătorești a cauzelor privind limitarea în capacitatea de exercițiu și declararea incapacității persoanei fizice, nr.17 din 31.05.2004. În: *Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova*, nr.7 din 2004, p.4.
8. ANDRIUȚA, E. Aspecte problematice cu privire la legalitatea lipsirii de capacitate juridică a persoanelor fizice. În: *Revista Națională de Drept*, 2015, nr.4, p.50-53.
9. SIDA, A., BERLINGHER, D. *Teoria generală a dreptului*. Ediția III. Arad: „Vasile Goldiș” University Press, 2006. 232 p.
10. BELEIU, G. *Dreptul civil roman. Introducere în dreptul civil*. Subiectele dreptului civil. București: Casa de Editură și Presă „Șansa” SRL 1992. 440 p.
11. HAMANGIU, C. ș.a. *Tratat de drept civil roman*. Vol. I. București: ALL 1996. 635 p.
12. BACH, M., KERZNER, L. *A new paradigm for protecting autonomy and the right to legal capacity*. Ontario, Canada, 2010. 196 p. <http://www.lco-cdo.org/wp-content/uploads/2010/11/disabilities-commissioned-paper-bach-kerzner.pdf> (vizitat la 27.03.2017).

Prezentat 15.07.2017